Переклав з російської ФЕЛІКС КСЕНЗЕНКО

БУРЕВІЙ

Серед широкого канзаського степу жила дівчинка Еллі. Її батько, фермер Джон, цілий день працював у полі, а мама Анна клопоталась по господарству.

Жили вони у невеличкому фургоні, який зняли з коліс і поставили на землю. Умебльований будиночок був бідно: залізна грубка, шафа, стіл, три стільці та двоє ліжок. Поряд з будиночком біля самих дверей було викопано "буревійний погріб". У погребі сім'я ховалась під час бурі.

Степові буревії не раз перекидали благеньке житло фермера Джона. Але Джон не журився: коли вщухав вітер, він піднімав будиночок, грубка і ліжка ставали на свої місця. Еллі збирала з підлоги олив'яні тарілки й кухлі — і все набирало попереднього вигляду до нового буревію.

До самого обрію велетенською рівною скатертиною слався степ. Де-не-де виднілися такі ж бідні будиночки, як і будиночок Джона. Навколо них були ниви, де фермери сіяли пшеницю й кукурудзу.

Еллі добре знала всіх сусідів на три милі навкруги. На заході проживав дядько Роберт з синами Бобом і Діком. У будиночку на півночі жив старий Рольф. Він майстрував дітям чудові вітряні млини.

Широкий степ не здавався Еллі похмурим: адже це була її батьківщина. Еллі не знала ніяких інших країв. Гори й ліси вона бачила лише на малюнках, і вони не приваблювали її, можливо, тому, що в дешевих Елліних книжечках вони були намальовані погано.

Коли Еллі нудьгувала, вона кликала веселого песика Тотошка і вирушала провідати Діка і Боба або йшла до дідуся Рольфа, від якого ніколи не поверталась без саморобної іграшки.

Тотошко, погавкуючи, стрибав поряд, ганявся за граками і був безмежно задоволений собою та своєю маленькою господинею. У Тотошка була чорна шерсть, гостренькі вуха і маленькі блискучі оченята. Тотошко ніколи не сумував і міг гратися з дівчинкою цілий день.

А турбот у Еллі було чимало. Вона допомагала мамі по господарству, а тато вчив її читати, писати і рахувати, бо школа була далеко, а дівчинка була ще досить мала, щоб ходити туди щодня.

Одного літнього вечора Еллі сиділа на ґанку і читала вголос казку. Мама Анна прала білизну.

"І тоді могутній богатир Арнаульф побачив чаклуна зростом як вежа, — співуче читала Еллі, водячи пальчиком по рядках. — Із рота і ніздрів чаклуна вилітав вогонь..." Мамусю, — запитала Еллі, відриваючись від книжки, — а тепер чарівники є?..

— Ні, моя люба. Жили чарівники і чаклуни у минулі часи, а потім перевелись. Та й навіщо вони? І без них клопоту вистачає. Еллі кумедно зморщила носа:

— А все ж без чаклунів нудно. Якби я раптом стала королевою, то обов'язково наказала б, щоб у кожному місті та в кожному селі був чарівник. І щоб він творив для дітей усілякі чудеса.

— Які ж, наприклад? — усміхаючись запитала мама.

— Ну, які... Щоб кожна дівчинка і кожен хлопчик, прокидаючись уранці, знаходили під подушкою великий пряник... Або... — Еллі сумно

поглянула на свої грубі поношені черевички. — Або щоб усі дітки мали гарненькі легенькі черевички.

— Черевички ти й без чаклуна матимеш, — заперечила Анна. — Поїдеш з татом на ярмарок, і він купить…

Поки дівчинка розмовляла з мамою, погода зі псувалася.

* * *

Саме на той час у далекій країні за високими горами чаклувала в глибокій темній печері люта чарівниця Гінгема. Моторошно було у печері Гін-геми. Під стелею висіло опудало величезного крокодила. На високих тичках сиділи великі сови, зі стелі звисали в'язки сушених мишей, прив'язаних хвостиками до мотузки, як цибулини.

Довга товстезна гадюка обплелась навколо стовпа і ритмічно похитувала своєю плескатою головою. І чимало ще всіляких див і страхітливих речей було в просторій печері Гінгеми.

У великому закіптюженому казані Гінгема варила чарівне зілля. Вона кидала в казан мишей, відриваючи їх від в'язки.

— Куди ж це подівались гадючі голови? — злобливо бурчала Гінгема. — Не всіх же я поїла під час сніданку? А, ось вони, у зеленому горщику! Ну, тепер зілля вийде добряче!.. Дістанеться ж тим триклятим людям! Ненавиджу я їх! Розселились по світі! Осушили болота! Вирубали ліси! Всіх жабенят вивели! Гадюк знищили! Нічого смачненького на землі не залишилося! Хіба тільки черв'ячком та павучком поласуєш!..

Гінгема погрозливо помахала кістлявим кулаком у простір і стала вкидати до казана гадючі голови.

— Ух, ненависні люди! Ось і готове моє зілля на погибель вам! Покроплю ліси й поля, і здійметься буревій, якого ще світ не бачив!

Гінгема підхопила казана за вушка і, силкуючись, витягла його з печери. Вона занурила в казан велетенську мітлу та й почала розбризкувати навкруги своє чаклунське варево.

— Розгуляйся, вибухни, буревію! Лети по світу, мов навіжений звір! Рви, ламай, руйнуй! Перекидай будинки! Піднімай усе в повітря!

Сусака, масака, лема, рема, гема!.. Буридо, фуридо, сема, пема, фема!..

Вона вигукувала чаклунські слова й кропила навколо вже розтріпаною мітлою, і небо враз спохмурніло, зібралися важкі хмари, засвистів вітер. Удалині спалахували блискавиці…

— Трощи, розбивай, рви, ламай! — дико верещала чаклунка. — Сусака, масака, буридо, фуридо! Знищуй, буревію, людей, звірів і птахів! Лише жабенят, мишенят, гадючат, павучків не зачіпай, урагане! Нехай вони у всьому світі розплодяться на радість мені, могутній чарівниці Гін-гемі! Буридо, фуридо, сусака, масака!

І вихор завивав усе сильніше й сильніше, палахкотіли блискавиці, оглушливо гуркотів грім.

А Гінгема в дикунському запалі крутилася на місці, і буремний вітер розмаював поли її довжелезної мантії.

* * *

Викликаний чаклунством Гінгеми буревій долетів до Канзасу і з кожною хвилиною наближався до будиночка Джона. Вдалині, біля горизонту, вже скупчилися хмари, розтинали небо блискавиці.

Тотошко неспокійно бігав, задерши голову, й сміливо гавкав на хмари, що вже мчали небом.

— Ой, Тотошку, який-бо ти смішний, — сказала Еллі. — Лякаєш хмари, а сам аж тремтиш зі страху!

Песик справді дуже боявся громовиць. Він уже чимало побачив їх за своє коротке життя. Захвилювалась і Анна.

— Забалакалась я з тобою, доню, аж он, дивись, насувається справжній буревій…

Уже було чути грізне гудіння вітру. Пшениця на полі нахилилася до землі і по ній, ніби по воді, покотилися хвилі. Прибіг з поля схвильований фермер Джон.

— Буря! Йде страшна буря! — закричав він. — Ховайтеся швидше у погріб, а я побіжу зажену худобу в хлів!

Анна кинулась до погреба, відкинула ляду.

— Еллі, Еллі! Швидше сюди! — гукала вона.

Але Тотошко, переляканий ревінням бурі і безперервним гуркотом грому, забіг до будиночка й сховався там під ліжком у найдальшому куточку. Еллі не захотіла лишати свого улюбленця на самоті й побігла за ним до фургона.

Але цієї миті скоїлося неймовірне. Будиночок обернувся двічі чи тричі, ніби карусель, й опинився у самій середині буревію. Вихор закружляв його, підняв до неба й поніс у повітряному просторі.

В дверях фургона з'явилася перелякана Еллі з Тотошком на руках. Але… Що вона мала робити? Стрибнути на землю? Було вже запізно: будиночок летів високо над землею…

Вітер куйовдив материні коси. Вона стояла біля погреба, простягаючи угору руки, і відчайдушно кричала.

Вибіг із хліва фермер Джон і кинувся до того місця, де стояв фургон. Осиротілі батько й мати довго вдивлялися у темне небо, яке щохвилини засвічувалося спалахами блискавиць…

Буревій усе лютував, і будиночок, похитуючись, линув у повітрі.

Тотошко, приголомшений тим, що діялося навколо, злякано гавкав, бігаючи у темній кімнаті. Розгублена Еллі сиділа на підлозі, обхопивши голову руками. Вона відчувала себе надзвичайно самотньою. Вітер гудів так, що оглушував її. Дівчинці здавалося, що будиночок ось-ось упаде й розіб'ється. Та час минав, а він усе ще летів.

Еллі забралася на ліжко й лягла, притиснувши до себе Тотошка. Під завивання вітру що плавно погойдував будиночок, дівчинка міцно заснула.

ШЛЯХ ІЗ ЖОВТОЇ ЦЕГЛИ

ЕЛЛІ У ДИВОВИЖНІЙ КРАЇНІ ЖУВАНІВ

рокинулась Еллі від того, що Тотошко лизав їй обличчя гарячим мокрим язичком і скавучав. Спочатку їй здалося, що вона побачила химерний сон, і вже намірилася розповісти його мамі. Але, побачивши перекинуті стільці й розвалену на підлозі грубку, зрозуміла, що все було насправді.

Дівчинка зістрибнула з ліжка. Будиночок більше не рухався. Сонце яскраво світило у вікно. Еллі підбігла до дверей, розчахнула їх і скрикнула від здивування.

Буревій заніс будиночок до країни надзвичайної краси. Навколо стелився зелений лужок, який оточували дерева зі стиглими соковитими плодами; на галявині виднілися клумби з чудовими рожевими, білими та блакитними квітами. У повітрі пурхали крихітні пташки з райдужним пір'ячком. На гілках дерев сиділи золотаво-зелені та червоногруді папуги і кричали високими, дивовижними голосами. Неподалік дзюрчав прозорий потічок, у воді плескалися сріблясті рибки.

Доки дівчинка нерішуче стояла на порозі, з-за дерев з'явились такі чудернацькі і милі чоловічки, яких тільки можна було собі уявити. Одягнені у блакитні оксамитові каптани й завузькі штани, вони були не вищі за Еллі; на ногах у них блищали блакитні ботфорди з відворотами. Та найбільше Еллі сподобались їхні гостроверхі капелюхи, оздоблені на вершечку кришталевими кульками, а під широкими крисами ніжно бриніли маленькі дзвіночки.

Стара жінка у білій мантії поважно виступала попереду трьох чоловіків; на гостроверхому її капелюсі та на мантії зблискували крихітні зірочки. Сиве волосся спадало на плечі.

Віддалік, за плодовими деревами, виднівся цілий натовп маленьких чоловічків та жінок; вони перешіптувалися й перезиралися, не наважуючись підійти. Наблизившись до дівчинки, ці боязкі маленькі люди привітно і несміливо усміхнулися їй, однак старенька дивилась на неї з явним подивом. Троє чоловіків дружно ступили вперед й одночасно зняли капелюхи. "Дзінь-дзінь-дзінь!" — ніжно проспівали дзвіночки. Еллі помітила, що щелепи маленьких чоловічків безперервно рухались, ніби щось пережовуючи. Старенька звернулась до Еллі:

— Скажи мені, миле дитя, як ти опинилась у країні Жуванів?

— Мене приніс сюди буревій ось у цьому будиночку, — несміливо відповіла Еллі.

— Дивно, дуже дивно! — похитала головою старенька. — Зараз ти зрозумієш моє здивування. Справа в тому, що лиха чаклунка Гінгема вижила з розуму й захотіла занапастити людський рід, заселити землю пацюками й гадами. І мені довелося застосувати все моє чарівне мистецтво…

— Як, добродійко?! — зі страхом вигукнула Еллі. — То ви чарівниця?! А мама мені говорила, що чарівники вже перевелися!

— Де живе твоя мама?

— У Канзасі.

— Ніколи не чула такої назви, — мовила чарівниця, підібравши губи. — Але, що б не казала твоя мама, у цій країні живуть чарівники і мудреці. Нас тут було чотири чарівниці. Дві — чарівниця Жовтої країни (це я, Вілліна!) і чарівниця Рожевої країни Стелла — добрі. А чаклунка Блакитної країни Гінгема й чаклунка Фіолетової країни Бастінда — дуже люті. Твій будиночок розчавив Гінгему, і тепер залишилася тільки одна зла чарівниця в нашій країні.

Еллі була вражена: як вона, маленька дівчинка, змогла знищити злу чаклунку, якщо досі не вбила ще навіть горобця?

Еллі мовила:

— Ви, напевне, помиляєтеся: я нікого не вбивала.

— А я тебе в цьому і не звинувачую, — спокійно заперечила чарівниця Вілліна. — Адже це я, щоб урятувати людей від лиха, вгамувала руйнівну силу буревію і дозволила йому захопити лише один

будиночок, щоб скинути його на голову підступної Гінгеми. Бо я в своїй чарівній книзі вичитала, що під час бурі він завжди порожній…

Еллі зніяковіло відповіла:

— Це так, добродійко, під час ураганів ми ховаємось у погріб, але я побігла до будиночка за своїм Тотошком, песиком.

— Такого безглуздого вчинку моя чарівна книжка ніяк не могла передбачити! — засмутилася чарівниця Вілліна. — Отже, у всьому завинило оце маленьке звірятко…

— Тотошко, гав-гав, з вашого дозволу, добродійко! — несподівано встряв у розмову песик. — Так, з сумом зізнаюся, що це я у всьому завинив…

— Як, ти заговорив, Тотошку? — здивовано вигукнула Еллі.

— Не відаю, як воно виходить, Еллі, але, гав-гав, з мого рота мимоволі вилітають людські слова…

— Бачиш, Еллі, — пояснила Вілліна, — у цій чарівній країні розмовляють не лише люди, а й усі тварини і навіть птахи. Поглянь навкруги, подобається тобі наша країна?

— Вона непогана, добродійко, — відповіла Еллі, — однак у нас удома краще. Побачили б ви нашу скотарню, подивилися б на нашу Пістрянку, добродійко! Ні, я хочу повернутися на батьківщину, до мами й тата.

— Навряд чи це можливо, — відказала чарівниця. — Наша країна відокремлена від усього світу пустелею і височезними горами, котрі не подолала ще жодна людина. Боюся, моя крихітко, що тобі доведеться залишитися з нами.

Очі Еллі наповнилися слізьми. Добрі Жувани дуже засмутились і також заплакали, витираючи сльози блакитними носовичками. Вони зняли капелюхи й поклали їх на землю, щоб дзвіночки бринінням не заважали їм ридати.

— А ви ніскілечки не допоможете мені? — сумно запитала Еллі.

— Ой, — схаменулася Вілліна, — я зовсім забула, що моя чарівна книжка при мені. Треба зазирнути у неї: можливо, я там і вичитаю щось корисне для тебе…

Вілліна вийняла із оборок своєї одежі крихітну, як наперсток, книжечку, дмухнула на неї — і на очах здивованої Еллі книжечка почала збільшуватись, рости й перетворилася на величезний том. Він став таким важенним, що старенька поклала його на великий камінь.

Вілліна дивилась на сторінки книжки, і вони самі перегорталися від її погляду.

— Знайшла, знайшла! — раптом вигукнула чарівниця і почала поволі читати: — "Бамбара, чуфара, скорики, морики, турабо, фурабо, лорики, йорики… Великий чарівник Гудвін поверне додому маленьку дівчинку, занесену в його країну буревієм, за умови, якщо вона допоможе трьом істотам здійснити їхні заповітні бажання, пікапу, трікапу, ботало, мотало…"

— Пікапу, трікапу, ботало, мотало… — зі священним жахом повторювали Жувани.

— А хто такий Гудвін? — запитала Еллі.

— О, це найбільший Великий Мудрець у нашій країні, — прошепотіла старенька. — Він наймогутніший серед нас і живе в Смарагдовому місті.

— А він добрий чи злий?

— Цього ніхто не знає. Але ти не бійся, розшукай три істоти, виконай їхні заповітні бажання, і Чарівник Смарагдового міста допоможе тобі повернутися до твоєї країни!

— А де ж Смарагдове місто? — спитала Еллі.

— Воно у центрі країни. Великий Мудрець і Чарівник Гудвін сам збудував його і править ним. Але він оточив себе надзвичайною таємничістю, і ніхто не бачив його після того, як збудував місто, а це було багато-багато років тому.

— Як же я дійду до Смарагдового міста?

— Цей шлях далекий. Не всюди країна така гарна, як оце тут. Є темні ліси, де водяться страшні звірі, є бистрі річки, переправа через які дуже небезпечна…

— А може б, і ви пішли зі мною? — запитала дівчинка.

— Ні, дитя моє, — відповіла Вілліна. — Я не можу на довгий час залишати Жовту країну. Ти повинна йти сама. Шлях до Смарагдового міста вибрукуваний жовтою цеглою, і ти не заблукаєш. Коли прийдеш до Гудвіна, проси у нього допомоги…

— А довго мені доведеться отут прожити, добродійко? — спитала Еллі, похнюпивши голову.

— Не знаю, — відповіла Вілліна. — Про це нічого не сказано у моїй чарівній книзі. Іди, шукай, борися! Я час від часу зазиратиму до чарівної книжки, щоб знати про твої справи. Прощавай, моя люба!

Вілліна нахилилася до величезної книжки, і та негайно стиснулася до розмірів наперстка й зникла в оборках мантії. Налетів вихор, стало темно, і, коли морок розсіявся, чарівниці вже не було: вона зникла. Еллі та Жувани затремтіли від страху, і дзвіночки на капелюхах задзеленькали самі собою. Коли всі трохи заспокоїлися, найсміливіший із Жуванів, їхній старшина, звернувся до Еллі:

— Всемогутня феє! Ми вітаємо тебе в Блакитній країні! Ти вбила злу Гінгему і звільнила Жуванів!

Еллі відповіла:

— Ви дуже люб'язні, але я зовсім не фея. До того ж ви чули, що мій будиночок упав на Гінгему за наказом чарівниці Вілліни…

— Ми в це не віримо, — вперто заперечив старшина Жуванів. — Ми чули твою розмову з доброю чарівницею, ботало, мотало, але вважаємо, що й ти — всемогутня фея… Бо ж лише феї можуть літати у повітрі у своїх будиночках, і лише фея могла звільнити нас від Гінгеми, злої чаклунки Блакитної країни. Гінгема багато років правила нами, примушувала працювати вдень і вночі…

— Вона примушувала нас працювати вдень і вночі! — хором мовили Жувани.

— Вона наказувала нам ловити павуків і кажанів, збирати жаб і п'явок у рівчаках. Це були її улюблені страви.

— А ми, — заплакали Жувани, — ми дуже боїмося павуків і п'явок.

— То чого ж ви плачете? — спитала Еллі. — Все вже минуло!

— Так-так! — Жувани дружно розсміялися, і дзвіночки на їхніх капелюхах забриніли.

— Могутня пані Еллі! — заговорив старшина. — Хочеш стати нашою повелителькою замість Гінгеми?.. Ми віримо, що ти добра і не каратимеш нас часто!

— Ні, — відмовилась Еллі, — я лише маленька дівчинка і не здатна бути правителькою країни. Коли ви хочете допомогти мені, знайдіть змогу виконати ваші заповітні бажання.

— У нас було єдине заповітне бажання — здихатись лютої Гінгеми, пікапу, трікапу! Але твій будиночок — крах! крах! — роздушив її, і в нас більше немає заповітних бажань!.. — сказав старшина.

— Тоді мені нічого тут робити. Я піду шукати тих, у кого є бажання. Ось лише черевички мої вже зовсім старі і продірявлені — вони не витримають далекої дороги. Правда, Тотошку? — звернулась Еллі до песика.

— Звичайно, не витримають, — погодився Тотошко. — Але ти не сумуй, Еллі, я тутечки неподалік бачив дещо й допоможу тобі.

— Ти? — здивувалась дівчинка.

— Так, я! — гордовито відповів Тотошко і зник за дверима. За хвилину він повернувся з гарним срібним черевичком у зубах й урочисто поклав його до ніг Еллі.

На черевичку блищала золота застібка.

— Звідки ти його взяв? — здивувалась Еллі.

— Зараз розкажу! — відповів захеканий песик, зник і згодом повернувся з другим черевичком.

— Яка краса! — захоплено мовила Еллі й приміряла черевички — вони були якраз по нозі, ніби були на неї пошиті.

— Коли я бігав на розвідку, — поважно почав Тотошко, — то побачив за деревами великий чорний отвір у горі…

— Ой-ой-йой! — з жахом закричали Жувани. — Це ж вхід до печери злої чаклунки Гінгеми! І ти наважився туди зайти?..

— А що там такого страшного? Гінгема ж померла! — заперечив Тотошко.

— Ти, напевне, теж чарівник! — зі страхом мовив старшина; решта Жуванів на знак згоди захитали головами, й дзвіночки під капелюхами дружно задзеленькали.

— Так от, у тій, як ви її називаєте, печері я побачив чимало кумедних і незвичайних речей, але найбільше мені впали в око ці черевички, що стояли біля входу. Якісь великі птахи зі страхітливими жовтими очима намагалися завадити мені взяти черевички, та хіба Тотошко злякається чогось, коли він захоче стати в пригоді своїй Еллі?

— Ох, ти ж мій любий сміливцю! — вигукнула Еллі й ніжно притисла песика до грудей.

— У цих черевичках я йтиму невтомно скільки завгодно…

— Це дуже добре, що тобі дісталися черевички злої Гінгеми, — перебив її старший Жуван. — Здається, вони мають чарівну силу, бо Гінгема взувала їх лише у найважливіших випадках. Але яку саме силу, ми не знаємо… Все ж таки ти залишаєш нас, милостива добродійко Еллі? — зітхнувши, запитав старшина. — Тоді ми принесемо тобі дещо попоїсти на дорогу.

Жувани пішли, й Еллі залишилася сама. Вона знайшла в будиночку шматок хліба і з'їла його на березі струмка, запиваючи прозорою холодною водою. Потім стала збиратись у далеку дорогу, а Тотошко тим часом бігав під деревом, намагаючись піймати крикливого пістрявого папугу, що сидів на нижній гілці й дражнив песика.

Еллі вийшла із фургона, старанно зачинила двері й написала на них крейдою: "Мене немає вдома".

Тим часом повернулися Жувани. Вони поприносили стільки їжі, що для Еллі вистачило б її на кілька років. Тут була і баранина, і смажена птиця, і кошик з фруктами...

Еллі, сміючись, зауважила:

— Ну, навіщо мені стільки, друзі мої?..

Вона поклала в кошик трохи хліба і фруктів, попрощалась з Жуванами і сміливо рушила в дорогу зі своїм вірним і веселим Тотошком.

* * *

Неподалік від будиночка було роздоріжжя: в різні боки розходилося кілька доріг. Еллі обрала шлях, вибрукуваний жовтою цеглою, і бадьоро рушила ним. Сяяло сонечко, співали пташки, і маленька дівчинка, закинута у дивну чужу країну, почувалася зовсім непогано. Шлях був обгороджений з обох боків чудовим блакитним парканом. За ним починались оброблені лани. Подекуди виднілися округлі будиночки. Їхні дахи нагадували гостроверхі капелюхи Жуванів. На дахах виблискували кришталеві кульки. Будиночки були пофарбовані у блакитний колір.

На полях працювали маленькі на зріст жінки і чоловіки; вони знімали капелюхи й привітно вклонялись Еллі. Адже тепер кожен Жуван знав, що дівчинка в срібних черевичках звільнила їхню країну від злої

чаклунки, опустивши свій будиночок — крак! крак! — просто їй на голову.

Всі Жувани, яких зустрічала Еллі на своєму шляху, з боязким здивуванням поглядали на Тотошка і, зачувши його гавкіт, злякано затуляли вуха. Коли веселий песик підбігав до когось із Жуванів, той чимдуж утікав од песика: в країні Гудвіна зовсім не було собак. Під вечір, коли Еллі зголодніла і вже почала роззиратися, де б їй переночувати, вона побачила край шляху великий будинок. На моріжку перед будинком танцювали маленькі чоловіки і жінки. Музиканти старанно вигравали на маленьких скрипках та флейтах. Тут же пустували діти, такі крихітні, що Еллі вони видалися схожими на ляльок. На терасі було розставлено довгі столи з вазами, повними фруктів, горіхів, цукерок, пиріжків і великих тортів.

Забачивши Еллі, із юрби танцюристів вийшов високий літній красень (він був на цілий палець вищий за Еллі) і, вклонившись їй, сказав:

— Я і мої друзі сьогодні святкуємо визволення нашої країни від злої чаклунки. Насмілюсь запросити всемогутню фею Будиночка, що карає, взяти участь у нашому торжестві.

— Чому ви вважаєте, що я фея? — спитала Еллі.

— Ти розчавила злу чарівницю Гінгему — крак-крак! — немов порожню яєчну шкаралупу; на тобі її чарівні черевички; з тобою дивний звір, якого ми ніколи не бачили, і, як нам розповіли друзі, він теж володіє чарівною силою...

На все це Еллі не змогла нічого заперечити і пішла за старим, якого звали Прем Кокус.

її зустріли, немов королеву; дзвіночки невпинно бриніли, і нескінченними були танці, і було з'їдено незліченну кількість всіляких

ласощів і випито холодних напоїв, й цілий вечір минув так весело і приємно, що Еллі згадала про тата і маму, вже засинаючи у ліжку.

Вранці, після ситного сніданку, вона запитала у Кокуса:

— Чи далеко звідси Смарагдове місто?

— Не відаю, — задумливо відповів старий. — Я ніколи не бував там. Краще триматися подалі від Великого Гудвіна, особливо, коли не маєш до нього надто важливої справи. Та й шлях до Смарагдового міста довгий і важкий. Тобі доведеться пробиратися крізь темні ліси і долати глибокі й швидкоплинні річки.

Еллі трохи засумувала, але вона знала, що лише Великий Гудвін зможе повернути її до Канзасу, й тому розпрощалась з друзями і знову рушила шляхом, вибрукуваним жовтою цеглою.

СТРАШИЛО

ллі йшла вже кілька годин і стомилась. Вона сіла під блакитним парканом, за яким простяглося поле достиглої пшениці.

Біля паркану стояла довга жердина, а на ній стирчало солом'яне опудало — відлякувати птахів. Голова його була з напханої соломою торбинки та намальованими на ній очима й ротом — це робило його схожим на смішне людське обличчя. Опудало було одягнуте в стареньку блакитну свитку: де-не-де з дірок одежини стирчала солома. На голову був напнутий старий потертий капелюх без дзвіночків, на ногах — старі блакитні чоботи-ботфорти, що їх носять чоловіки цієї країни.

Опудало мало кумедний і водночас добродушний вигляд.

Еллі уважно розглядала його смішне розмальоване обличчя і здивувалась, помітивши, що воно раптом підморгнуло їй правим оком.

Вона вирішила, що це їй здалося: адже опудала у Канзасі ніколи не підморгують.

Однак постать по-дружньому закивала їй головою.

Еллі злякалася, а хоробрий Тотошко з гавкотом кинувся на паркан, за яким була жердина з опудалом.

— На добраніч! — сказало опудало хрипкуватим голосом. — Пробачте, я хотів сказати — доброго дня!

— Ти вмієш розмовляти? — здивувалась Еллі.

— Не дуже добре, — зізналося опудало. — Ще плутаю окремі слова, мене змайстрували зовсім недавно. А як ти поживаєш?

— Дякую, добре! А скажи, у тебе, часом, немає заповітного бажання?

— У мене? Го, у мене ціла купа тих бажань. — І опудало скоромовкою стало перераховувати — По-перше, мені потрібні срібні дзвіночки до капелюха, по-друге, мені потрібні нові чоботи, по-третє…

— О, досить, досить, — перебила його Еллі. — А яке з них найнайзаповітніше?

— Най-най? — Опудало замислилось. — Щоб мене посадили на кілок!

— Та ти ж і так сидиш на кілку, — розсміялася Еллі.

— А й справді, — погодилося опудало. — Бачиш, який я путник… тобто, ні, плутаник. Отже, так, мене треба зняти з кілка. Дуже нудно стирчати тут день і ніч та лякати вреднющих ворон, які, до речі, мене зовсім не бояться.

Еллі нахилила жердину і, вчепившись руками в опудало, стягла його додолу.

— Надзвичайно приємний, тобто, вдячний, — пропихкало опудало, опинившися на землі. — Я відчуваю себе, просто новою людиною. Аби ще дістати срібні дзвіночки на капелюх та нові чоботи!

Опудало дбайливо розправило свою свитку, струсило соломинки і, шаркнувши ніжкою по землі, відрекомендувалося дівчинці:

— Страшило!

— Що ти сказав? — не зрозуміла Еллі.

— Я кажу: Страшило. Це мене так назвали: я ж бо мушу лякати вороння. А тебе як звати?

— Еллі.

— Гарне ім'я! — сказав Страшило.

Еллі здивовано розглядала опудало. Вона ніяк не могла зрозуміти, як це виходить — опудало, напхане соломою і з намальованим обличчям, рухається й розмовляє.

Але Тотошко образився і невдоволено вигукнув:

— А чому ти зі мною не привітався?

— Ой, перепрошую, перепрошую, — вибачився Страшило і потис песикові лапу. — Маю честь відрекомендуватися: Страшило!

— Дуже приємно! А Тото! Та близьким друзям дозволяю звати мене Тотошком.

— Ой, Страшило, я дуже рада, що виконала твоє найзаповітніше бажання! — сказала Еллі.

— Пробач, Еллі, — Страшило знову шаркнув ніжкою, але я, виявляється, помилився. Моє найзаповітніше бажання — одержати мозок!

— Мозок?

— Звичайно, мозок. Дуже добре, пробачте, неприємно, коли голова твоя набита соломою...

— Як же тобі не соромно обдурювати людей? — з докором запитала Еллі.

— А що то означає — обдурювати? Мене змайстрували тільки вчора, і я нічого не знаю...

— Звідки ж ти дізнався, що у тебе в голові солома, а у людей — мозок?

— Це мені сказала одна ворона, коли я з нею сварився. Бачиш, Еллі, тут така справа. Сьогодні вранці неподалік літала велика розкошлана ворона і не стільки дзьобала пшеницю, скільки вибивала з неї на землю зерна. Потім нахабно вмостилася на моє плече і дзьобнула мене у щоку. "Кагги-карр! — насмішкувато заверещала вона. — Оце так опудало! Та від нього ніякої користі. Який то дивак фермер гадав, що ми, ворони, лякатимемося його?.." Ти розумієш, Еллі, я страшенно розсміявся... Тобто розсердився і щосили намагався заговорити. Уяви мою радість, коли мені це нарешті вдалося. Ясна річ, спочатку виходило дещо кострубато. "Пш... пш... пішла геть, негіднице! — закричав я. — Не...

не… не смій дзьобати мене! Я прт… шрт… я страшний! Я навіть зумів хвацько скинути ворону з плеча, схопивши її рукою за крило. Ворона, між іншим, ніскільки не збентежилася, а нахабно заходилася дзьобати колоски просто переді мною. Здивував! — кепкувала вона. — Ніби я не знаю що в країні Гудвіна навіть опудало може заговорити, коли дуже захоче! А все одно я тебе не боюсь! З кілка ж бо ти не злізеш!" — "Пшшш… Пш… Пшла! Ох, я нещасний", — ледь не зареготав… пробачте, мало не заридав я. І справді, на що я здатний? Навіть лану від вороння не можу вберегти. Та й слова весь час вимовляю не в лад, не ті, що треба. А та ворона, хоч і досить нахабна, видно, добра птаха, — вів далі Страшило, — пожаліла мене. "Та. не сумуй ти так! — хрипко проказала вона мені. — Аби тобі мозок у голову, був би, як усі люди! Мозок — то єдине і найцінніше у ворони… І в людини…" Ось так я й довідався, що люди мають мозок, а в мене його немає. Я сумно… тобто весело, закричав: "Гей-гей-го-го! Хай живе мозок! Я собі його обов'язково роздобуду!.." Та ворона досить примхлива птаха, вона одразу остудила мою радість. "Кагги-карр!.. — зареготала вона, — як немає мозку, то й не буде! Карр-кар!.." І полетіла. А згодом надійшли ви із Тотошком, — закінчив свою сповідь Страшило. — Скажи тепер, Еллі: чи зможеш дати мені мозок?..

— Звичайно, ні! Це здатний зробити хіба що Гудвін у Смарагдовому місті. Я саме йду до нього просити, аби він повернув мене у Канзас до тата й мами.

— А де ж воно — те Смарагдове місто, і хто такий Гудвін?

— Хіба ти не знаєш?

— Ні, — сумно відповів Страшило, — я нічого не знаю. Ти ж бачиш, я напханий соломою і в мене зовсім немає мозку.

— Ой, як мені тебе шкода! — зітхнула дівчинка.

— Дякую! А що, коли я піду з тобою до Смарагдового міста, Гудвін обов'язково знайде для мене мозок?

— Не знаю. Та навіть, якщо Великий Гудвін і не знайде для тебе мозку, гірше, ніж оце зараз, тобі не буде.

— Твоя правда, — зрадів Страшило. — Бачиш, — довірливо розповідав він, — мене неможливо поранити, бо я напханий соломою. Ти можеш мене наскрізь проштрикнути голкою — мені не боляче. Але я не хочу, щоб люди називали мене дурнем, а без мозку хіба можливо чогось навчитись?

— Бідолашний! — сказала Еллі. — Ходімо з нами! Я попрошу Гудвіна допомогти тобі.

— Здрастуйте! Ой, дякую! — виправився Страшило і знову вклонився.

Далебі для опудала, яке прожило лише одну добу, Страшило був напрочуд ввічливим. Дівчинка допомогла йому зробити перші два кроки, і вони разом попрямували до Смарагдового міста шляхом, вибрукуваним жовтою цеглою.

Тотошкові спочатку новий супутник був не дуже до вподоби. Він гасав навколо опудала, обнюхував його, вважаючи, що в соломі є мишаче гніздо. Він неприязно гавкав на Страшила, вдаючи, що хоче його вкусити.

— Не бійся Тотошка, — сказала Еллі, — він тебе не вкусить.

— Та я й не боюся! Хіба можна вкусити солому? Давай я понесу твого кошика. Мені це не важко. Адже я не вмію стомлюватись. Відкрию тобі таємницю, — прошепотів він на вухо дівчинці своїм хрипким голосом, — я боюся лише однієї речі.

— О! — вигукнула Еллі. — Що ж воно таке? Миша?

— Ні! Витертий сірник!

* * *

Через кілька годин шлях погіршав; Страшило часто зашпортувався. Траплялися ями. Тотошко перестрибував через них, а Еллі обходила. Та Страшило йшов навпрошки, падав і простягався на всю довжину, але йому не було боляче. Еллі брала його за руку, підводила, і Страшило крокував далі, сміючись над своєю незграбністю.

Потім Еллі знайшла край шляху товсту гілку й запропонувала Страшилові замість ціпка. Тоді справа пішла на краще і хода Страшила стала твердішою.

Будиночки траплялися дедалі рідше, плодові дерева зовсім зникли. Край став безлюдним і похмурим.

Мандрівники всіли ся біля струмка. Еллі дістала хліб і запропонувала шматочок Страшилові, але той ввічливо відмовився.

— Я ніколи не хочу їсти. І це дуже зручно для мене.

Еллі не наполягала й віддала шматок Тотошку: песик жадібно проковтнув його й став на задні лапки, випрошуючи ще.

— Розкажи мені про себе, Еллі, про свою країну, — попрохав Страшило.

Еллі довго розповідала про широкий канзаський степ, де влітку сіро й курно, і все зовсім не так, як у цій надзвичайній країні Гудвіна.

Страшило уважно слухав.

— Я не розумію, чому ти так хочеш повернутися до свого сухого й курного Канзасу?

— Бо ти безмозке створіння, — погарячкувала дівчинка. — Дома завжди краще.

Страшило лукаво усміхнувся:

— Солома, якою я напханий, виросла у полі, каптана пошив кравець, чоботи зробив чоботар. Де ж мій дім? На полі, у кравця чи у шевця?

Еллі розгубилася і не знала, що відповісти. Кілька хвилин сиділи мовчки.

— Може, тепер ти мені розкажеш що-не-будь? — запитала дівчинка.

Страшило поглянув на неї з докором:

— Моє життя таке коротке, що я нічого не знаю. Адже мене зроблено лише вчора, тому я не маю уяви, що було раніше на світі. На щастя, коли господар мене змайстрував, він насамперед намалював мені вуха, і я міг чути, що робиться навколо. У господаря гостював інший Жуван, і найперше, що я почув, були його слова: "Але ж вуха завеликі!" — "Нічого, саме якраз", — відповів господар і намалював мені праве око. Я з цікавістю почав розглядати все, що робиться навколо, розумієш — адже я вперше дивився на світ. "А око підходяще! — зауважив гість. — Не пошкодував блакитної фарби!" — "Мені здається, друге вийшло трохи завеликим", — відповів господар, закінчивши малювати моє друге око. Далі він зробив мені із латки носа й намалював рота. Однак я ще не вмів говорити, тож не знав, навіщо мені рот. Господар одягнув на мене свого костюма й капелюха, з якого дітлахи позрізали дзвіночки. Я пишався. Мені здавалося, що я маю вигляд справжньої людини. "Цей

хлопець чудово страхатиме вороння", — зауважив фермер. "Знаєш що? Назви його Страшилом!" — порадив гість, і господар погодився. Діти фермера весело загукали: "Страшило! Страшило! Лякай вороння!" Мене віднесли на поле, наштрикнули на кілок і залишили самого. Висіти було нудно, та злізти самотужки я не міг. Учора птахи ще боялися мене, а сьогодні вже звикли. Тут я й познайомився з доброю вороною, котра розповіла мені про мозок. Ото було б добре, аби Гудвін допоміг мені дістати мозок...

— Гадаю, він тобі допоможе, — підбадьорила його Еллі.

— Таки так! Незручно почуватися дурнем, коли навіть вороння глузує з тебе.

— Ходімо! — мовила Еллі, підвелася й подала Страшилу кошика.

Вечоріло, коли мандрівники увійшли до великого лісу. Гілки дерев звисали донизу і перетинали шлях, вибрукуваний жовтою цеглою.

Сонце сховалось, і стало зовсім темно.

— Як побачиш будиночок, де можна переночувати, скажи мені, — напівсонним голосом попросила Еллі. — Дуже незручно і страшно рухатись у темряві.

Незабаром Страшило зупинився.

— Праворуч бачу маленьку хатину. Ходімо туди?

— Ходімо, — відповіла Еллі, — я так стомилася!..

Вони звернули з дороги і незабаром були біля хатки. Еллі знайшла у кутку постіль з моху і сухої трави і за хвилину заснула, пригорнувши до себе Тотошка. А Страшило сидів на порозі, охороняючи сон своїх друзів.

Виявилося, що Страшило вартував недаремно: опівночі якийсь звір з білими смужками на спині і на чорній свинячій мордочці спробував пробратись до хатини. Мабуть, його привабив їстівний запах, що йшов із кошика Еллі, та Страшилові здалося, що Еллі загрожує велика небезпека.

Причаївшись, він підпустив ворога аж до дверей (ворогом виявився молодий борсук, про що Страшило, звичайно, не знав). І тоді, коли борсучок уже просунув у двері свого цікавого носа, принюхуючись до спокусливого запаху, Страшило уперіщив його дубчиком по гладкій спині.

Борсучок заскавучав й рвонув у лісову хащу, і з-за дерев ще довго було чутно його ображене скімлення.

Решта ночі минула спокійно: лісові звірі зрозуміли, що біля хатини є надійний захисник. А Страшило, який ніколи не стомлювався й ніколи не хотів спати, сидів на порозі, пильно вдивляючись у темряву, й терпляче чекав ранку.

ВРЯТУВАННЯ ЗАЛІЗНОГО ДРОВОРУБА

ллі прокинулася. Страшило сидів на порозі, а Тотошко вже ганявся за білочками у лісі.

— Треба пошукати води, — Сказала Еллі.

— Навіщо тобі вода?

— Вмитися та напитися. Сухий кусень без води не смакує.

— Фе, як незручно бути із м'яса та кісток! — задумливо сказав Страшило. — Ви повинні і спати, і їсти, і пити. Щоправда, у вас є мозок, а заради цього можна витерпіти силу-силенну незручностей.

Вони знайшли струмок, і Еллі з Тотошком поснідали. У кошику залишалось іще трохи хліба. Еллі вже зібралась рушати далі, як раптом почула в лісі стогін.

— Що це? — запитала вона злякано.

— Уявлення не маю, — відповів Страшило. — Ходімо подивимося.

Знову почувся стогін. Вони стали продиратися крізь гущавину. Невдовзі побачили серед дерев якусь постать. Еллі підбігла і зупинилась із здивованим вигуком.

Біля надрубаного дерева з високо піднятою сокирою у руках стояв чоловік, повністю зроблений із заліза. Його голова, руки і ноги були прикріплені до залізного тулуба на шарнірах; на голові замість капелюха була мідна лійка, на шиї — залізна краватка. Людина стояла нерухомо, з широко розплющеними очима.

Тотошко, несамовито гавкаючи, намагався вкусити незнайомця за ногу, проте відлетів із жалібним скавучанням: він мало не поламав собі зуби.

— Що воно за потвора, гав-гав-гав, — жалівся Тотошко. — Хіба можна порядному псові підставляти металеві ноги?..

— Напевно, це лісове опудало, — здогадався Страшило. — Але не розумію, що воно тут охороняє?

— Це ти стогнав? — спитала Еллі.

— Так… — відповів металевий чоловік. — Уже цілий рік ніхто не приходить мені на допомогу…

— А що треба зробити? — спитала Еллі, зворушена жалібним голосом незнайомця.

— Мої суглоби заіржавіли, і я не можу рухатися. Та коли мене змастити, я буду, як новий. Ти знайдеш маслянку на полиці у моїй хатині.

Еллі з Тотошком побігли до хатини, а Страшило ходив навколо Залізного Дроворуба і з цікавістю розглядав його.

— Скажи, друже, — поцікавився Страшило, — а рік — це довго?

— Ще б пак! Рік — це довго, дуже довго! Це повних триста шістдесят п'ять днів.

— Триста… шістдесят… п'ять… — повторив Страшило. — А що, це більше, ніж три?

— Ну, й дурень же ти! — зауважив Дроворуб. — Ти, напевне, зовсім неписьменний.

— Помиляєшся! — гордовито заперечив Страшило. — Я дуже добре вмію рахувати! — І він почав рахувати, загинаючи пальці: — Господар мій змайстрував мене — раз! Я посварився з вороною — два! Еллі зняла мене з кілка — три! А більше зі мною нічого не трапилось, отже, й рахувати далі немає потреби.

Залізний Дроворуб був такий здивований, що не знайшовся, що і заперечити. Тим часом Еллі принесла маслянку.

— Де мастити? — запитала вона.

— Спочатку шию, — відповів Залізний Дроворуб.

Еллі змастила шию, але вона так заіржавіла, що Страшилові довелось багато разів повертати голову Дроворуба праворуч і ліворуч, доки шия перестала поскрипувати.

— Тепер, будь ласка, руки!

І Еллі стала мастити суглоби рук, а Страшило обережно піднімав та опускав руки Дроворуба, поки вони дійсно не стали, як новенькі.

Тоді Залізний Дроворуб глибоко зітхнув і кинув сокиру.

— Ой, як добре, — сказав він. — Я підняв сокиру перед тим, як мені заіржавіть, а тепер дуже радий її позбутися. Ну, а зараз дайте маслянку мені, я сам собі змащу ноги, і все буде гаразд.

Змастивши ноги так, що він міг ними вільно рухати, Залізний Дроворуб багато разів подякував Еллі, бо він був досить ввічливим.

— Я стояв би отут, поки не перетворився б на залізний пил. Ви мені врятували життя. Хто ви такі?

— Я — Еллі, а це мої друзі…

— Тото!

— Страшило! Я напханий соломою!

— Про це неважко довідатись із твоїх розмов, — зауважив Залізний Дроворуб. — Але як ви сюди потрапили?

— Ми йдемо в Смарагдове місто до Великого Чарівника Гудвіна і заночували у твоїй хатині.

— Чого ви йдете до Гудвіна?

— Я хочу, щоб Гудвін повернув мене у Канзас, до тата й мами, — сказала Еллі.

— А я хочу попросити у нього трішки мозку для моєї солом'яної голови, — відповів Страшило.

— А я йду просто тому, що люблю Еллі, і тому, що це мій обов'язок — захищати її від ворогів! — сказав Тотошко.

Залізний Дроворуб глибоко замислився.

— А як ви вважаєте, Гудвін зможе дати мені серце?

— Гадаю, зможе, — відповіла Еллі. — Це йому не важче, ніж дати Страшилові мозок.

— Так ось, якщо ви мене візьмете у свою компанію, я піду з вами до Смарагдового міста й попрошу Великого Гудвіна, щоб дав мені серце. Адже серце — моє найзаповітніше бажання.

Еллі радісно вигукнула:

— Ой, друзі мої, яка я рада! Тепер вас двоє, і у вас двоє заповітних бажань!

— Попливемо, тобто, підемо з нами, — добродушно погодився Страшило.

Залізний Дроворуб попрохав Еллі доверху наповнити маслом маслянку й покласти її на дно кошика.

— Я можу потрапити під дощ і заіржавіти, — пояснив він, — і тому без маслянки мені буде непереливки.

Потім Дроворуб підняв сокиру, і вони пішли через ліс до шляху, вибрукуваного жовтою цеглою.

Для Еллі і Страшила було велике щастя зустріти такого супутника, як Залізний Дроворуб, — дужого і кмітливого.

Коли Дроворуб помітив, що Страшило спирається на кострубатий, сучкуватий дрючок, він одразу ж зрізав з дерева рівненьку гілочку й зробив для товариша зручний і міцний ціпок.

Незабаром мандрівники підійшли до місця, де шлях заріс чагарями і став непрохідним.

Та Залізний Дроворуб запрацював своєю величезною сокирою і швиденько розчистив дорогу.

Еллі йшла замислена і не помітила, як Страшило звалився у яму. Йому довелося гукати на поміч друзів..

— А чому ти не обійшов навколо? — запитав Залізний Дроворуб.

— Не знаю! — щиросердно відповів Страшило. — Розумієш, у мене голова напхана соломою, і я йду до Гудвіна попрохати трішки мозку.

— Мозок не найголовніше. У всякому разі — це не найкраще на світі, — сказав Дроворуб.

— Невже? — здивувався Страшило. — Чому ти так гадаєш?

— Раніше у мене був мозок, — пояснив Залізний Дроворуб. — Однак тепер, коли доводиться вибирати між мозком і серцем, я віддаю перевагу серцю.

— А чому? — запитав Страшило.

— Послухайте мою історію, і тоді ви все зрозумієте.

І Залізний Дроворуб заходився розповідати їм свою історію.

— Я — дроворуб. Коли став дорослим, вирішив одружитися. Від усього серця я покохав одну гарненьку дівчину, тоді я ще був, як і всі люди, з м'яса і кісток. Однак лиха тітка, у котрої жила дівчина, не захотіла розлучатися з нею, бо дівчина працювала на неї. Тітка пішла до чаклунки Гінгеми й пообіцяла назбирати їй цілий кошик найжирніших п'явок, якщо та не допустить весілля.

— Злу Гінгему забито! — урвав його Страшило.

— Хто це зробив?

— Еллі! Вона прилетіла на Будиночку, що карає, і — крах! крах! — сіла чаклунці на голову.

— Шкода, що цього не сталося раніше! — зітхнув Залізний Дроворуб і вів далі: — Гінгема зачаклувала мою сокиру, та, відлетівши від дерева, відтяла мені ліву ногу. Я дуже засмутився: адже без ноги я не міг бути дроворубом. Я пішов до коваля, і той зробив мені чудову залізну ногу. Гінгема знову зачаклувала мою сокиру, і вона відрубала мені праву ногу. Я знову пішов до коваля. Дівчина кохала мене, як і раніше, і не відмовлялась вийти за мене заміж. "Ми чимало заощадимо на чоботях і штанях", — казала вона. Однак лиха чаклунка не заспокоїлась: адже їй

дуже хотілося одержати обіцяний кошик п'явок. Отак я втратив руки, і коваль зробив мені залізні. Коли ж сокира відтяла мені голову, я подумав, що мені настав кінець. Але про це дізнався коваль і змайстрував мені чудову залізну голову. Я працював далі, і ми з дівчиною, як і раніше, кохали одне одне…

— Тебе, виходить, майстрували частинами, — глибокодумно зауважив Страшило. — А мене мій господар створив ураз…

— Найгірше попереду, — сумно розповідав Дроворуб. — Підступна Гінгема, видно, вирішила все ж доконати мене. Вона ще раз зачаклувала сокиру, і та розтяла мій тулуб на дві половини. Та, на щастя, коваль швидко дізнався про це і зробив мені залізний тулуб, прикріпивши до нього на шарнірах мою голову, руки і ноги. Але — на жаль! — я не мав більше серця: ковалю не вдалося його вставити. І я вирішив, що людина без серця не має права кохати дівчину. Я повернув моїй нареченій її слово вірності і сказав, що тепер вона звільнена від своєї обіцянки. Дивна дівчина чомусь зовсім цьому не зраділа, а сказала, що кохає мене, як і раніше, й чекатиме, коли я схаменуся. Що тепер з нею, не відаю: адже ми не бачились більше року…

Залізний Дроворуб зітхнув, і сльози покотились у нього з очей.

— Бережись! — злякано вигукнув Страшило і витер йому сльози блакитним носовичком. — Ти ж бо знову заіржавієш від сліз.

— Дякую, мій друже! — сказав Дроворуб. — Я забув, що мені не можна плакати. Будь-яка вода шкідлива для мене… Отже, я пишався своїм новим металевим тілом і вже не боявся зачарованої сокири. Мене страхала тепер лише іржа, але я завжди носив із собою маслянку. Та одного разу я забув її, потрапив під зливу і так заіржавів, що не міг зрушити з місця, доки ви не порятували мене. Я впевнений, що й цю зливу на мене наслала підступна Гінгема… Як це жахливо — цілий рік стовбичити у лісі і думати, що в тебе немає серця!

— З цим можна порівняти лише стирчання на кілку посеред пшеничного лану, — перебив його Страшило. — Щоправда, повз мене проходили люди і можна було розмовляти з воронами…

— Коли мене кохали, я був найщасливішою людиною, — продовжував Залізний Дроворуб, зітхаючи. — Якщо Гудвін дасть мені серце, я повернусь до країни Жуванів, оженюсь. Можливо, моя любка ще чекає на мене…

— А я, — вперто правив своєї Страшило, — вважаю, що мозок краще, ніж серце: коли немає мозку, то й серце ні до чого.

— А мені потрібне серце! — заперечив Залізний Дроворуб. — Мозок не робить людину щасливою, а щастя — це найкраще, що є на світі.

Еллі мовчала, бо не знала, хто з її нових друзів правий.

ЕЛЛІ В ПОЛОНІ У ЛЮДОЖЕРА

іс ставав дедалі глухішим. Віття дерев, сплітаючись угорі, не пропускало сонячних променів. На шляху, вибрукуваному жовтою цеглою, стояла напівтемрява.

Йшли до пізнього вечора. Еллі дуже стомилась, і Залізний Дроворуб узяв її на руки. Страшило плентав позаду, згинаючись під важкою сокирою. Нарешті зупинилися на ночівлю. Залізний Дроворуб зробив для Еллі затишний курінь із гілок. Дроворуб і Страшило всю ніч просиділи біля входу до куреня, прислухаючись, як дихає Еллі, та охороняючи її сон.

Нові друзі тихенько розмовляли. Для Страшила розмова та була на користь. Хоч у нього і не було ще мозку, але він виявився на диво здібним, добре запам'ятовував нові слова і з кожною годиною робив дедалі менше помилок під час розмови.

Вранці рушили далі. Шлях став веселішим, дерева знову розступилися обабіч, і сонечко яскраво висвітлювало жовті цеглини.

За бруківкою тут, видно, хтось доглядав: усе суховіття, збите з дерев вітрами, було зібране в купки обабіч дороги. Раптом Еллі помітила попереду стовп, а на ньому дощечку з написом:

Мандрівнику, поспішай!

За поворотом дороги здійсняться всі твої бажання!

Еллі прочитала напис і здивувалася:

— Що це? Хіба я звідси потраплю у Канзас до тата й мами?

— А я, — підхопив Тотошко, — відшмагаю сусідського Гектора, того хвалька, який запевняє, що він сильніший за мене?

Еллі зраділа і, забувши про все на світі, прожогом кинулась уперед. Тотошко, весело гавкаючи, побіг за нею.

Залізний Дроворуб і Страшило, захоплені цікавою суперечкою, що краще — серце чи мозок, не помітили, як Еллі побігла вперед і мирно крокували собі шляхом. Раптом вони почули зойк дівчини і лютий гавкіт Тотошка. Друзі поспішили до місця пригоди і встигли помітити, як щось кудлате й темне майнуло серед дерев і зникло в гущавині лісу. Біля дерева лежав непритомний Тотошко, і з його ніздрів текли струмочки крові.

— Що трапилося? — гірко запитав Страшило. — Напевно, Еллі схопив хижий звір…

Залізний Дроворуб мовчав: він пильно вдивлявся вперед і загрозливо розмахував своєю величезною сокирою.

— Квірр... Квірр... — раптом долинуло насмішкувате цокання Білочки з верхівки високого дерева. — Що трапилося?.. Двоє великих, дужих чоловіків відпустили маленьку дівчинку, і її схопив Людожер!

— Людожер? — перепитав Залізний Дроворуб. — Я не чув, що у цьому лісі живе Людожер.

— Квірр... квір... Кожна мурашка в лісі знає про нього. Ех ви! Не змогли вберегти маленьку дівчинку. Лише мале звірятко кинулося захищати її і встигло вкусити Людожера, але той так копнув його своєю величезною ногою, що той, напевно, помре...

Білочка доти шпетила друзів, що їм стало соромно.

— Треба рятувати Еллі! — закричав Страшило.

— Так, так! — гаряче підхопив Залізний Дроворуб. — Еллі врятувала нас. І ми повинні відбити її у Людожера. Інакше я помру з горя... — І сльози покотились з його очей.

— Що ти робиш! — злякано вигукнув Страшило, витираючи йому сльози хустинкою. — Маслянка ж у Еллі!

— Якщо хочете врятувати маленьку дівчинку, то я покажу вам, де живе Людожер, хоча дуже боюся його! — гукнула Білочка.

Залізний Дроворуб обережно поклав Тотошка на м'який мох і сказав:

— Якщо нам пощастить повернутись, ми потурбуємось про нього... — І він обернувся до Білки: — Веди нас!

Білка застрибала по деревах, друзі заквапилися за нею. Коли вони зайшли в глиб лісу, перед ними виріс сірий мур.

Це був палац Людожера. Перед муром був глибокий рів, заповнений водою. Схопивши Еллі, Людожер підняв перекидний місток і замкнув чавунні ворота на два могутні засуви.

Людожер жив самотньо. Раніше у нього були барани, корови, коні і він тримав чимало слуг. У ті часи повз замок часто проходили люди у напрямку Смарагдового міста. Людожер нападав на них і з'їдав. Потім Жувани дізналися про нього, і рух на дорозі припинився.

Людожер став спустошувати замок: спочатку з'їв усіх баранів, корів і коней, нарешті добрався до слуг і всіх їх пожер. Останніми роками він ховався у лісі, ловив необачного кролика чи зайця і пожирав їх разом з шкурою і кістками.

Упіймавши Еллі, Людожер страшенно зрадів і вирішив улаштувати собі справжній банкет. Він притяг дівчинку до палацу, зв'язав її і, поклавши на кухонний стіл, почав гострити великого ножа.

"Клінк... клінк", — дзвенів ніж. А Людожер промовляв:

— Ба-гар-ра! Я здорово придумав з тією дощечкою з написом. Ти що, вважаєш, що я справді виконаю твої бажання? Нема дурних! Це я зробив навмисне, щоб заманювати отаких простачків, як ти! Ба-гар-ра!

Еллі плакала і вмовляла Людожера пожаліти її, та він не слухав і все ще гострив ножа. "Клінк... клінк... клінк..."

Нарешті Людожер замірився на дівчинку вістрям ножа. Еллі від жаху заплющила очі. Однак Людожер опустив руку і позіхнув.

— Ба-гар-ра! Я стомився, поки гострив цього ножаку! Піду-но спочину годинку-другу. Після сну і їжа смачніша.

Людожер пішов у спальню, і незабаром його хропіння виповнило не лише палац, а й котилося лісом.

Залізний Дроворуб і Страшило розгублено стояли перед ровом, наповненим водою.

— Я переплив би на той бік, — сказав Страшило, — та вода змиє мої очі, вуха і рот, і я лишусь сліпим, глухим і німим.

— А я втоплюся, — сумно промовив Залізний Дроворуб. — Я ж бо дуже важкий. А якщо навіть і виберусь із води, то негайно заіржавію, а маслянки немає.

Так вони стояли, роздумуючи, й раптом почули хропіння Людожера.

— Треба рятувати Еллі, поки він спить, — сказав Залізний Дроворуб. — Чекай, я придумав! Зараз ми подолаємо цей рів.

Він зрубав високе дерево з розсохою вгорі, і воно, впавши, зручно сперлось на мур палацу.

— Лізь! — сказав він Страшилові. — Ти легший за мене.

Страшило підійшов до дерева, але злякався і позадкував.

Білка не витримала й одним махом перебігла по деревині на стіну.

— Квірр… Квір… Ой ти, страхополох! — гукнула вона Страшилові. — Бачиш, як це просто робиться! — Та, поглянувши у вікно палацу, вона аж скрикнула від хвилювання. — Дівчинка лежить зв'язана на

кухонному столі… Біля неї великий ніж… Дівчинка плаче… Я бачу, як з її очей котяться сльози.

Почувши таку звістку, Страшило забув про небезпеку й одним махом злетів на мур.

— Ой! — лише встиг проказати він, побачивши крізь кухонне вікно бліде обличчя Еллі, і, мов лантух, звалився у двір.

Перш ніж він звівся на ноги, Білка стрибнула йому на спину, перебігла подвір'я, шмигнула крізь віконні грати й взялася перегризати мотузку, якою була зв'язана Еллі.

Страшило відсунув важкі засуви, відчинив ворота, опустив підйомний місток, і Залізний Дроворуб увійшов до двору, люто поводячи очима і войовничо розмахуючи величезною сокирою.

Все це він робив, аби налякати Людожера, якщо той прокинеться і з'явиться на подвір'ї.

— Сюди! Сюди! — пропищала Білочка з кухні, й друзі кинулися на її поклик.

Залізний Дроворуб засунув лезо сокири в щілину між дверима й одвірком, натиснув, і — трісь! — двері злетіли з завіс. Еллі зістрибнула зі столу, і всі четверо — Залізний Дроворуб, Страшило, Еллі та Білка — гайнули до лісу. Залізний Дроворуб, кваплячись, так тупав ногами по кам'яних плитах двору, що розбудив Людожера. Той вибіг зі спальні, побачив, що дівчинки немає, й кинувся навздогін.

Він був невисокий, але дуже гладкий. Голова була схожа на казан, а тулуб — на бочку. Він мав довгі, немов у горили, руки. На ногах були високі чоботи з товстими підошвами, на тілі — волохатий плащ зі шкур. На голову замість шолома Людожер натяг велику мідну каструлю,

ручкою назад, і озброївся товстою палицею з кулею на кінчику, втиканою гострими гвіздками.

Він гарчав від люті, і його чоботища вигрюкували: "Туп-туп-туп..." А його гострі зуби вистукували: "Клац-клац-клац..."

— Ба-гар-ра! Не втечете, розбійники!..

Людожер швидко наздогнав утікачів. Відчуваючи, що їм не вдасться втекти, Залізний Дроворуб сховав за товсте дерево перелякану Еллі і приготувався до бою. Страшило відстав: ноги його чіплялися за кущі та коріння, а грудьми він наражався на гілки дерев. Людожер наздогнав Страшила, і той раптом кинувся йому під ноги. Від несподіванки Людожер беркицьнувся через Страшила.

— Ба-гар-ра! Що це воно за опудало?

Людожер не встиг отямитися, як ззаду до нього підскочив Залізний Дроворуб, замахнувся своєю велетенською сокирою і розрубав Людожера навпіл разом з каструлею.

— Квірр... квірр... Чудова робота! — похвалила Білочка й пострибала по деревах, розповідаючи всьому лісові про загибель страшного Людожера.

— Дуже розумно! — похвалив Залізний Дроворуб Страшила. — Ти не зміг би краще звалити Людожера, якби мав мозок.

— Любі друзі, дуже вдячна вам за вашу самовідданість! — зі слізьми на очах вигукнула Еллі.

— Са-мо-від-да-ність... — захоплено повторив по складах Страшило. — Ой, яке гарне довге-слово, я таких ще і не чував. А це не та сама річ, яка захована у мозку?

— Ні, у мозку захований розум, — пояснила дівчинка.

— Отже, у мене ще немає розуму, а лише са-мо-від-да-ність. Шкода! — засмутився Страшило.

— Не журися, — відповів Дроворуб. — Самовідданість — це теж дуже добре, це коли людина не шкодує себе для інших. Болить твоя рана?

— Та що там, просто краса! Тобто, я хотів сказати — дрібниця. Хіба може боліти солома? Ось тільки боюся, щоб мої нутрощі не повилазили з. мене.

Еллі дістала голку з ниткою й взялася зашивати на Страшилі дірки. У цей час із лісу долинуло тихе скавуління. Залізний Дроворуб кинувся у хащі й виніс звідти Тотошка. Хоробрий маленький песик опритомнів і плазував по сліду Людожера...

Еллі взяла знесиленого Тотошка на руки, і мандрівники пішли далі. Невдовзі вони вийшли на шлях, вибрукуваний жовтою цеглою, і бадьоро рушили до Смарагдового міста.

ЗУСТРІЧ З ПОЛОХЛИВИМ ЛЕВОМ

ієї ночі Еллі спала на м'якій постелі з листя та моху. Сон її був тривожний: їй марилося, що вона лежить зв'язана, а Людожер заніс над нею велетенського ножа. Дівчинка скрикувала і прокидалася.

Вранці знову вирушили в дорогу. Ліс був. похмурий. З-за дерев долинало ревіння звірів. Еллі здригалася зі страху, а Тотошко, підібгавши хвостика, притискався до ніг Залізного Дроворуба: він став його дуже шанувати після перемоги над Людожером.

Мандрівники йшли, тихо розмовляючи про вчорашні події, і раділи, що врятували Еллі. Дроворуб усе вихваляв кмітливість Страшила.

— Як же ти хвацько кинувся під ноги Людожерові, друже Страшило! — повторював він. — У тебе, часом, не завівся вже в голові мозок?

— Ні, солома… — відповів Страшило, помацавши голову.

Цю мирну розмову порушило громове гарчання. На шлях вискочив величезний Лев. Одним ударом лапи він підкинув Страшила у повітря: той полетів шкереберть і, мов ганчірка, розпластався біля шляху. Лев ударив Залізного Дроворуба, пазурі його заскреготіли по металу, а Дроворуб від поштовху сів, і з голови у нього злетіла лійка.

Крихітний. Тотошко мужньо кинувся на ворога.

Величезний звір роззявив пащу, щоб проковтнути песика, та Еллі сміливо вибігла наперед і затулила собою Тотошка.

— Стій! Не смій чіпати Тотошка! — гнівно закричала вона.

Лев від здивування завмер.

— Пробачте, — виправдовувався Лев, — але ж я його не з'їв.

— Однак ти намагався. Як тобі не соромно кривдити слабших! Ти просто боягуз!

— А… а як ви дізналися про те, що я боягуз? — спитав спантеличений Лев. — Вам хто-небудь сказав?

— Сама бачу по твоїх вчинках!

— Дивно… — засоромлено мовив Лев. — Хоч як я приховую своє боягузство, а воно все-таки випливає назовні. Я справді боягуз, але нічого не можу з собою вдіяти!

— Подумати тільки: ти вдарив бідного, напханого соломою Страшила.

— Він напханий соломою? — спитав Лев, здивовано поглядаючи на Страшила.

— Звичайно, — ще сердячись на Лева, відповіла Еллі.

— Тепер я розумію, чому він такий м'якенький і легенький, — сказав Лев. — А той, другий, — теж напханий?..

— Ні, він із металу.

— Он як, тому я і пазури свої мало не обламав. А що це за маленьке звірятко, яке ти так любиш?

— Це мій песик, Тотошко.

— Він із металу, чи напханий соломою?

— Ні те, ні се. Він справжній песик, із м'яса та кісток.

— Диви, який маленький, а такий хоробрий! — здивувався Лев.

— У нас, у Канзасі, всі собаки такі! — гордовито додав Тотошко.

— Смішна тваринка! — сказав Лев. — Тільки такий боягуз, як я, міг зачепити цю крихітку...

— А чому ти боягуз? — спитала Еллі, з подивом розглядаючи велетенського Лева.

— Таким народився. Звичайно, всі мене вважають хоробрим: бо ж Лев — цар звірів. Коли я реву — а я реву дуже голосно, ви чули, звірі і люди кидаються врозтіч. Але коли б на мене напав тигр, я злякався б, правда! Це ще добре, що ніхто не знає, що я такий боягуз — сказав Лев, витираючи сльози пухнастим хвостом. — Мені навіть соромно, що я не можу перевиховати себе.

— Може, в тебе хворе серце? — запитав Дроворуб.

— Може, — погодився Полохливий Лев.

— Щасливий! — зітхнув Дроворуб. — А в мене навіть такої хвороби не може бути: я ж бо не маю серця.

— Якби в мене не було серця, то, може, я не був би боягузом, — задумливо відповів Лев.

— А скажи, будь ласка, ти коли-небудь б'єшся з іншими левами? — поцікавився Тотошко.

— Де там… Я від них утікаю, ніби від чуми, — зізнався Лев.

— Фе! — насмішкувато пирхнув песик. — Навіщо ж ти тоді потрібен?

— А в тебе є мозок? — спитав Страшило Лева.

— Напевне, є. Я його ніколи не бачив.

— Моя голова напхана соломою, і я йду до Великого Гудвіна попрохати трішки мозку, — сказав Страшило.

— А я йду до нього по серце, — повідомив Левові Дроворуб.

— А ми з Тотошком проситимемо Гудвіна, щоб повернув нас до Канзасу.

— Там я поквитаюсь із Гектором-хвальком, сусідським песиком, — спадав Тотошко.

— Гудвін такий всесильний? — здивувався Лев.

— Він усе може, — відповіла Еллі.

— То, може, він і мені додасть сміливості?

— Йому це так просто, як дістати мені мозок, — запевнив Страшило.

— Або мені серце, — докинув Залізний Дроворуб.

— Або повернути мене до Канзасу, — закінчила Еллі.

— Тоді візьміть і мене з собою, — попрохав Полохливий Лев. — Ех, мені б хоч трохи сміливості… Це ж бо моє заповітне бажання!

— Я дуже рада! — сказала Еллі. — Це третє заповітне бажання, і коли всі вони збудуться, Гудвін поверне мене на батьківщину. Ходімо з нами…

— І будь нам щирим товаришем, — сказав Дроворуб. — Ти відганятимеш від Еллі інших звірів. Вони, напевне, теж неабиякі боягузи, коли втікають лише від самого твого гарчання.

— Вони боягузи, — пробурчав Лев, — однак я від того не роблюся сміливішим.

Мандрівники рушили далі, Лев велично ступав поруч з Еллі. Тотошку і цей супутник спочатку не сподобався. Він пам'ятав, як Лев хотів його проковтнути. Та невдовзі він звик і до Лева, і вони стали великими друзями.

ШАБЛЕЗУБІ ТИГРИ

ого вечора вони йшли довго і зупинились на ночівлю під розлогим деревом. Залізний Дроворуб нарубав дров і розпалив велике багаття, біля якого Еллі почувала себе дуже затишно; Вона запросила й друзів розділити з нею це задоволення, та Страшило рішуче відмовився, відійшов подалі від вогнища й пильнував, аби жодна іскринка не потрапила на його одяг.

— Моя солома і вогонь — речі, які не можуть бути сусідами, — пояснив він.

Полохливий Лев також волів не наближатися до багаття.

— Ми, дикі звірі, не дуже полюбляємо вогонь, — сказав він. — Тепер, коли я у вашій компанії, то, може, з часом і звикну, але зараз він мене ще лякає.

Лише Тотошко не боявся вогню і, лежачи на колінах у Еллі, мружив на вогнище свої маленькі блискучі оченята й насолоджувався його теплом. Еллі по-братньому поділилась з Тотошком останнім шматком хліба.

— Що я тепер їстиму? — запитала вона, дбайливо збираючи крихти.

— Хочеш, я в лісі спіймаю лань? — спитав Лев. — Щоправда, у вас, людей, поганий смак, і ви надаєте перевагу смаженому м'ясу, але ти зможеш його підсмажити на вогнищі.

— О, тільки не треба нікого вбивати! — заперечив Залізний Дроворуб. — Я так оплакуватиму бідненьку лань, що ніякого мастила не вистачить, аби змащувати моє обличчя…

— Ну, як хочете, — буркнув Лев й подався до лісу. Повернувся він звідти не швидко і влігся подалі від вогнища, сито вуркочучи та втупивши у полум'я свої жовті очиці з вузькими щілинками зіниць.

Чого ходив Лев у лісові хащі, ніхто не знав. Сам він про те мовчав, а супутники його не питали.

Страшило теж пішов у гущавину, і йому поталанило знайти горіхове дерево. Він рвав горіхи своїми неслухняними пальцями, плоди вислизали у нього з рук, і йому доводилось розшукувати їх у траві. У лісі було темно, ніби у льоху; та Страшилові це не завадило: він однаково добре бачив і вдень, і вночі. Та коли він набирав повну жменю горіхів, вони раптом вислизали з його непокірної долоні, і доводилось усе починати наново. Нарешті, він набрав повен кошик горіхів, але боявся підходити до вогнища. І лише тоді, коли вогонь згас, Страшило наблизився до Еллі з повним кошиком, і дівчинка подякувала йому.

Вранці Еллі поснідала горіхами. Вона і Тотошку запропонувала їх, та песик презирливо відвернув від них носа: він ще на світанку спіймав товсту мишу (на щастя, цього не бачив Дроворуб).

Мандрівники знову рушили у напрямку Смарагдового міста. Цього дня з ними трапилося чимало пригод. По годині ходьби вони зупинились перед проваллям, яке тягнулося праворуч і ліворуч — скільки сягало око.

Провалля було широке і глибоке.

Коли Еллі підповзла до нього і зазирнула вглиб, у неї запаморочилась голова, і вона мимоволі відсахнулася. На дні провалля

виднілось гостре каміння і дзюрчав невидимий струмок. Стіни провалля були стрімкі й прямовисні. Мандрівники засумували: здавалося, все, кінець, доведеться повертатися, так і не діставшись до Гудвіна.

Страшило розгублено хитав головою, Залізний Дроворуб схопився за груди, а Лев засмучено опустив морду.

— Що ж робити? — схвильовано спитала Еллі.

— Не маю уявлення, — засмучено відповів Залізний Дроворуб, а Лев задумливо почухав лапою носа.

Страшило сказав:

— Треба ж, така яма! Через неї ми не перестрибнемо. Тут нам і гаплик.

— Можливо, я й перестрибнув би, — сказав Лев, змірявши поглядом безодню.

— Отже, ти перенесеш нас на той бік? — здогадався Страшило.

— Спробую, — відповів Лев. — Хто насмілиться першим?

— Доведеться мені, — випередив усіх Страшило. — Якщо ти впадеш, Еллі розіб'ється на смерть та й Залізному Дроворубу теж буде непереливки. А я не розіб'юсь, будьте певні…

— Та я й сам побоююсь — перестрибну чи ні! — сердито перебив Лев базікання Страшила. — Але що вдієш, виходу іншого немає. Отже, стрибаю! Сідай!

Страшило заліз Левові на спину, і той присів на краю провалля, готуючись до стрибка.

— Чому ти не розганяєшся? — спитала Еллі.

— То не в наших левових звичках. Ми стрибаємо з місця.

Він зробив величезний стрибок і благополучно перескочив на протилежний бік. Всі зраділи, і Лев, скинувши Страшила, негайно стрибнув назад.

Наступною сіла Еллі. Тримаючи Тотошка в одній руці, другою вона вчепилася в жорстку Левову гриву.

Еллі злетіла у повітря, і їй здалося, що вона знову піднімається на своєму Будиночку, що карає, але не встигла навіть перелякатися, як була потойбіч провалля.

Останнім переправився Залізний Дроворуб, який під час стрибка мало не загубив свою шапку — лійку.

Коли Лев відпочив, мандрівники рушили далі шляхом, вибрукуваним жовтою цеглою.

Еллі здогадалась, що провалля, напевно, виникло внаслідок землетрусу вже після того, як було прокладено дорогу до Смарагдового міста. Вона чула, що землетруси можуть утворювати тріщини в землі. Щоправда, батько не розповідав їй про такі велетенські розколини, але ж країна Гудвіна була особливою, в ній усе було не так, як в інших країнах світу.

За проваллям, обабіч шляху, потягнувся ще похмуріший ліс, і стало темно. Із лісових хащів долинуло глухе сопіння й протяжний рев.

Мандрівників охопив жах, а Тотошко зовсім заплутався між Левовими лапами, вважаючи, що Лев надійніший, аніж Залізний Дроворуб. Полохливий Лев повідомив своїм супутникам, що в цьому лісі живуть шаблезубі тигри.

— Що то за звірі? — поцікавився Дроворуб.

— О, це страхітливі потвори, — злякано прошепотів Лев. — Вони значно більші за тигрів, які живуть в інших частинах країни. У них із верхньої щелепи стирчать ікла, схожі на шаблюки. Такими іклами ці тигри можуть проштрикнути мене наскрізь, мов кошеня… Я дуже боюся цих шаблезубих тигрів…

Усі одразу змовкли і стали обережніше ступати на жовті цеглини шляху.

Еллі прошепотіла:

— Я читала, що в нас у Канзасі шаблезубі тигри жили у стародавні часи, а потім усі вимерли, а тут, видно, живуть досі…

— Та живуть, бодай їм, — відгукнувся Полохливий Лев. — Я бачив якось одного здалеку, то три доби з переляку прохворів.

За розмовами мандрівники нежданно знову спинилися перед величезним, ще більшим за попереднє проваллям.

Зазирнувши в нього, Лев відмовився стрибати: це було йому не під силу. Всі стояли у важкій задумі, не відаючи, що робити. Раптом Страшило побачив на краю провалля грубезне дерево і вигукнув:

— Нехай Дроворуб підрубає це дерево так, щоб воно впало через провалля, це і буде для нас кладкою.

— Чудово! — захоплено вигукнув Лев. — Можна подумати, що в тебе у голові все ж таки є мозок.

— Ні, немає, — скромно заперечив Страшило й про всякий випадок помацав голову. — Я просто згадав, що так зробив Залізний Дроворуб, коли ми з ним рятували Еллі від Людожера.

Кількома могутніми ударами сокири Залізний Дроворуб підрубав дерево, потім усі мандрівники (навіть Тотошко) налягли на стовбур хто чим — хто руками, хто лапами, а хто лобом — дерево з гуркотом впало, сягнувши верхівкою протилежного краю провалля.

— Ур-ра! — вигукнули всі разом.

Та тільки-но подорожні, тримаючись за гілки, ступили на стовбур, як із лісу долинуло жахливе ревіння і до провалля підбігло двоє лютих звірів зі здоровенними іклами, які стирчали, ніби блискучі білі шаблі.

— Шаблезубі тигри… — прошепотів Лев.

— Спокійно! — вигукнув Страшило. — Переходьте!

Лев, що йшов останнім, обернувся до тигрів і так заревів, що Еллі з переляку мало не впала у провалля.

Навіть потвори зупинились і дивилися на Лева, не розуміючи, який це звір може так люто гарчати.

Ця затримка дала можливість друзям перейти урвище, а Лев у три стрибки наздогнав їх. Шаблезубі тигри, побачивши, що здобич вислизнула, й собі ступили на кладку. Звірі час від часу зупинялися, тихо, але люто гарчали, зблискували білими іклами-шаблями.

Вони мали такий страшний вигляд, що Лев сказав Еллі:

— Нам кінець! Біжіть, а я зроблю все, аби затримати цих бестій. Шкода, що я не встиг попросити в Гудвіна хоч трошки сміливості! Одначе битимуся до смерті.

В солом'яній голові Страшила того дня з'являлися блискучі ідеї.

Він штовхнув Дроворуба й гукнув:

— Рубай дерево!

Залізний Дроворуб не примусив себе довго просити. Він завдавав своєю величезною сокирою такі відчайдушні удари, що у два-три помахи перерубав верхівку дерева — і стовбур з гуркотом звалився у провалля. Велетенські тварини полетіли разом з ним і розбилися об гостре каміння.

— Ф-фу! — зітхнув Лев з полегкістю й урочисто подав Страшилові лапу. — Поживемо ще, а то я вже був попрощався з життям. Бо то не дуже приємна штука — потрапити на ікла таких потвор. Чуєте, як у мене калатає серце?

— Ет! — сумно зітхнув Залізний Дроворуб, — І я теж хотів би, щоб у мене отак билося серце!

Друзі заквапилися покинути похмурий ліс, з якого могли вискочити інші шаблезубі тигри.

Однак Еллі так стомилася й налякалася, що вже не могла йти. Тоді Лев посадовив її і Тотошка собі на спину, і мандрівники швидко пішли вперед. Ліс став рідшати, сонечко освітлювало їм шлях грайливими промінцями, і всі повеселіли. Незабаром мандрівники вийшли на берег широкої і швидкоплинної річки.

— Тепер можна не хвилюватися, — радісно повідомив Лев. — Тигри ніколи не виходять з лісу: ці звірі чомусь бояться відкритого простору.

Всі полегшено зітхнули, однак перед ними постала нова проблема.

— Як же ми переправимося? — в один голос сказали Еллі, Залізний Дроворуб, Полохливий Лев і Тотошко. Всі поглянули на Страшила — і переконалися, що його розуму прибуває з кожним днем.

Тішачись загальною увагою, Страшило прибрав поважного вигляду й приклав вказівного пальця до лоба. Та думав він не дуже довго.

— Отже, річка, — це не суходіл, а суходіл — не річка! — поважно мовив він. — По воді пішки не пройдеш, отже...

— Отже? — перепитала Еллі.

— Отже, Залізний Дроворуб мусить зробити пліт і на ньому ми перепливемо річку.

— Який ти розумний! — радо вигукнули всі.

— Ні, я ще не розумний, я лише са-мо-від-да-ний, — заперечив Страшило. — Ось коли я одержу від Гудвіна мозок, тоді перестану бути са-мо-від-да-ним, а зроблюся розумним.

Дроворуб узявся за сокиру, став рубати дерева, а дужий Лев стягав їх до річки. Еллі лягла відпочити на траві. Страшилові, як завжди, не сиділося на місці. Він розгулював берегом річки і знайшов дерево зі стиглими плодами.

Подорожні вирішили тут заночувати.

Еллі повечеряла смачними плодами та залишками горіхів і заснула під охороною своїх вірних друзів. І побачила вона вві сні дивовижне Смарагдове місто й Великого Чарівника Гудвіна.

ПЕРЕПРАВА ЧЕРЕЗ РІЧКУ

іч минула спокійно. Вранці Залізний Дроворуб закінчив споруджувати пліт, зрубав дві жердини — для себе і для Страшила — і запропонував подорожнім вмощуватися. Еллі з Тотошком на руках влаштувалася посеред плоту. Полохливий Лев ступив на край, пліт нахилився, й Еллі закричала з переляку. Та Залізний Дроворуб і Страшило поспішили стрибнути на протилежний край, і рівновага відновилася. Залізний Дроворуб і Страшило погнали пліт через річку, за якою починалася чудова рівнина, залита сонцем, з веселими дібровами.

Все було добре, поки пліт не вийшов на середину річки. Тут на глибині, де жердинами вже не можна було дістати дна, швидкоплинна течія підхопила й понесла пліт униз. Мандрівники розгублено дивились одне на одного.

— Кепські справи! — вигукнув Залізний Дроворуб. — Нас може занести до Фіолетової країни, а там ми потрапимо в рабство до злої чаклунки.

— І тоді я не одержу мозок! — скрушно кинув Страшило.

— А я сміливість! — сказав Лев.

— А я серце! — додав Залізний Дроворуб.

— А ми ніколи не повернемось до Канзасу! — підсумували цю невеселу розмову Еллі й Тотошко.

— Ні, ми повинні дістатися до Смарагдового міста! — рішуче закричав Страшило і наліг на свою жердину.

На лихо, у тому місці була мулка обмілина, і жердина глибоко ввіткнулася в неї. Страшило не встиг випустити жердину з рук, як пліт понесла течія, й за мить Страшило уже висів на жердині посеред річки, без опори під ногами.

— Рятуйте! — устиг розгублено гукнути Страшило своїм друзям, та пліт уже був далеко.

Становище Страшила було безнадійне. "Тут мені ще гірше, ніж було до зустрічі з Еллі, — думав бідолаха. — Там я хоча б ворони страхав — все ж таки робота. А хто ж ставить опудала посеред річки?.. Ой, здається, я ніколи не одержу мозок!"

Тим часом пліт несло вниз за течією. Бідолашний Страшило залишився далеко позаду, а незабаром і зовсім зник за поворотом річки.

— Доведеться мені лізти у воду, — промовив Полохливий Лев, дрижачи всім тілом. — Ох, і боюся ж я води! От якби Гудвін уділив мені сміливості, тоді мені й мере було б по коліна, а так... Але нічого не поробиш — нам треба якось дістатися берега. Я попливу, а ви тримайтеся за мого хвоста.

Лев плив, сопучи від напруги, а Залізний Дроворуб міцно тримався за кінчик його хвоста. Важка то була робота — тягнути пліт, однак Лев поволі наближався до другого берега. Незабаром Еллі переконалась, що жердина дістає дна, і почала допомагати Левові. Після важких зусиль зовсім змучені мандрівники нарешті дістались берега — дуже далеко від того місця, де починали переправу.

Лев тут же на березі простягнувся, задерши лапи догори, щоб просушити своє змокле черево.

— Куди тепер підемо? — спитав він, мружачись на сонечко...

— Назад, туди, де залишився наш друг, — відповіла Еллі. — Ми ж не можемо йти далі, не визволивши нашого любого Страшила.

Подорожні пішли берегом проти течії річки. Вони довго ішли, похнюпивши голови, плутаючись ногами в густій траві, і кожен з сумом думав про товариша, який залишився посеред річки.

Раптом Залізний Дроворуб закричав щосили:

— Погляньте!

І вони побачили Страшила, який мужньо висів на жердині посередині широкої та швидкоплинної річки. Сердега здалеку здавався таким сумним, маленьким та самотнім, що у друзів на очі навернулися сльози. Найбільше розхвилювався Залізний Дроворуб. Він безладно бігав берегом, кинувся був і до води, та вчасно схаменувся і відскочив назад, потім скинув свою шапку-лійку, приклав до рота, ніби рупор, і оглушливо закричав:

— Страшило! Любий друже! Тримайся! Зроби ласку, не падай у воду!

Залізний Дроворуб умів дуже ввічливо просити. До мандрівників долинуло ледь чутне:

— ... юусь!.. коли... е... лююсь...

Це означало: "Тримаюсь! Ніколи не стомлююсь!.."

Згадавши, що Страшило справді ніколи не стомлюється, друзі дуже зраділи, і Залізний Дроворуб знову загорлав у свою лійку-рупор:

— Не падай духом! Ми не підемо звідси, поки не врятуємо тебе!

І вітер доніс відповідь:

— ... аю!... тесь... а... не!

Це означало: "Чекаю! Не хвилюйтесь за мене!"

Залізний Дроворуб запропонував сплести довгий мотузок із лика. Потім він, Дроворуб, полізе у воду і зніме Страшила, а Лев витягне їх мотузком. Та Лев насмішкувато похитав головою:

— Ти ж плаваєш не краще від сокири! Залізний Дроворуб засоромлено замовк.

— Напевне, доведеться мені знову плисти, — сказав Лев. — Однак важко розрахувати так, щоб течія принесла мене саме до Страшила...

— А я сяду тобі на спину й спрямовуватиму тебе! — запропонував Тотошко.

Поки мандрівники судили-рядили, на них здалеку допитливо поглядав поважний довгоногий Чорногуз. Згодом він підійшов до мандрівників ближче і зупинився на безпечній відстані, підібгавши праву ногу і примруживши ліве око.

— Що ви за публіка? — спитав він.

— Я — Еллі, а це мої друзі — Залізний Дроворуб, Полохливий Лев і Тотошко.

— Ми йдемо в Смарагдове місто.

— До Смарагдового міста не сюди, — зауважив Чорногуз.

— Та ми знаємо. Але нас занесла річка, і ми загубили товариша.

— А де він?

— Оно! Бачиш? — Еллі показала рукою. — Висить на жердині.

— Чого він туди забрався?

Чорногуз був розсудливий птах і хотів знати все до найменших подробиць. Еллі розповіла, чому Страшило опинився посеред річки.

— От якби ти його врятував! — крикнула Еллі і благально склала долоні. — Ми так будемо тобі вдячні!

— Я поміркую, — поважно мовив Чорногуз і заплющив праве око: всі лелеки, коли роздумують, обов'язково заплющують праве око. Та ліве око він заплющив іще раніше, от і стояв він із закритими очима на лівій нозі й похитувався, а Страшило висів на жердині серед річки й теж похитувався од вітру.

Подорожнім надокучило чекати, і Залізний Дроворуб мовив:

— Послухаю, про що він думає, — і тихо наблизився до Чорногуза.

Але до нього долинуло рівне з присвистом дихання Чорногуза, і Дроворуб здивовано вигукнув:

— Та він спить!

Чорногуз і справді, поки думав, заснув. Лев страшенно розгнівався й гаркнув:

— Я його з'їм!.

Чорногуз спав чуйно й одразу розплющив очі.

— Вам здається, що я сплю? — схитрував він. — Ні, то я просто замислився. Таке важке завдання… Дуже великий і важкий ваш товариш, от і міркую, чи вдасться перенести його на берег.

— Це він важкий? — вигукнула Еллі. — Та Страшило напханий соломою і легенький, як пір'їнка! Навіть я його піднімаю.

— Ну, тоді я спробую! — сказав Чорногуз. — Але знайте, коли він виявиться заважким, я кину його у воду. Добре було б спочатку зважити вашого друга, але де візьмеш зараз ваги. Лечу.

Як видно, Чорногуз був обережним і розважливим птахом.

Чорногуз змахнув широкими крилами й полетів до Страшила. Він учепився йому у плечі міцними кігтями, легко підняв і переніс на берег, де сиділа Еллі з друзями.

Коли Страшило знову опинився на березі, він гаряче обійняв друзів, а потім звернувся до Чорногуза:

— Я вже гадав, що мені доведеться вічно стирчати на жердині посеред річки й лякати рибок! Зараз я не можу тобі подякувати як слід, бо у мене в голові солома. Але після відвідин Гудвіна я розшукаю тебе, і ти дізнаєшся, яка сердечна дяка людини, що має мозок.

— Дуже радий, — поважно відповів Чорногуз. — Я люблю допомагати тим, хто потрапив у біду, особливо коли мені це не дуже важко… Ой, забалакався я тут з вами. А на мене ж чекають дружина та дітки. Зичу вам благополучно дістатися Смарагдового міста й одержати все те, чого ви бажаєте!

І він ввічливо подав кожному мандрівникові свою червону зморшкувату лапу, й кожний дружньо потис її, а Страшило так трусив її, що мало не відірвав.

Чорногуз полетів, а мандрівники пішли берегом. Щасливий Страшило пританцьовував і співав:

— Ей-гей-гей-го! Я знову з Еллі! Потім через три кроки:

— Ей-гей-гей-го! Я знову з Залізним Дроворубом!

І так він перебирав усіх друзів, у тому числі і Тотошка, а потім починав свою нехитру, але таку щиру та веселу пісеньку.

ПІДСТУПНЕ МАКОВЕ ПОЛЕ

андрівники з веселощами йшли луками, на яких, ніби зірочки, були розсипані привабливі білі та блакитні квіти. Часто траплялись і червоні маки, помпезні та запашні. Усім було весело: Страшила було урятовано, ні Людожер, ні провалля, ні шаблезубі тигри, ні швидка річка не зупинили друзів на шляху до Смарагдового міста, і вони вважали, що всі небезпеки позаду.

— Які чудові квіти! — вигукнула Еллі.

— Дуже гарні! — підтвердив і Страшило. — Аби я мав мозок, то, напевне, більше захоплювався б квітами, ніж тепер.

— А я полюбив би квіти, коли б у мене було серце, — зітхнув Залізний Дроворуб.

— Я завжди дружив із квітами, — сказав Полохливий Лев. — Ці ніжні й смиренні створіння ніколи не вистрибнуть на тебе десь із-за рогу, наче

оті шаблезубі тигри. Однак у моєму лісі не було таких великих і яскравих квітів.

Що далі простували мандрівники, то ряснішали на полі маки. Всі інші квіти щезли, напевно, заглушені маковими заростями. І незабаром друзі опинилися серед неозорого макового поля. Запах маку присипляє, та Еллі цього не знала і йшла далі, безпечно вдихаючи п'янкий солодкуватий аромат і милуючись великими червоними квітами. Незабаром повіки її стали важкими і їй страшенно захотілося спати. Та Залізний Дроворуб не дозволив їй перепочити:

— Нам треба поспішати, щоб до ночі вибратись на шлях, вибрукуваний жовтою цеглою, — мовив він, і Страшило підтримав товариша.

Вони пройшли ще кількасот кроків, та Еллі більше не змогла боротися зі сном — похитуючись, вона лягла серед квітів маку, зітхаючи, заплющила очі й одразу міцно заснула.

— Що ж тепер з нею робити? — розгублено спитав Дроворуб.

— Якщо Еллі залишити тут — вона спатиме, поки не помре, — зауважив Лев, широко позіхаючи. — Аромат цих квітів смертельний. У мене теж злипаються повіки, а песик вже спить.

Тотошко справді вже лежав, похропуючи, біля своєї маленької господині. Тільки на Страшила та Залізного Дроворуба не діяв згубний запах квітів, і вони були бадьорі, як завжди.

— Біжи! — сказав Страшило Полохливому Левові. — Рятуйся! — Втікай із цього пекла. Ми дівчинку донесемо, а от коли ти заснеш, ми нічого не вдіємо: ти дуже важкий.

Лев стрибнув уперед і за мить зник з очей. Залізний Дроворуб і Страшило схрестили руки й посадили на них Еллі. Тотошка вони пхнули до рук сонної дівчинки, і та несвідомо вчепилась у його м'яку шерстку. Страшило і Дроворуб ішли маковим полем по широкому сліду Лева, і їм здавалось, що цьому підступному ланові не буде кінця.

Та ось, нарешті, з'явилися дерева й зелена трава. Друзі полегшено зітхнули, однак вони потерпали, що після довгого перебування на маковому полі Еллі може померти. А тут ще на краю макового лану вони знайшли Лева: він не встиг досягти рятівних лук, підступний аромат звалив могутнього звіра, і він спав, широко розкинувши лапи.

— Ми не зможемо йому допомогти! — сумно зітхнув Залізний Дроворуб. — Він заважкий для нас. Він заснув, напевне, назавжди, і, можливо, йому навіть сниться, що він уже одержав, нарешті, сміливість.

— Дуже, дуже шкода! — засумував і Страшило. — Хоч і Полохливий, а товариш вірний, і мені боляче кидати його серед оцих клятих маків. Але ж ходімо, треба якось рятувати Еллі.

Вони винесли сплячу дівчинку і поклали на зелену мураву біля річки, подалі від смертельного макового лану, і стали чекати, коли свіже повітря розбудить Еллі.

Поки друзі сиділи й дивилися навсібіч, неподалік загойдалась трава і на лужок вискочив дикий жовтий кіт. Вишкіривши зуби і прищуливши вуха, він мчав за здобиччю. Залізний Дроворуб схопився на ноги і побачив сіру мишку-полівку. Котяра вже був підняв лапу з пазурами, а мишка відчайдушно пискнула й заплющила очі. Та Залізний Дроворуб пожалів беззахисне створіння і миттю відрубав голову розбійникові-котові. Мишка розплющила очі і побачила, що ворог її мертвий.

— Дякую! Ви врятували мені життя, — сказала вона Залізному Дроворубові.

— Не варто говорити про це, — заперечив Дроворуб, якому взагалі було неприємно, що він убив кота. — Ви знаєте, у мене немає серця, але я завжди намагаюсь допомагати слабшому, хто потрапив у біду, навіть коли це звичайна миша.

— Звичайна миша? — ображено вискнула мишка. — Що ви хочете цим сказати, добродію? Та чи знаєте ви, що я — Раміна, королева польових мишей?

— Ой, справді? — схаменувся вражений Дроворуб. — Тисячу разів вибачайте, ваша величносте! Тисячу разів!

— У всякому разі, рятуючи мені життя, ви виконали свій обов'язок, — уже добрішим голоском пропищала королева мишей.

Цієї миті кілька мишей захекано вибігли на лужок і кинулись до своєї королеви.

— Ваша величносте! Ваша величносте! — наперебій запискотіли вони. — Ми гадали, що ви загинули, і вже зібралися оплакувати вас! Але хто вбив того злого котяру? — І вони так низенько вклонилися маленькій королеві, що стали на голови, а їхні задні лапки задригалися у повітрі.

— Його розрубала ось ця дивна Залізна Людина. Ви маєте служити йому і виконувати його бажання, — поважно мовила Раміна.

— То нехай він наказує! — хором прописко тіли миші.

Але тієї ж миті вони на чолі з самою королевою сипнули навсібіч.

Справа в тому, що коли Тотошко прокинувся і побачив себе в оточенні мишей, він захоплено верескнув й метнувся в середину мишачої зграї. Ще у Канзасі він славився як знатний мисливець мишей, і

жоден кіт не зміг позмагатися з ним у спритності. Та Залізний Дроворуб підхопив песика й гукнув до мишей:

— Сюди! Сюди! Назад! Я тримаю його!

Королева мишей вистромила голівку із густої травиці і полохливо запитала:

— Ви певні, що він не з'їсть мене і моїх придворних?

— Заспокойтесь, ваша величносте! Я його не відпущу!

Миші знову зібрались на галявці, а Тотошко після марних спроб звільнитися із залізних рук Дроворуба нарешті принишк. А щоб песик більше не лякав мишей, його довелось прип'яти до кілочка, забитого у землю.

— Великодушний незнайомцю! Чим накажете віддячити вам за врятування королеви? — заговорила головна фрейліна-мишка.

— Я, розумієте, розгубився, — почав Залізний Дроворуб, та його урвав винахідливий Страшило:

— Врятуйте нашого друга Лева! Він на маковому полі!

— Лев! — зойкнула миша. — Він усіх нас поїсть.

— Ні-ні! — заперечив Страшило. — Це Полохливий Лев, він дуже смирний, до того ж він спить.

— Що ж, тоді спробуємо. Але як це зробити?

— Чи багато мишей у вашому королівстві?

— О, тисячі, тисячі!

— Накажіть усіх їх зібрати, і нехай кожна принесе з собою довгу нитку.

Королева наказала придворним скликати мишей, і вони прожогом кинулися виконувати наказ, тільки лапки замелькали.

— А ти, друже, — звернувся Страшило до Залізного Дроворуба, — зроби міцного візка, щоб вивезти Лева із макового поля.

Залізний Дроворуб взявся до роботи і працював з таким завзяттям, що коли перші мишки з довгими нитками в зубах прибули на лужок, надійний візок для Лева вже був готовий. Колеса до нього Дроворуб змайстрував з дерев'яних колод.

Миші збігалися звідусіль; їх було багато тисяч, різного віку і зросту: і маленькі мишата, і середні, і великі старі миші. Одна старезна миша ледве приплентала на лужок і, вклонившись королеві, невдовзі звалилась, задерши лапки догори. Дві онуки поклали бабусю на лопух і старанно махали над нею травинками, щоб вітерець допоміг їй очуняти.

Важко було запрягти у воза тисячі мишей: довелось прив'язати багато тисяч ниток до передньої осі візка. До того ж Дроворуб і Страшило поспішали, потерпаючи, що Лев може померти на маковому полі. Та й нитки часто плутались у їхніх руках.

А ще деякі молоді пустотливі мишки перебігали з місця на місце і заплутували упряж. Нарешті кожну нитку одним кінцем було прив'язано до візка, а другим — до мишачого хвоста, і встановився порядок.

На той час прокинулась зі сну Еллі і зачаровано спостерігала цю дивну картину.

Страшило кількома фразами пояснив дівчинці, що трапилось, і звернувся до Мишки-королеви:

— Ваша величносте! Дозвольте відрекомендувати вам Еллі — фею Будиночка, що карає.

Дві високі особи ввічливо вклонились одна одній і почали дружню розмову.

Приготування було завершено.

Нелегко було двом друзям підняти на віз важкого Лева. Та все ж таки це їм удалося, а миші за допомогою Страшила й Залізного Дроворуба вивезли Лева з макового поля.

Лева перевезли на лужок, де сиділа Еллі під охороною Тотошка. Дівчинка щиро подякувала мишкам за те, що вони врятували вірного друга, котрого встигла дуже полюбити.

Миші перегризли нитки, прив'язані до їхніх хвостиків, і заквапилися до своїх нірок. Мишка-королева подарувала дівчинці крихітний срібний свисток.

— Якщо я буду вам знову потрібна, — сказала Раміна, — тричі подміть у цей свисток, і я — до ваших послуг. До побачення!

— До побачення! — відповіла Еллі.

Цієї миті Тотошко зірвався. з прив'язі, і Раміні довелось рятуватися у густій траві з поспішністю, яка зовсім не личила королеві.

* * *

Мандрівники терпляче чекали, коли нарешті прокинеться Полохливий Лев: він дуже довго вдихав отруйні пахощі макового поля. Та Лев був дужий, і підступні маки не змогли вбити його. Він розплющив очі, кілька разів широко позіхнув і спробував був потягнутися, та стінки возика завадили йому.

— Де я? Хіба я ще живий?

Побачивши друзів, Лев страшенно зрадів і скотився з воза.

— Розкажіть, що трапилося. Я щодуху біг маковим полем, та з кожним кроком мої лапи ставали все важчими, втома здолала мене, і далі я вже нічого не пам'ятаю.

Страшило розповів Левові, як миші вивозили його з макового поля. Лев похитав головою.

— Ну й дивина! Я завжди вважав себе великим і дужим. І ось ці нікчемні, порівняно зі мною, квіточки мало не вбили мене, а жалюгідні маленькі створіння, миші, котрих я завжди зневажав, урятували мене. А все тому, що їх багато, вони діють дружно й стають дужчими за мене, Лева, царя звірів! Що ж ми робитимемо, друзі мої?

— Прямуватимемо далі, — відказала Еллі. — Три заповітних бажання мають бути виконані, і це відкриє мені шлях на батьківщину!

НА КОГО СХОЖИЙ ГУДВІН?

ільки-но Лев прийшов до тями, вся компанія весело рушила далі. М'якенькою зеленою травою вони вийшли на шлях, вибрукуваний жовтою цеглою, і дуже зраділи йому, неначе зустріли давнього друга.

Незабаром обабіч дороги з'явились красиві паркани, за ними стояли фермерські будиночки, а на полях працювали чоловіки і жінки. Паркани

й будинки було красиво пофарбовано у яскраво-зелений колір,? поди теж були у зеленому одязі.

— Це означає, що почалася Смарагдова країна, — мовив Залізний Дроворуб.

— Чому? — запитав Страшило.

— Хіба не знаєш, що смарагд — зелений?

— Я нічого не знаю, — гордо заперечив Страшило. — Ось коли матиму мозок, тоді я все знатиму!

Жителі Смарагдової країни зростом були не вищі за Жуванів. На головах у них були такі самі гостроверхі ширококрисі капелюхи, але без срібних дзвіночків. Вони видавалися непривітними: ніхто не підходив до Еллі і навіть здаля не звертався із запитаннями. Насправді ж, вони просто боялись грізного Лева й маленького Тотошка.

— Гадаю, нам доведеться заночувати у полі, — зауважив Страшило.

— А мені хочеться їсти, — сказала дівчинка. — Фрукти тут смачні, та все-таки вони мені вже набридли, я й бачити їх не можу, охоче виміняла б їх на окраєць хліба! І Тотошко зовсім схуд… Що ти, бідненький, їси?

— А що доведеться… — ухильно відповів песик. Йому зовсім не хотілось зізнаватись, що кожної ночі супроводжував Лева на полювання і харчувався рештками його здобичі.

Забачивши будиночок, на ґанку якого стояла господиня, що здавалася привітнішою за інших жительок селища, Еллі вирішила попрохати притулку на ніч. Залишивши друзів на вулиці, вона сміливо підійшла до ґанку.

— Чого тобі, дитино?.. — запитала жінка.

— Пустіть нас, будь ласка, переночувати!

— Але ж з тобою Лев!

— Не бійтесь його: він ручний, ще й до всього, страхополох.

— Якщо так, то заходьте, — відповіла жінка, — матимете вечерю й постіль.

Компанія увійшла в дім, здивувавши й налякавши дітей та господаря. Коли переляк минув, господар запитав:

— Хто ви такі й куди прямуєте?

— Ми йдемо до Смарагдового міста, — відповіла Еллі, — хочемо там побачити Великого Гудвіла.

— Та невже? А ви певні, що Гудвін захоче вас прийняти?

— А чому б ні?

— Бачте, він нікого не приймає. Я багато разів бував у Смарагдовому місті, це дивовижне й чудове місто, та мені так і не пощастило побачити Великого Гудвіна, і я знаю, що це нікому й ніколи не вдавалося.

— Хіба він не з'являється на люди?

— Ні. День, і ніч він сидить у великій тронній залі свого палацу і навіть ті, хто йому прислуговує, не бачать його обличчя.

— На кого ж він схожий?

— Важко відповісти, — задумливо відповів господар. — Справа в тому, що Гудвін — Великий Мудрець і може з'явитися у будь-якій подобі. Іноді у вигляді птаха чи леопарда, часом обернеться кротом. Дехто бачив його в подобі риби або мухи, врешті, у тому вигляді, в якому йому забагнеться когось прийняти. А який він насправді — ніхто не знає.

— Це дивно і страшно, — сказала Еллі. — Та ми спробуємо побачити його, інакше наша подорож буде надаремною.

— А чому вам так хочеться побачити Гудвіна Жахливого? — запитав господар.

— Я хочу попросити у нього трохи мозку для моєї солом'яної голови, — сказав Страшило.

— О, це для нього дрібниця! Мозку в нього значно більше, ніж йому потрібно. Він у нього розкладений у торбини, і в кожній — особливий сорт.

— А я хочу, щоб він дав мені серце, — озвався Дроворуб.

— І це для нього не важко, — відповів господар, лукаво підморгуючи. — У нього на мотузку сушиться ціла колекція сердець різної форми і розміру.

— А я б хотів, щоб Гудвін уділив мені трохи сміливості, — сказав Лев.

— У Гудвіна у тронній залі великий горщик сміливості, — заявив господар. — Його накрито золотою покришкою, і Гудвін слідкує, аби сміливість не перекипіла через край, звичайно, він із задоволенням дасть вам порцію.

Усі троє приятелів, вислухавши ґрунтовні пояснення господаря, повеселіли і з задоволеними усмішками поглядали одне на одного.

— А я хочу, — сказала Еллі, — щоб Гудвін повернув нас із Тотошком до Канзасу.

— А де це? — запитав здивований господар.

— Не знаю, — сумно відповіла Еллі. — Але то моя батьківщина, і десь-таки вона та є.

— Ну, я певен, що Гудвін знайде для тебе Канзас. Але треба спочатку побачити його самого, а це нелегке завдання. Гудвін не любить виходити на люди і має на те свої міркування, — додав господар пошепки, озираючись, ніби боявся, що Гудвін ось-ось вискочить із шафи чи з-під ліжка.

Усім було трохи страшно, а Лев мало не вийшов на вулицю, вважаючи, що там безпечніше.

Господиня подала вечерю, і всі сіли за стіл. Еллі їла чудову гречану кашу, і яєчню, і чорний хліб; вона була дуже рада цим наїдкам, що нагадували їй далеку батьківщину. Левові дали каші, та він з'їв її з огидою і сказав, що це страва для кроликів, а не для левів. Страшило і Дроворуб не їли нічого. Тотошко з'їв порцію й попрохав іще.

Жінка вклала Еллі в ліжко, і Тотошко влаштувався поруч зі своєю маленькою господинею. Лев простягнувся під порогом й охороняв, щоб ніхто не зайшов до кімнати, Залізний Дроворуб і Страшило усю ніч простояли в кутку, зрідка пошепки перемовляючись.

ВЕЛИКИЙ І ЖАХЛИВИЙ

СМАРАГДОВЕ МІСТО

аступного ранку, після кількох годин ходи, друзі побачили на обрії блідо-зелене сяйво.

— Це, напевне, Смарагдове місто, — мовила Еллі.

В міру того, як вони наближалися, сяйво дедалі яскравішало, та лише надвечір мандрівники підійшли до високого міського муру із цегли. Перед ними була велика брама, оздоблена великими смарагдами, котрі так яскраво зблискували, що засліплювали навіть намальовані Страшилові очі. Біля цієї брами закінчився і шлях, вибрукуваний жовтою цеглою, що багато днів вірно вів їх і нарешті привів до жаданої мети.

Над брамою звисав дзвін, а поряд, над хвірткою, другий, менший. Еллі тричі смикнула за мотузок великого дзвона, і він відповів глибоким срібним передзвоном. Брама прочинилася, й подорожні увійшли до кімнати, на стінах якої мерехтіло безліч смарагдів.

Мандрівників зустрів маленький чоловічок, одягнутий з ніг до голови у зелене; через плече у нього висіла зелена торба.

Зелений чоловічок дуже здивувався, забачивши таку химерну компанію, й запитав:

— Хто ви такі?

— Я солом'яне опудало, і мені потрібен мозок! — мовив Страшило.

— Мене зроблено із заліза, і мені бракує серця, — сказав Дроворуб.

— А я Полохливий Лев і хочу, щоб мене наділили сміливістю, — сказав Лев.

— А я Еллі з Канзасу й хочу повернутися на батьківщину, — сказала Еллі.

— Чого ж ви прийшли в Смарагдове місто?

— Ми хочемо побачити Великого Гудвіна! Ми сподіваємось, що він виконає наші бажання: адже, крім Чарівника, ніхто не зможе нам допомогти.

— Багато років ніхто не просив у мене перепустки до Гудвіна Жахливого, — задумливо мовив зелений чоловічок. — Він могутній і грізний, і якщо ви прийшли з дрібницею чи якоюсь підступною метою, щоб відволікти Чарівника від мудрих роздумів, він знищить вас в одну мить.

— Ні, ми прийшли до Великого Гудвіна у важливих справах, — статечно заперечив Страшило. — І ми чули, що Гудвін — добрий і мудрий.

— Це так, — підтвердив зелений чоловічок. — Він править Смарагдовим містом мудро і справедливо. Але для тих, хто приходить до міста із звичайної цікавості, він суворий. Я Вартовий Брами Фарамант, і мій обов'язок провести вас до Гудвіна, одягніть лишень окуляри.

— Окуляри? — здивувалась Еллі.

— Без окулярів вас засліпить велич Смарагдового міста. Усі жителі міста носять окуляри і вночі. Такий наказ Мудрого Гудвіна. Окуляри ми замикаємо на голові, щоб ніхто не зміг їх зняти.

Фарамант розстебнув свою зелену торбу, де лежали окуляри усіляких розмірів. Наші подорожні, в тому числі й Лев і Тотошко, опинилися в окулярах, котрі Вартовий Брами замкнув кожному на потилиці крихітними замочками.

Відтак він і собі надів окуляри, вивів принишклих мандрівників через протилежні двері, і вони опинились на вулиці Смарагдового міста.

Велич Смарагдового міста засліпила мандрівників, хоча їхні очі і були захищені окулярами. Обабіч вулиці височіли чудові будинки із зеленого мармуру, стіни яких були оздоблені смарагдами.

Бруківка була викладена із зелених мармурових плит, і поміж них також було вмуровано смарагди. На вулицях юрмились люди.

На дивних товаришів Еллі мешканці міста поглядали з цікавістю, але ніхто з них не заговорив до дівчинки: вони боялись Лева й Тотошка. Мешканці міста були в зеленому одязі, навіть шкіра їхня зблискувала смагляво-зеленуватим відтінком. Усе було зеленого кольору в Смарагдовому місті — навіть сонце світило зеленими променями.

Фарамант провів мандрівників зеленими вулицями, і вони опинились перед великою гарною будівлею у центрі міста. Це й був палац Великого Мудреця та Чарівника Гудвіна.

Серце Еллі калатало від хвилювання і страху, коли вона йшла палацовим парком, прикрашеним фонтанами і клумбами; зараз вирішиться її доля, зараз вона дізнається — чи відправить її Великий Гудвін на батьківщину, чи вона марно так пробивалась сюди, крізь важкі випробування.

Палац Гудвіна мав добрий захист од ворогів: його оточував високий мур, а перед ним був рівчак, наповнений водою, через який при необхідності можна було перекинути місток.

Коли Фарамант і подорожні підійшли до рівчака, місток було піднято. На стіні стояв високий Солдат у зеленому мундирі. Зелена борода Солдата сягала нижче колін. Він дуже пишався нею і недарма: другої такої ні в кого не було у країні Гудвіна. Заздрісники говорили, що Солдат не мав інших чеснот, крім цієї бороди, і що, мовляв, лишень вона допомогла йому посісти таке високе становище.

У руках Солдата було дзеркальце і гребінець. Він поглядав у дзеркальце і розчісував свою розкішну бороду. Це заняття так його захоплювало, що він нікого не бачив і нічого не чув.

— Діне Гіоре! — гукнув Солдата Вартовий Брами. — Я привів чужоземців, котрі хочуть побачити Великого Гудвіна!

У відповідь — тиша.

Страшило закричав своїм хрипкуватим голосом:

— Пане Солдате, впустіть нас, знаменитих мандрівників, переможців Шаблезубих тигрів і відважних плавців по річках!

Знову ні звуку.

— Здається, ваш друг неуважний? — запитала Еллі.

— На жаль, це за ним помічається, — відповів Фарамант.

— Шановний! Зверніть на нас увагу! — гукнув Дроворуб. — Ні, не чує. А давайте-но усі хором!..

Усі налаштувалися гукати, і Дроворуб навіть підніс до рота свою лійку замість рупора. За командою Страшила усі заволали щосили:

— Па-не Сол-дате! Впус-тіть нас! Па-не Сол-дате! Впус-тіть нас!!!

Страшило оглушливо лупцював своїм ціпком по паркану вздовж рівчака, а Тотошко голосно гавкав. Ніякого враження. Солдат, як і раніше, любовно укладав у своїй бороді волосину до волосини.

— Я бачу, мені доведеться рикнути по-лісовому, — сказав Лев.

Він міцніше зіперся лапами і ревнув так, що задзвеніли шибки у вікнах будинків, здригнулися квіти, вихлюпнулась вода із басейнів, а спостерігачі, що здаля стежили за дивною компанією, сипонули навтіки, затуливши вуха. Сховавши гребінець і дзеркальце до кишені, Солдат звісився зі стіни і з подивом став розглядати прибульців. Упізнавши серед них Вартового Брами, він полегшено зітхнув.

— Це ти, Фараманте? — запитав він. — Що трапилось?

— А те, Діне Гіоре, — сердито відказав Вартовий Брами, — що ми цілих півгодини не могли догукатися тебе.

— Усього півгодини? — безтурботно озвався Солдат, — та це ж дрібниця. Краще скажи мені, хто це з тобою?

— Це чужоземці, котрі хочуть побачити Великого Гудвіна!

— Що ж, заходьте, — зітхнувши, мовив Дін Гіор. — Я доповім про них Великому Гудвіну…

Він опустив місток, і подорожні, попрощавшись з Фарамантом, перейшли через місток й опинилися в палаці. Їх завели до приймальні. Солдат попросив їх витерти ноги об зелений килимок біля входу і всадовив у зелені крісла.

— Почекайте тут, а я підійду до дверей тронної зали й доповім про вас Великому Гудвіну.

За кілька хвилин Дін Гіор повернувся, і Еллі запитала його:

— Бачили Гудвіна?

— О, ні, я його ніколи не бачу! — пролунало у відповідь. — Великий Гудвін завжди розмовляє зі мною через двері: напевне, його вигляд такий жахливий, що він не бажає даремно лякати людей. Я доповів про ваше прибуття. Спочатку Гудвін розсердився і не забажав мене слухати. Потім раптом почав розпитувати про те, як ви одягнуті. А коли дізнався, що на вас срібні черевички, то надзвичайно зацікавився цим і сказав, що прийме вас усіх. Однак до нього допускатиметься лише один прохач у день — такий у нього звичай. А тому ви проживете тут кілька днів, і він наказав виділити для вас кімнати, щоб ви змогли відпочити після такої дороги.

— Передайте нашу подяку Великому Гудвіну, — відповіла Еллі. Дівчинка вирішила, що Чарівник не такий уже й страшний, як кажуть, і він поверне її на батьківщину.

Дін Гіор засвистів у свій зелений свисточок, і тієї ж миті з'явилась красуня-дівчина у зеленій шовковій сукні. Вона мала гладеньку зелену шкіру, зелені очі й розкішну зелену косу. Фліта (так звали дівчину) низенько вклонилась Еллі і сказала:

— Ходімте зі мною, я покажу вам вашу кімнату.

Вони проминули чимало інших покоїв, багато разів спускались і підіймались сходами, і нарешті Еллі опинилась у відведеній для неї кімнаті. Це була найгарніша і найзатишніша кімната у світі, з маленьким ліжком, з фонтанчиком, з якого тоненькою цівкою била вода і падала в красивий басейн. Звичайно, і тут усе було зеленого кольору.

— Почувайтесь, як дома, — сказала Фліта. — Великий Гудвін прийме вас завтра вранці.

Залишивши Еллі, дівчина розвела решту мандрівників по інших кімнатах, чудово умебльованих і розташованих у найкращій частині палацу.

Проте на Страшила довколишня розкіш не справила аніякісінького враження. Опинившись у своїй кімнаті, він байдуже простояв біля дверей, не сходячи з місця, до самого ранку. Усю ніч витріщався на павучка. котрий так безтурботно снував своє павутиння, неначе він опинився не в прекрасному палаці, а в якійсь убогій хатині шевця.

Залізний Дроворуб хоча й ліг у ліжко, але зробив це за звичкою, що лишилася в нього з того часу, коли він ще був із плоті й крові. Але й він не спав всю ніч, раз по раз ворушачи то головою, то ногами й руками, аби переконатися, чи вони не заіржавіли.

Лев із задоволенням розлігся б десь на подвір'ї, на соломі, та йому цього не дозволили. Тоді він забрався на ліжко, згорнувся клубком, як кіт, і захріп на весь палац. Його голосному хропінню вторував Тотошко, котрий цього разу захотів лягти разом із своїм надійним другом.

НЕЗВИЧАЙНІ ПЕРЕВТІЛЕННЯ ЧАРІВНИКА ГУДВІНА

ранці Фліта вмила й причесала Еллі і повела її до тронної зали Гудвіна. В залі, що поряд із тронною, зібрались ошатно вбрані придворні кавалери і дами. Гудвін ніколи не виходив до них і не приймав їх у себе. Однак протягом багатьох років вони кожний ранок проводили в палаці у пересмішках і плітках, називаючи це придворною службою і дуже цим пишаючись.

Придворні поглянули на Еллі з подивом і, помітивши на ній срібні черевички, низько вклонились їй.

— Фея... Фея... Це Фея... — почувся шепіт.

Один із найсміливіших придворних наблизився до Еллі і, безперестану вклоняючись, спитав:

— Насмілюсь поцікавитися, ласкава пані Феє, невже ви дійсно удостоїтесь прийому в Гудвіна Жахливого?

— Так, Гудвін хоче мене бачити, — скромно відповіла Еллі.

Юрбою прокотився гомін. У цю мить задзеленькало.

— Сигнал! — мовила Фліта. — Гудвін запрошує вас у тронну залу.

Солдат прочинив двері. Еллі боязко увійшла і опинилася у дивовижному місці. Тронна зала Гудвіна була кругла, з високою склепінчастою стелею; і всюди — на підлозі, на стелі, на стінах — виблискувало коштовне каміння.

Еллі глянула вперед. У центрі зали стояв трон із зеленого мармуру, що сяяв смарагдами. І на цьому троні лежала величезна Жива Голова, сама голова, без тулуба…

Голова мала настільки вражаючий вигляд, що Еллі зомліла від страху. Обличчя було гладеньке й лискуче, з повними щоками, величезним носом, з великими, міцно стиснутими губами. Голий череп виблискував, мов опукле дзеркало. Голова здавалась неживою: ні зморшки на лобі, ні складки біля вуст, на всьому обличчі жили тільки очі. Вони з незрозумілою проворністю обернулись в орбітах і втупилися у стелю. Коли очі повертались, у тиші зали чулося поскрипування, і це вразило Еллі.

Дівчинка дивилась на незрозумілий рух очей і так розгубилася, що забула вклонитися Голові.

— Я — Гудвін, Великий і Жахливий! Хто ти така і з якої речі турбуєш мене?

Еллі помітила, що рот Голови не рухається, і голос, тихий і навіть приємний, лунає начебто десь збоку.

Дівчинка підбадьорилась і відповіла:

— Я — Еллі, маленька і слабка. Я прийшла здалеку і прошу вашої допомоги.

Очі знову повернулися в орбітах і застигли, дивлячись убік; здавалося, вони хотіли глянути на Еллі, проте не могли.

Голос запитав:

— Звідки у тебе срібні черевички?

— Із печери злої чаклунки Гінгеми. а неї впав мій будиночок, розчавив її, і тепер славні Жувани вільні…

— Жувани звільнені? — пожвавішав голос. — І Гінгеми більше немає? Приємна звістка! — Очі Голови завертілися і нарешті втупились у Еллі. — То чого ж ти від мене хочеш?

— Відправте мене додому, в Канзас, до тата й мами…

— Ти із Канзасу? — перебив її голос, і в ньому залунали добрі людські нотки. — А як там зараз… — Але раптом голос змовк й очі відвернулись від Еллі.

— Я з Канзасу, — повторила дівчинка. — Хоча ваша країна і чудова, я не люблю її, — хоробро вела вона далі. — Тут на кожному кроці чатує небезпека.

— А що з тобою трапилося? — поцікавився голос.

— Дорогою на мене напав Людожер. Він мене з'їв би, якби не врятували вірні друзі, Страшило та Залізний Дроворуб. А потім за нами гнались шаблезубі тигри… А потім ми потрапили на жахливе макове поле… Ой, то справжнє сонне царство! Ми з Левом і Тотошком поснули там. І якби не Страшило, та Залізний Дроворуб, та ще миші, ми спали б там доти, доки й не померли б… Та щоб розповісти про все це, мало й дня. Тому я вас прошу: виконайте, будь ласка, три заповітних бажання моїх друзів, і коли ви їх виконаєте, то й мене вам доведеться повернути додому.

— А чому я повинен повертати тебе додому?

— Бо так записано у чарівній книзі Вілліни…

— А, то добра чарівниця Жовтої країни, чув про неї, — мовив голос. — Та її пророкування не завжди збуваються.

— А ще тому, — вела далі Еллі, — що сильні мусять допомагати слабшим. Ви великий мудрець і чарівник, а я безпорадна маленька дівчинка.

— Ти виявилась досить сильною, щоб убити злу чаклунку, — заперечила Голова.

— Це зробили чари Вілліни, — просто відповіла дівчинка. — Я тут ні при чому.

— Ось моя відповідь, — промовила Жива Голова, й очі її завертілися з такою швидкістю, що Еллі злякано зойкнула. — Я нічого не роблю задарма. Якщо хочеш скористатися моїм чарівним мистецтвом, щоб повернутися додому, ти мусиш виконати те, що я тобі накажу.

Очі Голови заблимали багато разів підряд. Еллі з острахом слідкувала за ними і чекала, що вони робитимуть далі. Порухи очей

зовсім не відповідали словам та тону голосу Голови, і дівчинці здавалось, що вони живуть зовсім незалежним, самостійним життям.

Голова чекала запитання.

— Але що я повинна зробити? — спитала здивована Еллі.

— Звільни Фіолетову країну з-під влади злої чаклунки Бастінди, — відповіла Голова.

— Але ж я не можу! — злякано вигукнула Еллі.

— Ти визволила з рабства Жуванів і зуміла здобути чарівні срібні черевички Гінгеми. Зосталася лише одна зла чаклунка у моїй країні, і під її владою знемагають бідні, несміливі Мигуни, жителі Фіолетової країни. Їм теж треба дати волю…

— Але як же це зробити? — спитала Еллі. — Я не можу вбити чаклунку Бастінду!

— Гм, гм… — голос на мить затнувся. — Мені це байдуже. Можна посадовити її у клітку, можна прогнати з Фіолетової країни… Врешті-решт, — розсердився голос, — ти на місці побачиш, що можна зробити! Важливо лишень позбавити влади над Мигунами, а судячи з твоїх розповідей про себе й твоїх друзів, ви зможете і повинні це зробити. Так сказав Гудвін, Великий і Жахливий, і слово його — закон!

Дівчинка заплакала.

— Ви вимагаєте від нас неможливого!

— Будь-яка нагорода має бути заслуженою, — сухо заперечила Голова. — Ось моє останнє слово: ти повернешся у Канзас до батька і

матері, коли звільниш Мигунів. Запам'ятай, Бастінда — могутня і зла чаклунка, її треба позбавити чарівної сили. Йди і не повертайся до мене, поки не виконаєш своє завдання.

Засмучена Еллі залишила тронну залу і повернулась до своїх друзів, котрі з занепокоєнням чекали на неї.

— Немає ніякої надії! — сказала дівчинка зі сльозами в голосі. — Гудвін наказав мені позбавити злу Бастінду її чарівної сили, а мені це зовсім не під силу зробити!..

Всі посмутніли, але ніхто не міг розрадити Еллі. Вона пішла до своєї кімнати і плакала, аж доки не заснула.

Другого дня вранці зеленобородий Солдат з'явився по Страшила.

— Ходіть за мною, вас чекає Гудвін.

Страшило зайшов до тронної зали і побачив на троні прекрасну Морську Діву з блискучим риб'ячим хвостом. Обличчя Діви були непорушне, наче маска, очі втупилися в одну точку. Діва обмахувалась віялом, роблячи рукою монотонні механічні рухи.

Страшило, який сподівався побачити Живу Голову, розгубився, та, швидко опам'ятавшись, поштиво вклонився. Морська Діва мовила приємним низьким голосом, що звучав, здавалось, десь збоку.

— Я — Гудвін, Великий і Жахливий! Хто ти і чого прийшов до мене?

— Я — опудало, напхане соломою, — відповів Страшило. — Я прошу у вас мозку для моєї солом'яної голови. Тоді я буду таким, як усі люди у ваших володіннях, і це найзаповітніше моє бажання.

— А чому ти з таким проханням звертаєшся саме до мене?

— Тому, що ви мудрі, і ніхто, крім вас, не зможе. мені допомогти.

— Мої милості задарма не даються, — відповіла Морська Діва. — Ось моя тобі відповідь: позбав Бастінду чарівної сили, і я дам тобі стільки мозку — і чудового мозку! — що ти станеш наймудрішою людиною у країні Гудвіна.

— Але ж ви наказали зробити це Еллі! — здивовано вигукнув Страшило.

— Мені байдуже, хто це виконає, — відповів голос. — Але знай: доки Мигуни залишаються рабами Бастінди, твоє прохання не буде виконане. Іди і заслужи свій мозок.

Страшило, сумний, поплентав до друзів і розповів їм про свої відвідини Гудвіна.

Всі дуже здивувались, почувши, що його Гудвін прийняв у подобі прекрасної Морської Діви.

Другого дня Солдат викликав Залізного Дроворуба. Коли той ступив до тронної зали, із сокирою на плечі, з якою ніколи не розлучався, то не побачив там ні Живої Голови, ні Морської Діви. На троні умостився страхітливий звір. Морда у нього була кабаняча, тільки з рогом, на якій було розкидано близько десятка очей, що тупо дивилися урізнобіч. Штук із дванадцять лап різноманітної товщини і довжини звисали від незграбного тулуба. Шкура звіра місцями була гола, де-не-де вкрита кошлатим волоссям, а на грудях сіріли купки бородавчатих наростів.

Бридкіше чудовисько важко було собі уявити. У будь-якої людини від самого лише погляду на нього серце закалатало б від жаху.

Та Залізний Дроворуб мав серця і тому не злякався, а ввічливо привітав чудовисько. Все ж він дуже розчарувався сподівався побачити Гудвіна в подобі прекрасної Діви, котра, на думку Дроворуба, швидше б наділила його серцем.

— Я — Гудвін, Великий і Жахливий! — заревів звір голосом, що долинав не з його пащеки, а з віддаленого кутка кімнати. — Хто ти такий і чому турбуєш мене?

— Я — Дроворуб, зроблений із металу. Я не маю серця і не можу кохати. Дайте мені серце, і я буду, як і всі люди у вашій країні. Це моє найзаповітніше бажання.

— Все бажання та бажання! Далебі, щоб задовольнити всі ваші заповітні бажання, я мушу день і ніч сидіти за своїми чарівними книжками. — І, хвилинку помовчавши, голос додав: — Якщо хочеш мати серце, зароби його!

— Як?

— Схопи Бастінду, ув'язни її у кам'яниці. Ти одержиш найбільше, найдобріше і найвелелюбніше серце в країні Гудвіна! — прогарчало чудовисько.

Залізний Дроворуб розгнівався і зробив крок до трону, знімаючи з плеча сокиру. Цей рух Дроворуба був такий рішучий, що звір злякався. Він злісно заверещав:

— Ні з місця! Ще крок уперед — і тобі, і твоїм друзям це так не минеться!

Розчарований Залізний Дроворуб залишив тронну залу і з поганими вістями поспішив до своїх друзів.

Полохливий Лев люто гаркнув:

— Хоча я і страхополох, але доведеться мені завтра помірятися силою з Гудвіном. Якщо він з'явиться в подобі звіра, я так ревну, як недавно на шаблезубих тигрів, і налякаю його. Коли ж він вийде у вигляді Морської Діви, то я схоплю його і побалакаю з ним по-своєму. А найліпше, коли б він був Живою Головою, — я б котив її з кутка в куток та підкидав, як м'яча, аж доки він не виконав би наших бажань.

Наступного ранку настала Левова черга йти до Гудвіна, та, ступивши до тронної зали, він вражено відсахнувся: над троном коливалась і сяяла Вогненна Куля. Лев заплющив очі. З кутка долинув голос:

— Я — Гудвін, Великий і Жахливий! Хто ти і чому докучаєш мені?

— Я — Полохливий Лев! Я хотів би одержати від вас трохи сміливості, щоб стати царем звірів, як мене усі величають.

— Допоможи прогнати Бастінду з Фіолетової країни, і вся сміливість, яка тільки є у палаці Гудвіна, буде твоєю! Та коли ти цього не зробиш, назавжди зостанешся боягузом. Я зачарую тебе, і ти страхатимешся навіть мишей і жаб!

Розгніваний Лев став підкрадатися до Кулі, щоб схопити її, та на нього повіяло таким жаром, що він завив і, підібгавши хвоста, вибіг із зали.

Лев повернувся до друзів і розповів про прийом, який влаштував йому Гудвін.

— Що з нами тепер буде? — злякано запитала Еллі.

— Нічого не лишається, як спробувати виконати наказ Гудвіна, — сказав Лев.

— А якщо не поталанить? — запитала дівчина.

— Я так і залишуся полохливим, — відповів Лев.

— А я ніколи не матиму в голові мозку, — сказав Страшило.

— А я ніколи не матиму серця, — додав Дроворуб.

— А я ніколи не повернусь додому, — мовила Еллі й заплакала.

— А сусідський Гектор усе життя стверджуватиме, що я втік з ферми лишень тому, що злякався помірятися з ним силою, — підсумував Тотошко.

Потім Еллі витерла сльози й мовила:

— Спробую! Але я впевнена, що ні за що в світі не відважусь підняти на Бастінду руку.

— Я піду з тобою, — сказав Лев. — Хоч я і боягуз, та, може, мої послуги тобі в чомусь і знадобляться в боротьбі зі злою чаклункою.

— Я також піду, — сказав Страшило. — Щоправда, я нічим не зможу бути тобі корисним: адже я занадто нетямущий!

— У мене не вистачить снаги образити Бастінду, хоч вона й препогана жінка, — сказав Залізний Дроворуб. — Та коли ви йдете, я, звичайно ж, піду з вами, друзі!

— Ну, а Тотошко, — поважно заявив песик, — Тотошко, ясна річ, ніколи не залишить друзів у біді.

Еллі гаряче подякувала вірним друзям. Вирішили відправлятися наступного ранку.

Залізний Дроворуб нагострив сокиру, добряче змастив усі свої суглоби і доверху наповнив маслянку найкращим мастилом. Страшило попрохав набити його свіжою соломою. Еллі роздобула пензлик і фарби й заново підвела йому очі, рота і вуха, що поблякли від дорожньої куряви та яскравого сонця. Фліта наповнила кошик Еллі смачними наїдками. Вона розчесала Тотошчину шерстку і почепила на шию срібного дзвіночка.

На світанку їх розбудив крик зеленого півня, який жив на задньому дворі.

ОСТАННЄ ЧАКЛУНСТВО БАСТІНДИ

о воріт Смарагдового міста мандрівників відвів зеленобородий Солдат Дін Гіор. Вартовий Брами зняв з усіх окуляри і сховав їх у торбину.

— Ви вже покидаєте нас? — ввічливо запитав він.

— Так, ми змушені йти, — сумно відповіла Еллі. — Де починається шлях до Фіолетової країни?

— Туди немає дороги, — відповів Фарамант. — Ніхто добровільно не ходить у країну злої Бастінди.

— Як же ми знайдемо її?

— Можете не турбуватися! — вигукнув Вартовий Брами. — Тільки-но ви прийдете у Фіолетову країну, Бастінда сама вас знайде і забере у рабство.

— А може, нам поталанить позбавити її чарівної сили? — сказав Страшило.

— О, ви хочете перемогти Бастінду? Тим гірше для вас! З нею ще ніхто не намагався боротися, окрім Гудвіна, але і той, — Вартовий Брами притишив голос, — зазнав поразки. Вона намагатиметься захопити вас у полон раніше, ніж ви встигнете щось проти неї зробити. Будьте обережні! Бастінда дуже зла й хитромудра чаклунка, і подолати її дуже важко. Йдіть туди, де сходить сонце, і ви прийдете в її країну! Бажаю вам успіху!

Подорожні розпрощалися з Фарамантом, і він зачинив за ними ворота Смарагдового міста. Еллі повернула на схід, решта Пішли за нею. Всі були засмучені, розуміючи, яке перед ними. стоїть важке завдання. Лише безтурботний Тотошко весело гасав полями, ганяючись за метеликами: він вірив у силу Лева і Залізного Дроворуба й сподівався на винахідливість Страшила.

Еллі поглянула на песика і зойкнула від здивування: стрічечка на шиї Тотошка із зеленої перетворилась на білу.

— Що б це могло означати? — запитала вона друзів.

Усі ззирнулися, і Страшило глибокодумно заявив:

— Чаклунство!

За браком іншого пояснення, всі погодилися з ним і рушили далі. Смарагдове місто зникало вдалині. Країна ставала пустельною: подорожні наближалися до володінь Бастінди.

До самого полудня сонце світило мандрівникам в очі, засліплюючи їх, однак вони йшли кам'янистим плоскогір'ям, і не було жодного дерева, щоб заховатися в тінь. Надвечір Еллі стомилася, а Лев поранив лапу і накульгував.

Зупинилися на ночівлю. Страшило і Залізний Дроворуб стали на варті, а решта поснули.

* * *

У злої Бастінди було лише єдине око, зате вона бачила ним так, що не було в країні жодного куточка, куди не сягав би її гострий зір.

Вийшовши увечері посидіти на ґанку, Бастінда обвела оком свої володіння і здригнулася від люті: далеко-далеко, на кордоні своїх володінь вона побачила маленьку сплячу дівчинку та її друзів.

Чарівниця свиснула у свисток. До палацу Бастінди збіглась зграя величезних вовків з лютими жовтими очима та гострими іклами, що стирчали з роззявлених пащ. Вовки сіли на задні лапи і, важко дихаючи, дивились на Бастінду.

— Біжіть на захід! Там знайдете маленьку дівчинку, що нахабно вдерлася до моєї країни, а з нею і її супутників. Роздеріть усіх на шматки!

— Чому ти не візьмеш їх у рабство? — запитав вожак зграї.

— Дівчисько слабке. Її супутники не здатні працювати: один напханий соломою, другий — із заліза. І з ними Лев, від якого теж мало користі.

Ось як бачила Бастінда своїм єдиним оком! Вовки помчали.

— На шматки! На шматки! — верещала чаклунка їм навздогін.

Та Страшило й Залізний Дроворуб не спали. Вони вчасно помітили вовків.

— Розбудимо Лева, — сказав Страшило.

— Не варто, — відповів Залізний Дроворуб. — Це моя справа — упоратися з вовками. Я приготую їм належну зустріч.

І він вийшов наперед. Коли вожак зграї підбіг до Залізного Дроворуба, широко роззявивши червону пащеку, Дроворуб змахнув добре нагостреною сокирою — і голова вовка покотилася. Вовки бігли вервечкою один за одним; тільки-но наступ ний кинувся на Залізного Дроворуба, той уже був напоготові з піднятою сокирою, і голова вовка полетіла додолу.

Сорок лютих вовків було у Бастінди, і сорок разів зводив Залізний Дроворуб свою сокиру. І коли він піднявши сорок перший раз, жодного вовка не лишилося в живих: усі вони лежали біля ніг Залізного Дроворуба.

— Прекрасна битва! — захоплено вигукнув Страшило.

— Дерева рубати важче, — скромно відповів Дроворуб.

Друзі дочекалися ранку. Прокинувшись і побачивши купу мертвих вовків, Еллі налякалась. Страшило розповів їй про нічну битву, і дівчинка щиро подякувала Залізному Дроворубу. Після сніданку вся компанія сміливо вирушила в путь.

Стара Бастінда полюбляла ніжитися у ліжку. Тому вона встала пізно і вийшла на ґанок, щоб розпитати у вовків, як вони розшматували зухвалих мандрівників.

Як же вона розгнівалась, коли побачила, що подорожні продовжують йти, а вірні вовки лежать мертві!

Бастінда свиснула двічі, і в повітрі закружляла зграя хижого вороння із залізними дзьобами. Чаклунка гукнула:

— Летіть на захід! Там чужоземці! Дзьобайте їх на смерть! Швидше! Швидше!

Ворони із злобним карканням полетіли назустріч подорожнім. Забачивши їх, Еллі злякалася. Та Страшило сказав:

— З цими упораюсь я сам! Недарма ж я воронячий страхопуд! Ставайте позаду мене! — І він насунув на лоба капелюха, широко розчепірив руки й набрав вигляду справжнього опудала.

Вороння розгубилося й безладно кружляло у повітрі. Та вожак зграї хрипко прокаркав:

— Чого злякалися? Опудала, напханого соломою! Ось я йому покажу!

І вожак хотів був сісти Страшилові на голову, але той схопив його за крило й миттю скрутив йому шию. Сорок хижих ворон із залізними дзьобами було у Бастінди, і всім скрутив шиї хоробрий Страшило й поскидав їх на купу.

Подорожні подякували Страшилові за винахідливість і знову рушили на схід.

Коли Бастінда побачила, що і її вірні ворони лежать на землі мертвою купою, а мандрівники безстрашно крокують уперед, її охопили злість і переляк.

— Що? Невже все моє чарівне мистецтво безсиле затримати нахабне дівчисько та її супутників?!

Бастінда затупотіла ногами і тричі просвистіла у свисток. На її поклик злетілася хмара злючих чорних бджіл, укуси яких були смертельними.

— Летіть на захід! — прогарчала чарівниця. — Знайдіть там чужоземців і зажальте на смерть! Швидше! Швидше!

І бджоли з оглушливим дзижчанням полетіли назустріч мандрівникам. Залізний Дроворуб і Страшило помітили їх ще здалеку. Страшило миттю збагнув, що треба робити.

— Викидай з мене солому! — закричав він Залізному Дроворубові. — Швидше! І накрий нею Лева, Еллі й Тотошка, бджоли до них не доберуться!

Він спритно розстебнув свій каптан, і з нього висипалася ціла купа соломи. Лев, Еллі й Тотошко лягли на землю. Дроворуб швидко прикидав їх соломою і виструнчився на весь зріст.

Хмара бджіл з лютим дзижчанням накинулася на Залізного Дроворуба. Дроворуб посміхнувся: бджоли ламали отруйні жала об його залізо і враз гинули, бо бджола не може жити без жала. Вони падали, а на їх місце налітали інші й також намагалися встромити жала в залізне Дроворубове тіло.

Незабаром усі бджоли лежали мертві на землі, немов купка чорних вугликів. Лев, Еллі й Тотошко вилізли з-під соломи, зібрали її і напхали нею Страшила. Друзі знову рушили в путь.

Зла Бастінда страшенно розгнівалася й злякалася, побачивши, що всі її вірні бджоли загинули, а подорожні простують уперед. Вона рвала

на собі волосся, скреготіла зубами і від люті довго не могла вимовити жодного слова.

Нарешті чаклунка опам'яталася і скликала своїх слуг — Мигунів. Бастінда наказала їм озброїтися й знищити зухвалих мандрівників. Мигуни були не надто хоробрі — вони жалібно закліпали і сльози покотилися у них з очей, та вони не наважилися перечити своїй повелительці й почали шукати зброю. Але оскільки їм іще жодного разу не доводилось воювати (Бастінда вперше звернулась до них по допомогу), то у них не виявилося зброї і вони озброїлись — хто каструлею, хто сковорідкою, хто горщиком для квітів, а деякі дзвінко ляскали дитячими хлопавками.

Коли Лев побачив, як Мигуни обережно підкрадаються, ховаючись один за одного і підштовхуючи один одного й боязко мружачись, він зареготав:

— З цими битва буде недовгою!

Він виступив уперед, роззявив свою величезну пащу і так ревнув, що Мигуни покидали свої горщики, сковорідки і хлопавки й порозбігалися, хто куди.

Зла Бастінда позеленіла зі страху, побачивши, що подорожні вже наближаються до її палацу.

Довелося звернутися до останнього чарівного засобу, що залишився в неї.

В потайній шухляді скрині у Бастінди зберігалась Золота Шапка. Володар Шапки міг коли завгодно викликати ціле плем'я Летючих Мавп і примусити їх виконати будь-який наказ. Але Шапку можна було використати лише тричі, а Бастінда вже двічі до цього викликала Летючих Мавп. Першого разу вона за їхньою допомогою підкорила собі

країну Мигунів, удруге — відбила війська Гудвіна Жахливого, котрий намагався визволити Фіолетову країну з-під її влади.

Ось чому Гудвін боявся лихої Бастінди і послав на неї Еллі, сподіваючись на силу її срібних черевичків.

Бастінда не хотіла користатися Шапкою втретє: на цьому закінчувалася її чарівна сила. Та у чаклунки вже не було ні вовків, ні вороння, ні бджіл, а Мигуни виявилися поганими вояками, і на їхню допомогу годі було сподіватися.

І Бастінда, хоч-не-хоч, дістала Шапку, наділа на голову і розпочала своє чаклування:

— Бамбара, чуфара, лорики, йбрики, пікапу, трикапу, скорики, морики! З'явіться переді мною, Летючі Мавпи!

І небо враз потемніло від зграї Летючих Мавп, які мчали до палацу Бастінда на своїх могутніх крилах. Ватажок зграї Уорра підлетів до Бастінди і доповів:

— Ти викликала нас утретє і востаннє! Що накажеш зробити?

— Нападіть на чужоземців, котрі вдерлися до моєї країни, і знищіть їх усіх, окрім Лева. Його я запрягатиму у свою коляску.

— Буде виконано! — відповів вожак, і зграя з гамором полетіла на захід.

ПЕРЕМОГА

одорожні з жахом спостерігали наближення хмари здоровенних мавп — з такими змагатися було неможливо.

Мавпи налетіли купою і з вереском накинулись на розгублених мандрівників. Жоден не зміг подати допомогу своєму товаришеві, бо усім довелося відбиватися від ворогів. Залізний Дроворуб даремно розмахував сокирою. Мавпи обліпили його, вирвали сокиру, підняли бідолашного Дроворуба високо у повітря і звідти кинули в міжгір'я на гострі скелі. Залізний Дроворуб був понівечений і вже не міг зрушити з місця. Слідом за ним у прірву полетіла і сокира.

Друга група мавп розправлялася із Страшилом. Вони випотрошили його, розвіяли на вітрі солому, а каптан, голову, ботфорти і капелюха скрутили у вузол і закинули на верхівку високої гори.

Лев крутився на місці і від страху так грізно ревів, що мавпи не наважувалися підступити до нього. Та нарешті вони прилаштувалися й накинули на Лева мотузки, звалили на землю, обв'язали лапи, заткнули пащу, підняли у повітря й урочисто віднесли до палацу Бастінди. Там його посадовили за залізні грати, і Лев, лютуючи, качався по підлозі, намагаючись перегризти пута.

Перелякана Еллі чекала жорстокої розправи. На неї накинувся сам вожак зграї Летючих Мавп і вже простягнув до горла дівчинки довгі лапи. Та в цю мить він побачив на ногах Еллі срібні черевички, й обличчя його перекосилося від жаху.

Уорра відсахнувся і, загороджуючи Еллі від підлеглих, закричав:

— Дівчинку не можна чіпати! Це фея!

Мавпи наблизились і люб'язно, навіть поштиво, підхопили Еллі разом з Тотошком і понесли до Фіолетового палацу Бастінди. Приземлившись біля палацу, вожак Летючих Мавп поставив Еллі на землю. Розлючена чаклунка накинулась на нього з лайкою. Уорра сказав:

— Твій наказ виконано. Ми розбили залізну людину і розтріпали опудало, спіймали Лева і посадили за грати. Але ми і пальцем не могли торкнути дівчинку; ти сама знаєш, які нещастя загрожують тому, хто образить володарку срібних черевичків. Ми принесли її до тебе; роби з нею, що хочеш. Прощавай назавжди!

Мавпи з галасом знялись у повітря й полетіли. Бастінда поглянула на ноги Еллі й затремтіла від жаху: вона упізнала срібні черевички Гінгеми.

"Як вони до неї потрапили? — розгублено гадала Бастінда. — Невже кволе дівчисько здолало могутню Гінгему, володарку Жуванів? І все ж на ній черевички! Кепські мої справи: адже я й пальцем не можу зачепити цю маленьку нахабу, доки на ній чарівні черевички".

Вона гукнула:

— Гей, ти! Йди-но сюди! Як тебе звати?

Дівчинка очима, повними сліз, глянула на злу чарівницю:

— Еллі, добродійко!

— Розповідай, як це ти заволоділа черевичками моєї сестри Гінгеми? — суворо крикнула Бастінда.

Еллі густо почервоніла:

— Далебі, добродійко, я не винна. Мій будиночок упав на пані Гінгему й розчавив її...

— Гінгема загинула... — прошепотіла зла чаклунка. Бастінда недолюблювала сестру і не бачила її вже багато років. Вона злякалася,

що дівчинка у срібних черевичках принесе і для неї погибель. Але, позирнувши на добре обличчя Еллі, Бастінда заспокоїлася.

"Вона нічого не знає про таємну силу черевичків, — вирішила чаклунка. — Якщо мені поталанить заволодіти ними, я стану ще могутнішою, ніж тоді, коли у мене були вовки, ворони, чорні бджоли і Золота Шапка".

Очі старої заблищали від жадоби, і пальці її скарлючились, ніби вже стягали з Еллі черевички.

— Слухай мене, дівчисько Еллі! — хрипко прошамкотіла Бастінда. — Я триматиму тебе у рабстві й, коли погано працюватимеш, відлупцюю тебе великим києм і кину до темного підвалу де пацюки — здоровенні зажерливі щурі! — зжеруть тебе і пообгризають ніжні твої кісточки! Хи-хи-хи! Ти мене розумієш?

— Ой, добродійко! Не віддавайте мене щурам! Я слухатимуся.

Еллі тремтіла.

Цієї миті Бастінда помітила Тотошка, який боязко тулився до ніг Еллі.

— А це що за звір? — сердито запитала зла чаклунка.

— Це мій песик Тотошко, — несміливо відповіла Еллі. — Він хороший і дуже любить мене.

— Гм... Гм... — пробурчала чаклунка. — Ніколи не бачила таких звірів. Слухай мій наказ: нехай цей песик, як ти його називаєш, тримається від мене якнайдалі, бо першим потрапить у підвал до щурів! А зараз йдіть за мною!

Бастінда повела полонених крізь чудові кімнати палацу, де все було фіолетове: і стіни, і килими, і меблі — і де біля дверей стояли у лілових каптанах Мигуни, вклоняючись володарці до самої підлоги та жалібно кліпаючи їй услід. Нарешті Бастінда привела Еллі до темної брудної кухні.

— Ти чиститимеш горщики, сковорідки й каструлі, митимеш підлогу й топитимеш піч! Моя куховарка давно потребує помічниці!

Залишивши дівчинку, напівживу від переляку Бастінда вийшла на подвір'я, потираючи руки.

— Я добре налякала це дівчисько! Тепер приборкаю Лева, і обоє будуть у моїх руках!

Полохливий Лев уже встиг перегризти мотуззя і лежав у віддаленому кутку залізної клітки. Коли він побачив Бастінду, жовті очі його спалахнули лютим вогнем.

"От шкода, що у мене ще немає сміливості, — пожалкував він. — А то віддячив би старій відьмі за смерть Страшила і Залізного Дроворуба" І Лев зібгався в клубок, готуючись до стрибка.

Стара увійшла в кліть через маленькі двері.

— Гей ти, Леве, слухай! — прошамкотіла вона. — Ти мій бранець! Я запрягатиму тебе в коляску і їздитиму, кататимуся під час свят, щоб Мигуни казали: "Ти диви, яка могутня наша володарка Бастінда, навіть Лева зуміла запрягти!"

Поки Бастінда базікала, Лев розкрив пащу, настовбурчив гриву і, стрибнувши до чаклунки рикнув:

— Я тебе з'їм!

Він на волосинку не дістав до Бастінди. Перелякана бабця кулею шмигнула із кліті й проворно зачинила дверцята.

Важко відсапуючись з переляку, вона прокричала погрозливо крізь грати:

— Ах ти ж, клятий! Ти ще мене не знаєш! Я замордую тебе голодом, якщо не погодишся ходити в упряжці!

— Я тебе з'їм! — повторив Лев і знавісніло кинувся на грати.

Стара задріботіла до палацу, буркочучи і лаючись.

… Потягнулись сумні і важкі дні рабства. Еллі з ранку до вечора працювала на кухні, допомагала Фрегозі куховарити. Добра Мигуня намагалася допомогти дівчинці і при нагоді з радістю виконувала за неї найважчу роботу. Але Бастінда пильно стежила за тим, що діється на кухні, і Фрегозі частенько перепадало за її доброту.

Бастінда чіплялась до Еллі і не раз замахува-лась на дівчинку брудною ліловою парасолькою, яку завжди носила з собою. Еллі не знала, що чарівниця не наважиться вдарити її, і серце дівчинки стискалося, коли парасолька злітала над її головою.

Щодень стара, наблизившись до залізної кліті, верескливо питала Лева:

— Підеш в упряжці?

— Я тебе з'їм! — незмінно лунало у відповідь, і Лев загрозливо кидався на грати.

Бастінда з першого дня полону не давала Левові їсти, але він. не вмирав з голоду, був, як завжди, здоровий і дужий.

Справа в тому, що стара Бастінда найбільше страхалася темряви і води.

Тільки-но темрява огортала палац, вона ховалась у найдальшій кімнаті, замкнувши двері міцними металевими засувами, і не виходила звідти до пізнього ранку. А Еллі зовсім не боялась темряви. Вона знаходила у кухонній шафі все, що залишалось їстівного. А про те, щоб там залишалось чималенько, дбала Фрегоза. Тримаючи в одній руці кошика з харчами, а в другій — великий бутель з водою, Еллі прямувала до залізної кліті. Там її радісно зустрічали Лев і Тотошко.

Еллі і Тотошко дуже злякались погрози Бастінди віддати песика на поживу щурам, і Тотошко з першого дня переселився до залізної кліті під охорону Лева. Він знав, що звідти Бастінда його не дістане, й безкарно погавкував на злу чаклунку як тільки вона з'являлась на подвір'ї.

Еллі пробиралася в клітку поміж двома прутами. Лев і Тотошко кидалися до принесеної їжі й питва. Потім Лев зручно вмощувався на підлозі, дівчинка розчісувала його м'яку шерсть, бавилася китичкою хвоста. Еллі, Лев і Тотошко довго розмовляли, з сумом згадували про загиблих вірних друзів — Страшила й Залізного Дроворуба, обговорювали плани втечі. Але втекти з Фіолетового палацу було неможливо: його оточував високий мур з гострими цвяхами зверху. Браму Бастінда зачиняла, а ключі носила з собою.

Порозмовлявши і поплакавши, Еллі міцно засинала на соломі під надійною охороною Лева.

Так і минали тужливі дні полону. Бастінда заздрісно задивлялась на срібні черевички Еллі, котрі дівчинка скидала лише вночі, у кліті Лева,

або коли купалась. Але Бастінда боялась води і в той час ніколи не підходила до Еллі.

Дівчинка ж із перших днів помітила ту водобоязнь чарівниці і користалась цим. Для Еллі були святами ті дні, коли Бастінда примушувала її мити кухню. Виливши на підлогу кілька відер води, дівчинка йшла у кліть до Лева і там три-чотири години відпочивала від важкої роботи. Бастінда верещала і сварилася за дверима, та варто їй було лише зазирнути до кухні і побачити на підлозі калюжі, як, охоплена жахом, вона втікала до себе в спальню, а навздогін їй насмішкувато поглядала Фрегоза.

Еллі часто розмовляла з доброю куховаркою.

— Чому ви, Мигуни, не повстанете проти Бастінди? — питала дівчинка. — Вас так багато, тисячі, а ви боїтеся однієї злої бабці. Накинулись би на неї гуртом, зв'язали б і посадили до залізної кліті, туди, де зараз Лев...

— Що ти, що ти, — з жахом відмахувалася Фрегоза. — Ти не знаєш могутності Бастінди! їй досить вимовити одне лише слово, і всі Мигуни впадуть мертвими!

— Звідки ви це знаєте?

— Та нам сама Бастінда скільки разів про це казала.

— Чому ж вона не вимовила те слово, коли ми йшли до її палацу? Чому вона насилала на нас вовків, ворони, чорних бджіл, а коли мої хоробрі друзі знищили усе її воїнство, Бастінді довелося звернутися по допомогу до Летючих Мавп?!

— "Чому, чому!" — сердилася Фрегоза. — Ось за такі розмови Бастінда нас спопелить.

— А як вона дізнається?

— Та вже дізнається. Від неї нічого не сховається!

Але такі розмови велися вже не раз, а Бастінда про них нічого не відала, і Фрегоза ставала дедалі сміливішою. Вона вже охоче погоджувалася з Еллі, що Мигуни повинні звільнитися від панування злої чаклунки.

Та перш ніж зважитись на що-небудь, куховар ка прагнула дізнатись, яке чаклунство ще зали шилося у Бастінди. Вечорами вона скрадалася до дверей її спальні і підслуховувала бурмотіння старої, яка останнім часом багато розмовляла сама з собою.

Одного разу Фрегоза прибігла від дверей Бастінди вкрай схвильована і, не знайшовши Еллі на кухні, кинулась на задній двір. Вся компанія вже спала, однак куховарка розбудила друзів.

— Еллі, твоя правда! — схвильовано вигукнула Фрегоза, розмахуючи руками. — Виявляється, Бастінда вже вичерпала всі свої чари, у неї більше нічого немає про запас. Я чула, як вона голосила та проклинала твоїх друзів за те, що вони позбавили її чарівної сили…

Дівчинка і її друзі дуже зраділи і почали розпитувати Фрегозу про подробиці. Та куховарка мало що могла додати. Вона тільки розповіла, що Бастінда щось мимрила про срібні черевички, але що саме — цього Мигуня не дослухала, бо від хвилювання вдарилась лобом об двері і втекла, аби чарівниця не спіймала її на гарячому.

Важлива новина, яку принесла Фрегоза, підбадьорила бранців. Тепер у них з'явився шанс виконати наказ Гудвіна і визволити Мигунів.

— Відчиніть мені кліть, — заревів Лев, — і побачите, як я розправлюсь з Бастіндою!

Однак кліть була замкнена на великий замок, а ключ од нього зберігався в схованці Бастінди. Порадившись, друзі вирішили, що Фрегоза повинна підготувати до повстання всіх слуг. Вони захоплять чарівницю зненацька, позбавлять її сили і влади.

Фрегоза пішла, а Еллі і її друзі не спали майже всю ніч, розмовляючи про майбутню боротьбу з Бастіндою.

Наступного дня куховарка взялась до справи. Слуги були дуже залякані Бастіндою, і нелегко вдалося умовити їх виступити проти чарівниці. Проте Фрегоза зуміла переконати декого із охоронців палацу в необхідності повстання, і Мигуни розпочали підготовку.

Минуло кілька днів. Споглядаючи на охорону, яка посміливішала і всерйоз готувалась до розправи з чаклункою, до охоронців приєдналася і решта слуг. Повстання назрівало, та трапилося непередбачене, що й призвело до несподіваної розв'язки.

Бастінду не полишало бажання заволодіти срібними черевичками Еллі. Для чарівниці це була єдина можливість зберегти у своєму володінні Фіолетову країну. І нарешті Бастінда придумала.

Одного разу, коли на кухні не було ні Фрегози, ні Еллі, чарівниця туго натягнула над підлогою тоненьку мотузку і заховалася у запічку.

Дівчинка увійшла до кухні, спіткнулась і впала; черевичок з правої ноги злетів і відкотився в бік. Хитрюща Бастінда вигулькнула із запічка, вмить схопила черевичок і натягнула на свою стару суху ногу.

— Хи-хи-хи! А черевичок на мені! — дражнила Бастінда дівчинку, яка аж застигла від несподіванки.

— Віддайте черевичок! — закричала Еллі, опам'ятавшись. — Ах ви, злодійка! Як вам не соромно!

— Спробуй, відбери! — кривляючись, відповіла стара. — Я й другий зніму з тебе! А потім, будь спокійна, я помщуся тобі за Гінгему! Тебе з'їдять щури — хи-хи-хи, великі зажерливі щури.! — обгризуть твої ніжні кісточки!

Еллі була в нестямі від горя і гніву: вона так любила срібні черевички! Щоб хоч якось відплатити злій Бастінді, Еллі схопила відро з водою, підбігла до старої і облила її з голови до ніг.

Чаклунка злякано зойкнула, намагаючись обтруситися. Даремно: обличчя її стало ніздрюватим, немов талий сніг, вона почала осідати і випаровуватися...

— Що ти наробила! — заверещала чаклунка. — Я зараз розтану!

— Мені дуже шкода, добродійко! — відповіла Еллі. — Я ж бо не знала. Але навіщо ви вкрали мій черевичок?

— П'ятсот років я не вмивалась, не чистила зубів, навіть пальцем не торкалася до води, тому що мені напророчена була смерть від води, і ось прийшла моя остання година! — заквилила стара.

Голос чарівниці ставав усе тихішим і тихішим; вона танула, ніби шматок цукру у склянці чаю.

Еллі з жахом споглядала на загибель Бастінди.

— Ви самі винні... — почала вона.

— Ні, хто тебе надоу... ффффф... — Голос чаклунки перервався, вона з шипінням осіла на підлогу, і за хвилину від неї залишилась тільки брудна калюжка, в котрій лежали сукня чаклунки, парасолька, пучки сивого волосся і срібний черевичок.

Цієї миті до кухні повернулася Фрегоза. Куховарку дуже порадувала загибель її жорстокої господині. Парасольку, сукню і волосся вона зібрала й кинула у куток, щоб потім спалити. Прибравши брудну калюжку на підлозі, Фрегоза побігла по палацу, що сповістити усім цю радісну звістку.

А Еллі почистила й одягла черевичок, знайшла у спальні Бастінди ключ від кліті Лева і поспішила на подвір'я, щоб повідомити своїх друзів про дивну смерть злої чаклунки Бастінди.

ЯК ПОВЕРНУЛИСЯ ДО ЖИТТЯ СТРАШИЛО І ЗАЛІЗНИЙ ДРОВОРУБ

олохливий Лев страшенно зрадів, дізнавшись про несподівану смерть Бастінди. Еллі відчинила кліть, і Лев із задоволенням побігав на подвір'ї, розминаючи лапи.

А Тотошко метнувся на кухню, щоб самому переконатися у смерті страшної Бастінди.

— Ха-ха-ха! — розсміявся він захоплено, вздрівши в кутку купу брудної одежі. — Виявляється, Бастінда була не міцнішою від тих сніговиків, що їх ліплять із снігу хлоп'ята зимою у Канзасі. Шкода, що Еллі не здогадалася про це раніше.

— І добре, що не здогадалася, — заперечила Еллі. — А то навряд чи стало б мені духу обілляти чарівницю, якби я знала, що вона від цього помре...

— Все добре, що добре закінчується, — весело погодився Тотошко, — головне, що ми повернемося до Смарагдового міста з перемогою!

Біля Фіолетового палацу зібралось багато Мигунів з околиць, і Еллі оголосила їм, що відтепер вони вільні. Радість народу була безмежна. Мигуни пританцьовували, ляскали пальцями і так щиро підморгували

один одному, що до вечора їхні очі засльозилися, і вони вже нічого не бачили навколо себе.

Звільнившись від рабства, Еллі та Лев перш за все подумали про Страшила і Залізного Дроворуба: необхідно було подбати про врятування вірних друзів.

Кілька десятків кмітливих Мигунів, очолювані Еллі та Левом, вирушили на розшуки. Тотошко не залишився у палаці — він поважно їхав на спині свого великого четвероногого друга. Вони йшли, поки не дісталися до місця битви з Летючими Мавпами, й там розпочали пошуки. Залізного Дроворуба витягли з міжгір'я разом з його сокирою.

Вузлика з одежею та злинялу й запилену голову Страшила знайшли на вершечку гори. Еллі заплакала, побачивши жалюгідні рештки своїх вірних друзів.

Експедиція повернулася до палацу, і Мигуни взялись до діла.

Костюм Страшила було випрано, зашито і напхано свіжою соломою, і — ось, будь ласка! — перед Еллі стояв її любий Страшило. Але він не міг ні розмовляти, ні дивитися, бо всі фарби на його обличчі поблякли від сонця і в нього не було ні рота, ні очей.

Мигуни принесли пензлик та фарби, і Еллі почала підмальовувати Страшилові очі й рота. Тільки-но з'явилось перше око, він тут же весело підморгнув дівчинці.

— Потерпи, друже, — лагідно мовила Еллі, — а то будеш косооким…

Та Страшилові було несила чекати. Ще його рот був незакінченим, а він уже базікав:

— Пршт… Фршт… Стрш… пробри… Хробри… Я Страшило хоробрий і спритний… Ох, яка ж радість! Я знову-знову з Еллі!

Веселий Страшило обіймав своїми м'якими руками Еллі, Лева й Тотошка…

Еллі запитала Мигунів, чи, бува, немає серед них умільців-ковалів. Виявилось, що країна здавна славиться чудовими годинникарями, ювелірами, механіками. Дізнавшись, що йдеться про відновлення залізного чоловіка, Елліного товариша, Мигуни запевнили її, що кожен з них готовий зробити все для феї Рятівної Води — так вони прозвали дівчинку.

Відновити Дроворуба було не так просто, як Страшила. Найкращий майстер країни Лестер три дні й чотири ночі мудрував над його понівеченим складним механізмом. Він і його помічники стукали молотками, пиляли терпугами, клепали, паяли, полірували…

І ось настала та щаслива мить, коли Залізний Дроворуб стояв перед Еллі. Він був зовсім як новенький, аби не латки, накладені там, де залізо наскрізь було пробите об каміння.

Та Дроворуб не зважав на латки. Після ремонту він став іще гарніший. Мигуни його відшліфували, і він так блищав, що на нього було боляче дивитись. Вони відремонтували і його сокиру, зробили до неї золоте топорище замість поламаного дерев'яного. Мигуни взагалі любили все блискуче. Потім Дроворуба скрізь супроводжували юрби дітлахів і дорослих, які витріщали на нього очі.

Сльози радощів ринули з очей Залізного Дроворуба, коли він знову побачив своїх друзів. Страшило і Еллі витирали йому сльози ліловим рушником, побоюючись, щоб не заіржавіли його щелепи. Еллі теж плакала від радощів, і навіть Полохливий Лев пустив сльозу. Лев так

часто витирав очі хвостом, що китичка його зволожилася, й Левові довелось вибігти на подвір'я, щоб просушити хвоста на сонечку.

З нагоди всіх цих радісних подій у палаці влаштували веселий банкет. Еллі та її друзі сиділи на почесних місцях, і на їх честь було випито чимало келихів лимонаду та фруктового квасу.

Один з гостей навіть запропонував, щоб віднині на честь феї Рятівної Води кожний Мигун вмивався п'ять разів на день; після довгих суперечок погодились, що досить буде і трьох.

Друзі провели ще кілька щасливих днів у Фіолетовому палаці серед Мигунів і почали збиратися у дорогу назад.

— Треба йти до Гудвіна: він повинен виконати свої обіцянки, — мовила Еллі.

— О, нарешті я одержу свій мозок! — вигукнув Страшило.

— А я серце! — сказав Залізний Дроворуб.

— А я сміливість! — рикнув Полохливий Лев.

— А я повернусь до тата й мами до Канзасу! — сказала Еллі і заплескала в долоні.

— І там я провчу того хвалька Гектора, — додав Тотошко.

Вранці вони скликали Мигунів і тепло попрощалися з ними.

Із натовпу вийшли три сивобородих діди, звернулись до Залізного Дроворуба і поштиво прохали його залишитись правителем їхньої країни. Мигунам дуже подобався сліпуче-блискучий Залізний Дроворуб,

його стрункa постава, коли він велично крокував із золотою сокирою на плечі.

— Залишайтеся з нами! — просили його Ми-гуни. — Ми такі безпомічні й несміливі. Нам потрібен король, який міг би захистити нас від ворогів. Раптом на нас нападе якась зла чаклунка і знову поневолить нас! Ми дуже просимо вас! — Від самої лише згадки про злу чаклунку Мигуни заволали від жаху.

— Немає більше злих чаклунок у країні Гудвіна! — гордо заперечив Страшило. — Ми з Еллі знищили їх усіх!

Мигуни витерли сльози й сказали:

— Подумайте, який вигідний правитель, котрий не їсть, не п'є, отже, не обтяжуватиме нас податками. І коли він постраждає в бою з ворогами, ми зможемо відремонтувати його: у нас уже є досвід.

Залізного Дроворуба це втішило.

— Зараз я не можу розлучатися з Еллі. — мовив він. — І мені треба одержати в Смарагдовому місті серце. Але потім… я подумаю, можливо, і повернусь до вас.

Мигуни зраділи і веселими вигуками "Ура!" проводжали мандрівників.

Уся компанія одержала коштовні подарунки.

Еллі вручили браслет з алмазами. Залізному Дроворубу зробили красиву золоту маслянку, оздоблену дорогоцінними камінчиками. А Страшилові — чудовий ціпок з набалдашником із слонової кістки й до капелюха підвісили срібні дзвіночки з чудовим передзвоном. Страшило надзвичайно загордився подарунками. Ступаючи, він далеко виставляв

руку з ціпком і потрушував головою, аби вдосталь насолодитися мелодійним передзвоном дзвіночків. Незабаром усе це йому набридло і він став поводитися, як і раніше.

Лев і Тотошко одержали золоті ошийники. Леву ошийник спочатку не сподобався, але майстер Лестар повідав йому, що всі царі носять золоті ошийники; і тоді Лев змирився з цією неприємною прикрасою.

— Коли мене наділять сміливістю, — мовив Лев, — то я стану царем звірів, отже, мені заздалегідь треба звикати до цієї штукенції...

ПОВЕРНЕННЯ ДО СМАРАГДОВОГО МІСТА

іолетове місто Мигунів лишилося позаду. Мандрівники йшли на захід. Еллі була у Золотій Шапці. Дівчинка випадково наділа її у кімнаті Бастінди. Вона не знала про чарівну силу Шапки, але та сподобалась дівчинці, і Еллі наділа її.

Вони йшли весело і сподівались за два-три дні дістатися до Смарагдового міста. Та в горах, де вони билися з Летючими Мавпами, подорожні збилися з дороги і пішли в інший бік.

Дні минали за днями, а вежі Смарагдового міста не з'являлися на видноколі.

Харчі закінчувалися, і Еллі стурбовано думала про майбутнє.

Одного разу, коли мандрівники відпочивали, дівчинка раптом згадала про свисток, подарований їй королевою-мишею.

— А що, коли я свисну?

Еллі тричі дмухнула у свисток. У траві зашелестіло, і на галяву вибігла королева польових мишей.

— Ласкаво просимо! — радісно вигукнули подорожні, а Дроворуб ухопив за ошийника невгамовного Тотошка.

— Чого бажаєте, друзі мої? — запитала королева Раміна своїм тоненьким голоском.

— Ми повертаємося до Смарагдового міста з країни Мигунів і заблукали, — сказала Еллі. — Допоможіть нам знайти дорогу!

— Ви йдете у протилежний бік, — сказала мишка, — незабаром перед вами виникне пасмо гір, що оточують країну Гудвіна. І звідси до Смарагдового міста йти багато-багато днів.

Еллі посмутніла.

— А ми гадали, що невдовзі побачимо Смарагдове місто.

— Про що може журитися людина, у котрої на голові Золота Шапка? — здивовано запитала королева-миша. Вона хоч була і маленька на зріст, та належала до роду фей і знала таємниці вжитку всіляких чарівних речей. — Викличте Летючих Мавп, і вони перенесуть вас куди треба.

Почувши про Летючих Мавп, Залізний Дроворуб затремтів, а Страшило зіщулився з жаху. Полохливий Лев замахав кошлатою гривою:

— Знову Летючі Мавпи? Дякую красненько! Я з ними вже добре знайомий і, як на мене, ці тварі гірші за шаблезубих тигрів!

Раміна розсміялася:

— Мавпи покірно служать володареві Золотої Шапки. Погляньте на підкладку: там все написано, що треба робити.

Еллі зазирнула всередину.

— Ми врятовані, друзі мої! — весело вигукнула вона.

— Я залишаю вас, — з гідністю мовила королева-миша. — Наш рід давно ворогує з Летючими Мавпами. До побачення.

— До побачення! Спасибі, — прокричали мандрівники, і Раміна зникла.

Еллі почала вимовляти чарівні слова, написані на підкладці.

— Бамбара, чуфара, лорики, йорики…

— Бамбара, чуфара? здивовано перепитав Страшило.

— Ох, будь ласка, не заважай, — попрохала Еллі, і читала далі: Пікапу, трикапу, скорики, морики…

— Скорики, морики… прошепотів Страшило.

— З'явіться переді мною, Летючі Мавпи! — голосно закричала Еллі в повітрі зашуміла зграя Летючих Мавп.

Мандрівники мимоволі пригнули голови до землі, згадавши минулу зустріч з мавпами. Однак зграя тихенько приземлилася, і вожак Уорра поштиво вклонився Еллі.

— Що накажете, володарко Золотої Шапки?

— Відвезіть нас до Смарагдового міста.

— Буде виконано.

Мить — і мандрівники опинились високо в повітрі. Вожак Летючих Мавп його дружина несли Еллі; Страшило і Залізний Дроворуб їхали верхи. Лева підхопило кілька дужих мавп; молоденька мавпочка тягла Тотошка, а песик лаяв на неї і намагався вкусити. Спочатку мандрівникам було страшно, та невдовзі вони заспокоїлись, бачачи, як вільно почуваються мавпи у повітрі.

— А чому ви слухаєтеся володаря Золотої Шапки? — запитала Еллі.

Уорра розповів їй історію про те. як багато століть назад плем'я Летючих Мавп образило всемогутню фею. Щоб покарати їх, фея пошила чарівну Шапку. Летючі Мавпи мусять виконати три бажання володаря Шапки, і після цього він утрачає над ними владу.

Та коли Шапка переходить до іншого той може знову наказувати мавп'ячому племені. Першою володаркою Золотої Шапки була фея, яка її пошила. Потім Шапка безліч разів переходила із рук в руки, доки не потрапила до рук злої Бастінди а від неї до Еллі.

За годину на обрії забовваніли вежі Смарагдового міста, мавпи обережно опустили Еллі та її супутників біля самісінької брами, на шлях, вибрукуваний жовтою цеглою.

Зграя знову здійнялася в повітря і з галасом зникла.

Еллі подзвонила в браму. Вийшов Фарамант страшенно здивувався:

— Ви повернулися?

— Як бачите. — з гідністю відповів Страшило.

— Але ж ви відправилися до злої чаклунки Фіолетової країни.

— Ми були у неї, — відповів Страшило і поважно стукнув ціпком об землю. — Щоправда, не можемо похвалитися, що ми там весело провели час.

— І ви залишили Фіолетову країну без дозволу Бастінди? — допитувався здивований Вартовий.

— А ми й не питали у неї дозволу! — продовжував Страшило. — Ви знаєте, вона розтанула!

— Як? Розтанула?! Чудова, прекрасна новина. Але ж хто її розтопив?

— Еллі, звичайно! — поважно відповів Лев.

Вартовий Брами низенько вклонився Еллі, повів мандрівників до своєї кімнати і знову надів їм на очі уже знайомі окуляри. І знову все чарівно змінилося навколо, засяяло ніжним зеленим світлом.

ВИКРИТТЯ ВЕЛИКОГО І ЖАХЛИВОГО

найомими вулицями подорожні прямували до палацу Гудвіна. Дорогою Фарам ант не стримався і повідомив декого із мешканців про загибель страшної Бастінди. Новина швидко рознеслася по місту й незабаром за Еллі та її супутниками до самого палацу йшла велика юрба шанувальників.

Зеленобородий Солдат був на посту і. як завше, дивився в люстерко й розчісував свою пишну бороду. Цього разу натовп зібрався такий великий і так галасував, що це привернуло його увагу вже через десять

хвилин. Дін Гіор дуже зрадів, що мандрівники повернулися з небезпечного походу викликав Фліту і та відвела їх до тих самих кімнат.

— Повідомте, будь ласка, Великого Гудвіна про наше повернення, — сказала Еллі Солдату. — І передайте, що ми просимо нас прийняти…

За кілька хвилин Дін Гіор повернувся і сказав.

— Я голосно доповів про ваше прохання біля дверей тронної зали, та не одержав від Великого Гудвіна ніякої відповіді…

Солдат щодня підходив до дверей тронної зали і доповідав про бажання мандрівників поговорити з Гудвіном, і щоразу їм відповідала могильна тиша.

Минув тиждень. Чекання ставало нестерпним. Мандрівники сподівалися на гарячий прийом з боку Гудвіна. Байдужість чарівника лякала й дратувала їх.

— Чи не помер він бува? — задумливо казала Еллі.

— Ні, ні! Він просто не хоче виконувати своїх обіцянок і ховається від нас! — обурювався Страшило. — Звичайно ж, йому шкода мозку, серця і сміливості — адже все це коштовні речі. Але не треба було посилати нас до злої чарівниці Бастінди, яку ми так хоробро знищили.

Розгніваний Страшило заявив Солдату:

— Передайте Гудвіну: якщо він нас не прийме, ми викличемо Летючих Мавп. Скажіть Гудвіну, що ми — їхні повелителі, бо володіємо Золотою Шапкою, — пікапу, трикапу, — і коли сюди з'являться Летючі Мавпи, ми з ним побалакаємо.

Дін Гіор пішов і дуже швидко повернувся.

— Гудвін Жахливий прийме вас завтра рівно о десятій ранку в тронній залі. Просив не запізнюватись. І знаєте що, — тихенько прошепотів він на вушко Еллі, — він, здається, злякався. Бо мав справу з Летючими Мавпами і знає, що то за звірі.

Мандрівники провели тривожну ніч і вранці у призначений час зібралися перед дверима тронної зали.

Двері прочинилися, й вони ступили до зали. Кожен сподівався побачити Гудвіна у тому вигляді, у якому той показувався їм першого разу. Та вони були дуже здивовані, побачивши, що у тронній залі немає нікого. Там панувала урочиста і моторошна тиша, і мандрівники перелякалися: що готує для них Гудвін цього разу?

Вони здригнулися, немов від несподіваного удару грому, коли раптом посеред порожньої кімнати залунав голос:

— Я — Гудвін, Великий і Жахливий! Чого ви знов турбуєте мене?

Еллі та її друзі озирнулися — ніде нікого.

— Де ви? — запитала Еллі.

— Я — всюди! — урочисто мовив голос. — Я можу перевтілюватись у будь-який образ і стаю невидимим, коли захочу. Підійдіть до трону, я буду розмовляти з вами!

Мандрівники ступили кілька кроків уперед. Всі, окрім Залізного Дроворуба і Тотошка, аж тремтіли з жаху. Залізний Дроворуб не мав серця а Тотошко не розумів, як можна боятися голосів.

— Кажіть! — почувся голос.

— Великий Гудвіне, ми прийшли просити вас виконати свої обіцянки!

— Які обіцянки? — спитав голос.

— Ви обіцяли повернути мене в Канзас, до тата й мами, якщо Мигуни будуть визволені з-під влади Бастінди.

— А мені ви обіцяли дати мозок!

— А мені серце!

— А мені сміливість!

— А хіба Мигуни дійсно стали вільними? — запитав голос, і Еллі здалося, що він затремтів.

— Так! — відповіла дівчинка. — Я обілляла злу Бастінду водою, і вона розтанула.

— Докази, докази! — наполягав голос.

— Пікапу, трикапу! — вигукнув Страшило. — Хіба ви, той. що є всюди, не бачите на голові в Еллі Золотої Шапки? Чи ви хочете, щоб ми для доказів викликали Летючих Мавп?!

— О, ні-ні, я вам вірю! — відповів голос. — Однак це так несподівано!.. Добре, приходьте післязавтра, я подумаю про ваші прохання.

— Був час думати, скорики, морики! — загорлав розлючений Страшило. — Ми цілий тиждень чекали прийому!

— Не хочемо чекати жодного дня! — енергійно підтримав товариша Залізний Дроворуб, а Лев так заревів, що величезна зала наповнилася гулом, в якому потонув чийсь переляканий крик.

Коли влігся відгомін лев'ячого ревіння, запанувало мовчання. Еллі та її товариші чекали, що ж відповість Гудвін на їхній сміливий виклик. У цей час Тотошко напружено нюхав повітря і раптом кинувся у віддалений куток зали. Мить — і він зник з очей. Здивованій Еллі видалося, що песик проскочив крізь стіну. Але тієї ж миті зі стіни, ні, з-за зеленої фіранки, що зливалася зі стіною, з лементом вискочив маленький чоловічок:

— Заберіть собаку! Він укусить мене! Хто дозволив приводити у мій палац собак?

Мандрівники спантеличено дивилися на чоловічка. Зростом він був не вищий за Еллі, але вже старий, з великою головою і зморшкуватим обличчям. На ньому були барвистий жилет, смугасті штани і довгий сюртук. У руці він тримав довгий рупор і злякано відмахувався ним від Тотошка, який вискочив із-за фіранки й намагався вкусити його за ногу.

Залізний Дроворуб рішуче ступив назустріч незнайомцеві.

— Хто ви, такий? — суворо запитав він.

— Я — Гудвін, Великий і Жахливий, — тремтячим голосом відповів чоловічок. — Але, будь ласка, прошу не чіпайте мене! Я зроблю все, що ви від мене вимагаєте!

Подорожні перезирнулись з надзвичайним подивом і розчаруванням.

— Але ж я гадала, що Гудвін — це Жива Голова, — мовила Еллі.

— А я вважав, що Гудвін — Морська Діва, — сказав Страшило.

— А я думав, що Гудвін — Страшний Звір, — сказав Дроворуб.

— А я уявив собі, що Гудвін — Вогненна Куля, — сказав Лев.

— Усе це так, і всі ви помиляєтесь. — лагідно мовив незнайомець. — Це лишень маски.

— Як маски?! — вигукнула Еллі. — Хіба ви не Великий Чарівник?

— Тихіше, дитино моя! — сказав Гудвін. — Про мене склалася думка, що я Великий Чарівник.

— А насправді?

— Насправді… гай-гай, насправді я звичайна людина, дитино моя!

Сльози покотилися з очей Еллі від розчарування й образи.

Залізний Дроворуб також мало не заплакав, та вчасно згадав, що немає при собі маслянки.

Розгніваний Страшило закричав:

— Я скажу, хто ви такий, якщо ви цього не знаєте! Ви обманщик, пікапу, трикапу!

— Ваша правда, — відповідав чоловічок, лагідно усміхаючись і потираючи руки. — Я — Великий і Жахливий Обманщик!

. — То як же тепер бути? — запитав Залізний Дроворуб. — Від кого ж я одержу серце?

— А я мозок? — додав Страшило.

— А я сміливість? — рикнув Лев.

— Друзі мої! — сказав Гудвін. — Не кажіть про дрібниці. Подумайте, яке жахливе животіння веду я у цьому палаці!

— У вас жахливе існування? — здивувалась Еллі.

— Так, дитя моє! — зітхнув Гудвін. — Зважте, що ніхто-ніхто у світі не знає, що я — Великий Обманщик, і мені довгі роки доводиться хитрувати, критися і всіляко дурити людей. А ви знаєте, яка-то нелегка справа — морочити людям голови, І, на лихо, це завжди перестає бути таємницею. Ось ви мене викрили, і, правду кажучи, — він зітхнув, — я радий цьому! Звичайно, я помилився, що впустив вас усіх гуртом та ще й з цим клятим собачам...

— Гей ви, обережніше! — зауважив Тотошко, вишкіривши зуби.

— Прошу вибачення, — вклонився йому Гудвін, — я не хотів вас образити... Так, на чому ж я зупинився? Ага, згадав... Я впустив вас усіх разом, бо дуже злякався Летючих Мавп.

— Але я нічого не розумію! — сказала Еллі. — Як же тоді я вас бачила в образі Живої Голови?

— Це дуже просто! — відповів Гудвін. — Ідіть за мною, і ви зрозумієте.

Він провів їх через потаємні двері у комірчину за тронною залою. Там вони побачили і Живу Голову, і Морську Діву, і звіра, і фантастичних птахів і риб. Усе це було виготовлене з паперу, картону, пап'є-маше і майстерно розфарбоване.

— Ось форми, в які може перевтілюватися Гудвін, Великий і Жахливий, — сміючись сказав викритий Чарівник. — Як бачите, вибір досить багатий і зробить честь будь-якому цирку.

— Все це так бридко… тобто, я хотів сказати дивно, — мовив Страшило.

Лев підійшов до Голови і сердито вдарив її лапою. Голова покотилась по підлозі, перекидаючись і люто поводячи очима. Наляканий Лев відскочив, загарчавши.

— Найскладніше, — зітхнув Гудвін, — спрямовувати очі. Я з-за фіранки смикав за ниточки, але очі дивились не туди, куди треба. Ти, напевне, помітила, дитино моя?

— Мене це вразило, — відповіла Еллі. — але я була так налякана, що не зрозуміла, у чому справа.

— А я на переляк і розраховував, — зізнався Гудвін. — Якщо мої перетворення і не завжди були досконалими, то страх відвідувачів не давав їм помітити це.

— А Вогненна Куля? — вигукнув Лев.

— От вас якраз я боявся найбільше, а тому й зробив кулю із вати, просочив її спиртом й запалив. Добре горіло, чи не так?

Лев з презирством відвернувся від Великого Обманщика.

— І як вам не соромно дурити людей? — запитав Страшило.

— Спочатку було соромно, а потім я звик, — відповів Гудвін. — Ходімо до тронної зали, і я вам розповім усю свою історію.

ІСТОРІЯ ГУДВІНА

удвін посадовив гостей у м'які крісла й розпочав:

— Звати мене Джеймс Гудвін. Народився я у Канзасі…

— Як?! — здивувалась Еллі. — І ви з Канзасу?

— Так, дитя моє! — зітхнув Гудвін. — Ми з тобою земляки. Я покинув Канзас багато-багато років тому. Твоя поява розтривожила й схвилювала мене, але я боявся викриття, тож послав тебе до Бастінди. — Від сорому він похнюпив голову. — Одначе, я сподівався, що срібні черевички захистять тебе, і, як бачиш, не помилився… Але повернімося до моєї історії. Замолоду я був актором, грав царів і героїв. Переконавшись, що маю від цього малий заробіток, я став балоністом.

— Ким? — не зрозуміла Еллі.

— Ба-ло-ні-стом. Я піднімався на балоні, тобто на повітряній кулі, аеростаті, наповненому легким газом. Я це робив, щоб потішити натовп, роз'їжджаючи по ярмарках. Свій балон я завжди прив'язував мотузкою. Одного разу вона обірвалася, мій балон підхопило ураганом, і він помчав невідомо куди. Я летів цілу добу, проминув пустелю і високі гори й опустився у Чарівній країні, яку тепер називають країною Гудвіна. Звідусіль збіглися люди і, побачивши, що я спускаюсь з неба, визнали мене за Великого Чарівника. Я не переконував цих довірливих людей. Навпаки, я згадав ролі царів і героїв й зіграв роль Чарівника досить вдало для першого разу (втім, там не було критиків!). Я оголосив себе правителем країни, і жителі охоче підкорилися мені. Вони сподівались на мій захист від злих чаклунок, які відвідували країну. Насамперед я побудував Смарагдове місто.

— Де ви дістали стільки зеленого мармуру? — запитала Еллі.

— А смарагдів? — докинув Страшило.

— І таку кількість різноманітних зелених речей? — додав Залізний Дроворуб.

— Терпіння, друзі мої! Ви невдовзі довідаєтесь про всі мої таємниці, — мовив Гудвін, усміхаючись. — У моєму місті не більше зеленого кольору, ніж у будь-якому іншому. Уся справа тут, — він таємниче притишив голос, — у зелених окулярах, котрих ніколи не знімають мої підлеглі.

— Як? — вигукнула Еллі. — Виходить, мармур будинків і вулиць…

— Білий, дитино моя!

— А смарагди? — запитав Страшило.

— Звичайне скло, але доброго гатунку! — гордо додав Гудвін. — Я не шкодував витрат. До того ж смарагди на баштах міста — справжні. Бо ж їх видно здаля.

Еллі та її друзі дивувались все більше й більше. Тепер дівчинка зрозуміла, чому стрічечка на шиї Тотошка стала білою, коли вони покинули Смарагдове місто.

А Гудвін спокійно розповідав далі:

— Будівництво Смарагдового міста тривало кілька років. Коли його було завершено, ми мали захист від злих чаклунок. Я був тоді ще молодий. Мені спало на думку таке: якщо я буду близький до народу, то в мені швидко розпізнають звичайну людину. І тоді закінчиться моя влада. Тому я замкнувся у тронній залі й прилеглих до неї кімнатах. Я припинив спілкування з усім світом, не виключаючи й своїх прислужників. Я змайстрував пристрої, які ви бачили, і став творити

чудеса. Я присвоїв собі урочисте ім'я — Великий і Жахливий. За кілька років народ забув мій справжній образ, і в країні поширювалися про мене всілякі чутки. Саме цього я й прагнув і намагався підтримати славу великого чарівника. Взагалі, мені таланило, але траплялися і помилки. Одна з них — мій похід проти Бастінди. Летючі Мавпи розбили моє військо. А мені пощастило уникнути полону і втекти. Відтоді я страшенно боявся чаклунок. Варто було їм довідатись, хто я насправді, і мені був би кінець: я ж бо не чарівник! Як же я зрадів, дізнавшись, що будиночок Еллі розчавив Гінгему! Я вирішив, що добре було б позбавити влади й другу злу чаклунку. Ось чому я так настійно посилав вас проти Бастінди. Однак тепер, коли Еллі розтопила її, мені соромно зізнатися, що я не можу виконати своїх обіцянок! — зітхнув Гудвін.

— Як на мене, ви погана людина, — мовила Еллі.

— Ой, ні, дитя моє! Я не погана людина, але досить кепський чарівник!

— Виходить, ви не обдаруєте мене мозком? — застогнавши, запитав Страшило.

— Навіщо вам мозок? Судячи з того, що я про вас знаю, ваші міркування не гірші, ніж у будь-якої людини з мозком, — полестив Страшилові Гудвін.

— Може, й так, — заперечив той, — а все ж таки без мозку я буду нещасніший.

Гудвін уважно подивився на нього.

— А ви знаєте, що таке мозок? — запитав він.

— Ні, — зізнався Страшило, — не маю уявлення, як він виглядає!

— Гаразд! Приходьте до мене завтра, і я наповню вашу голову першосортним мозком. Але ви самі маєте навчитися користуватися ним.

— О, я навчуся! — радісно вигукнув Страшило. — Даю вам слово, що навчусь! Е-ге-гей-го! Незабаром я матиму мозок! — пританцьовуючи, заспівав ощасливлений Страшило.

Гудвін з посмішкою дивився на нього.

— А як щодо сміливості? — боязко затнувся Лев.

— Ви сміливий звір! — відповів Гудвін. Вам лише бракує віри у себе. До того ж кожна жива істота боїться небезпеки, а сміливість у тому, щоб побороти боязкість. Ви свою боязкість вмієте долати.

— А ви дайте мені таку сміливість, — вперто правив Лев, — щоб я нічого не боявся.

— Добре, — лукаво усміхнувшись, сказав Гудвін. — Приходьте завтра, і ви її матимете.

— А вона у вас кипить у горщику під золотою покришкою? — поцікавився Страшило.

— Майже вгадали. Хто вам це сказав? — здивувався Гудвін.

— Фермер по дорозі до Смарагдового міста.

— Він добре розуміється у моїх справах, — коротко зауважив Гудвін.

— А мені ви дасте серце? — запитав Залізний Дроворуб.

— Серце робить багатьох людей безталанними, — мовив Гудвін. — Не така вже й значна перевага — мати серце.

— Про це можна сперечатися, — рішуче заперечив Залізний Дроворуб. — Я всі нещастя зустріну покірно, якщо в мене буде серце.

— Добре. Завтра ви матимете серце. Все ж таки я стільки років був чарівником, що важко було чогось не навчитися.

— А як щодо мого повернення до Канзасу? — запитала Еллі, страшенно хвилюючись.

— Ох, дитя моє! Це дуже складно. Але дай мені кілька днів строку, й, можливо, мені поталанить переправити тебе до Канзасу...

— У вас це вийде, обов'язково вийде! — радісно вигукнула Еллі. — Адже у чарівній книзі Вілліни сказано, що "я повернусь додому, якщо допоможу трьом створінням у здійсненні їхніх найзаповітніших бажань.

— Напевне, так і станеться, — погодився Гудвін і повчально додав. — Чарівним книжкам треба вірити. А тепер, друзі мої, йдіть, і почувайтеся у моєму палаці, як вдома. Ми бачитимемося з вами щодня. Але нікому не розголошуйте ані слова про те, що я — Обманщик.

Друзі залишили тронну залу Гудвіна задоволеними, а Еллі — з надією, що Великий і Жахливий Обманщик поверне її до Канзасу.

ЗДІЙСНЕННЯ БАЖАНЬ

ЧУДОВЕ МИСТЕЦТВО ВЕЛИКОГО ОБМАНЩИКА

ранці Страшило пішов до Гудвіна по мозок.

— Друзі мої! — вигукнув він. — Коли я повернусь, то буду схожий на всіх людей!

— Я люблю тебе й такого, — щиро мовила дівчинка.

— Це дуже добре. Але побачиш, яким буду я, коли глибокі думки снуватимуть у моєму мозку!

Чарівник зустрів Страшила привітно.

— Ви не розгніваєтесь, мій друже, якщо я зніму з вас голову? — запитав він. — Мені ж треба напхати її мозком.

— О, будь ласка, не соромтеся! — весело відповів Страшило. — Знімайте її і тримайте в себе, скільки бажаєте. Я не відчуватиму від цього ніякої незручності.

Гудвін зняв голову Страшила й замінив солому на вузлик з висівками, змішаними з голками та шпильками. Потім прикріпив голову до тулуба Страшила й поздоровив його з мозком.

— Тепер ви розумна людина, — у вас новий мозок найвищого гатунку.

Страшило гаряче подякував Гудвіна й поспішив до друзів. Еллі дивилась на нього з цікавістю. Голова Страшила роздулась, з неї стирчали голки та шпильки.

— Як ти себе почуваєш? — турботливо спитала Еллі.

— Я відчуваю себе мудрим! — гордо відповів Страшило. — Мені б лише навчитися користуватися моїм новим мозком, і я стану славнозвісною людиною!

— А чому із твого мозку стирчать голки? — спитав Залізний Дроворуб.

— Це доказ гостроти його розуму, — здогадався Полохливий Лев.

Побачивши Страшила таким щасливим, Залізний Дроворуб з надією подався до Гудвіна.

— Мені доведеться прорізати у ваших грудях дірку, щоб установити серце, — попередив Гудвін.

— Я до ваших послуг, — відповів Залізний Дроворуб. — Ріжте, де хочете.

Гудвін пробив у грудях Дроворуба невеличкий отвір і показав йому красиве шовкове серце, напхане тирсою.

— Подобається вам?

— Воно чудове! А чи це красиве серце ласкаве, чи зможе воно любити?

— О, не турбуйтесь! — відповів Гудвін. — З таким серцем ви будете найчутливішою людиною на землі!

Серце було встановлено, отвір запаяно, і Залізний Дроворуб, радісний, повернувся до друзів.

— О, який я щасливий, любі мої друзі! — голосно вигукнув Дроворуб. — Серце б'ється у моїх грудях, як і раніше. Навіть дужче. При кожному кроці я відчуваю, як воно стукає у моїх грудях! І знаєте що? Воно значно ніжніше від того серця, яке було у мене раніше! Мене переповнює любов і ніжність!

До тронної зали увійшов Лев.

— Я прийшов по сміливість, — нерішуче мовив він, переступаючи з лапи на лапу.

— Хвилинку! — сказав Гудвін. Він дістав із шафи пляшку і вилив з неї якусь суміш у золотий таріль. — Ви повинні оце випити!

То був шипучий квас з домішкою валеріани. Запах не зовсім сподобався Левові.

— Що це? — недовірливо запитав він.

— Це сміливість. Її місце — тільки в нутрі, і вам треба її проковтнути.

Лев скривився, але випив рідину і навіть вилизав таріль.

— О, я вже роблюся дужим! Хоробрість заструмувала по моїх жилах і переповнює серце! — заревів він у захваті. — Вдячний вам, о, який я вам вдячний, Великий Чарівнику! — І Лев помчав до друзів…

Для Еллі потяглися сумні дні чекання. Побачивши, що три заповітних бажання її друзів здійснились, вона ще гарячіше прагнула повернутися до Канзасу. Цілісінькі дні маленька компанія проводила у розмовах.

Страшило запевняв, що у нього в голові ворушаться чудові думки; на жаль, він не може їх висловити, бо вони зрозумілі лише йому.

Залізний Дроворуб розповідав, як йому приємно відчувати биття серця під час ходи. Він почувався щасливим.

А Лев гордо заявив, що він ладний битися хоч з десятком шаблезубих тигрів, — такий він став сміливий! Залізний Дроворуб навіть

побоювався, чи не надмірну порцію сміливості видав Левові Чарівник і чи не зробив він його безрозсудним: адже безрозсудність веде до загибелі.

Тільки Еллі мовчала і з тугою згадувала Канзас.

Нарешті Гудвін викликав і її:

— Ну, дитя моє, я зметикував, як нам потрапити до Канзасу.

— І ви вирушите туди зі мною? — здивувалась Еллі.

— Обов'язково, — підтвердив колишній чарівник. — Мені, зізнатися, набридла самотність і постійний страх бути викритим. Краще я повернуся до Канзасу і працюватиму в цирку.

— Ох, я така щаслива! — вигукнула Еллі і заплескала в долоні. — Коли ж ми вирушаємо?

— Не так швидко, дитя моє! Я переконався, що із цієї країни можна вибратися лише повітряним шляхом. Адже нас занесено сюди буревієм — мене на аеростаті, тебе — у будиночку. Мій балон цілий — я зберігав його усі ці роки. На нього, щоправда, де-не-де доведеться наліпити латки. А легкий газ водень, котрим наповнюють кулі аеростатів, я зможу відшукати.

Ремонт повітряної кулі тривав кілька днів. Еллі попередила друзів про швидку розлуку, й усі троє — Страшило, Дроворуб і Лев — дуже засмутилися.

Нарешті настав призначений день. Гудвін оголосив своїм підлеглим, що летить провідати свого давнього приятеля — Великого Чарівника Сонце, з котрим не бачився багато років. На площі біля палацу зібрався натовп. Гудвін включив водневий апарат, і куля почала швидко

збільшуватися. Коли балон наповнився, Гудвін, викликаючи жах і захоплення юрби, забрався в кошик і звернувся до людей:

— До побачення, друзі мої!

Залунали вигуки "ура", й догори полетіли зелені шапки.

— Ми багато років жили в мирі та злагоді, і мені тяжко розлучатися з вами... — Гудвін витер сльози, і у натовпі почулися зітхання. — Та мій друг Сонце настійливо кличе мене, і я корюся: адже Сонце — могутніший Чарівник, ніж я! Згадуйте про мене, але не дуже сумуйте: смуток шкодить травленню. Додержуйтесь моїх законів! Не знімайте окулярів: це принесе вам велику біду! Замість себе я призначаю вашим правителем вельмишановного добродія Страшила Мудрого.

Здивований Страшило вийшов наперед, спираючись на свою чудову ковіньку, і статечно зняв капелюха. Мелодійний передзвін дзвіночків викликав у натовпі захоплення: у Смарагдовому місті не було звичаю підв'язувати дзвіночки до капелюхів. Юрба бурхливо вітала Страшила й тут же присягнулася на вірність новому правителю. Мовчало лише кілька заздрісників, які самі прагнули стати правителями. Вони затаїлися й мовчали.

Гудвін покликав Еллі, яка саме ніжно прощалася з друзями.

— Швидше в кошик! Куля готова до польоту!

Еллі востаннє поцілувала у морду великого грізного Лева. Лев був дуже розчулений: з очей його капали сльози, і він забував їх витирати китичкою хвоста.

Потім Страшило і Залізний Дроворуб ніжно потисли руку Еллі, а Тотошко попрощався з Левом, запевняючи, — що він ніколи не забуде

свого великого друга й вітатиме від нього усіх Левів, яких йому трапиться зустріти у Канзасі.

Несподівано налетів вихор.

— Швидше! Швидше! — заволав стурбований Чарівник. Він помітив, що куля ось-ось зірветься у небо, і міцно натягнув мотузку.

І раптом — лусь! — мотузка урвалася й аеростат шугонув угору.

— Поверніться! Поверніться! — у розпачі заламувала руки Еллі. — Візьміть мене до Канзасу!

Та дарма: аеростат не міг спуститися, ураган підхопив його і помчав зі страшенною силою.

— Прощавай, дитя моє! — долинув до дівчинки слабкий голос Гудвіна з висоти, і аеростат зник поміж хмар.

Мешканці Смарагдового міста довго дивились у небо, а потім розійшлися по домівках.

Наступного дня трапилося сонячне затемнення. Жителі Смарагдового міста вирішили, що це Гудвін затемнив Сонце, опускаючись на нього.

По всій країні поширилася чутка, що колишній правитель Смарагдового міста живе на Сонці. Народ довго пам'ятав Гудвіна, та не дуже тужив за ним: адже у них був новий правитель — Страшило Мудрий, настільки мудрий, що розум не вміщувався у його голові й випирав назовні у вигляді голок та шпильок.

Мешканці Смарагдового міста страшенно пишалися:

— Немає у світі іншого такого міста, де правитель був би напханий соломою!

Бідолашна Еллі залишилася у країні Гудвіна. Ридаючи, вона повернулася до палацу.

Їй здавалося, що тепер у неї вже немає надії на повернення до Канзасу.

ЗНОВУ В ДОРОГУ

ллі невтішно плакала, затуливши долонями обличчя. В кімнаті почулася важка хода Залізного Дроворуба.

— Я потурбував тебе? — зніяковіло запитав Дроворуб. — Розумію, тобі не до мене, але, бач, мені хочеться поплакати за Гудвіном, а нікому витирати мої сльози: Лев сам плаче на задньому дворі, а Страшило — правитель, незручно турбувати його дрібницями…

— Бідолаха!..

Еллі підвелася і, доки Дроворуб плакав, старанно витирала сльози рушником. Коли ж він наплакався, то дуже ретельно намастився із дорогоцінної маслянки, подарованої йому Мигунами, — він завжди носив її біля пояса.

Вночі Еллі приснилося, що великий птах несе її високо над канзаським степом, і вдалині видніється рідна домівка. Дівчинка радісно закричала. Вона прокинулася від власного крику і вже не могла більше заснути від розчарування.

Вранці компанія зібралася у тронній залі порадитися про майбутнє. Новий правитель Смарагдового міста урочисто сидів на мармуровому троні; решта поштиво стояла перед ним.

Коли Страшило став правителем, він одразу здійснив свої давні мрії: справив собі зелений оксамитовий костюм і новий капелюх, до крис якого наказав пришити срібні дзвіночки від старого; на ногах у нього яскраво блищали начищені зелені чоботи із найкращої шкіри.

— Ми розкішно заживемо, — заявив новий правитель. — Нам належить палац і ціле Смарагдове місто. Тільки-но згадаю, як ще зовсім недавно я страхав вороння у полі, а нині став правителем Смарагдового міста, то, щиро кажучи, мені нічого нарікати на долю.

Тотошко негайно осадив зарозумілого Страшила:

— А кому ти повинен дякувати за все оце твоє благополуччя?

— Еллі, звичайно! — зніяковів Страшило. — Без неї я й досі стирчав би на кілку.

— Якби тебе не розтріпали буревії та не розклювало вороння, — додав Дроворуб. — Я й сам іржавів би у дрімучому лісі… Багато добра зробила для нас Еллі. Адже я теж отримав серце, а це моя заповітна мрія.

— Про мене й говорити нічого, — мовив Лев, — я тепер найхоробріший серед усіх звірів на світі. Хотілося б мені, аби на палац напали людожери чи шаблезубі тигри, — я б з ними розправився!

— Якби Еллі залишилася у палаці, — промовив Страшило, — ми жили б щасливо!

— Це неможливо, — заперечила дівчинка. — Я хочу повернутись у Канзас до тата й мами…

— Як же це здійснити? — запитав Залізний Дроворуб. — Страшило, любий друже, ти розумніший за нас усіх, будь ласка, скористайся своїм новим мозком!

Страшило почав так ретельно думати, що голки й шпильки полізли із його голови.

— Треба викликати Летючих Мавп! — нарешті вирішив він. — Нехай вони перенесуть тебе на батьківщину!

— Браво, браво! — загукала Еллі. — Я зовсім про них забула…

Вона принесла Золоту Шапку, наділа її і промовила чарівні слова. Крізь відчинені вікна до зали увірвалась зграя Летючих Мавп.

— Чого бажаєте, володарко Золотої Шапки? — спитав вожак.

— Перенесіть нас з Тотошком через гори й доставте до Канзасу.

Уорра похитав головою:

— Канзас за межами країни Гудвіна. Ми не можемо летіти туди. Шкода, адже ти марно витратила друге чаклунство Золотої Шапки.

Уорра вклонився, і зграя з шумом щезла.

Еллі була у відчаї. Страшило знову став думати, і голова його роздулася від напруження. Еллі навіть злякалася за нього.

— Покличте Солдата! — наказав Страшило.

Дін Гіор з острахом увійшов до тронної зали, де ніколи не бував за часів Гудвіна. У нього запитали поради.

— Лише Гудвін знав, як перебратися через гори, — відповів Солдат. — Але, гадаю, Еллі допоможе добра чарівниця Стелла із Рожевої країни. Вона наймогутніша серед чарівниць цієї країни: лише їй відома таємниця вічної юності. Хоча дорога в її країну нелегка, я раджу все ж таки звернутися до Стелли.

Солдат поштиво вклонився правителю і вийшов.

— Еллі доведеться вирушити у Рожеву країну. Бо якщо вона залишиться тут, то вже ніколи не потрапить до Канзасу. Смарагдове місто — це не Канзас, а Канзас — не Смарагдове місто, — заявив Страшило.

Решта мовчала, приголомшена мудрістю його слів.

— Я піду разом з Еллі, — раптом сказав Лев. — Мені набридло місто. Я дикий звір і нудьгую за лісами. До того ж і Еллі треба захистити під час подорожі.

— Золоті слова! — вигукнув Залізний Дроворуб. — Піду гострити свою сокиру: вона, здається, затупилася.

Еллі радісно кинулася до Дроворуба.

— Виступаємо завтра вранці! — сказав Страшило.

— Що? І ти йдеш?! — вигукнули всі вражено. — А Смарагдове місто?

— Почекає на моє повернення! — спокійно мовив Страшило. — Без Еллі я й досі стирчав би на кілку у пшеничному полі й лякав би ворон. Без Еллі я не одержав би свого чудового мозку. Без Еллі я не став би правителем Смарагдового міста. І якщо після цього я кинув би Еллі у біді, то ви, друзі мої, могли б назвати Страшила невдячним і мали б рацію!

Новий мозок зробив Страшила красномовним. Еллі щиро подякувала друзям.

— Завтра, завтра у похід! — весело оголосила вона.

— Ей-гей-гей-го! Завтра, завтра у похід! — заспівав Страшило і, боязко озирнувшись, затулив собі рота: він був правителем Смарагдового міста, і йому не гоже було втрачати свою гідність.

Правити містом до свого повернення Страшило призначив Солдата. Дін Гіор негайно всівся на троні й запевнив Страшила, що під час його відсутності справи у місті йтимуть якнайкраще, бо він, Солдат, "є полишить свого поста ні на хвилину, навіть їсти й спати буде на троні. Таким чином нікому не вдасться захопити владу, доки правитель мандруватиме.

Рано-вранці Еллі та її друзі підійшли до міських воріт. Фарамант здивувався, що вони знову вирушають у далеку та небезпечну подорож.

— Ви наш правитель, — сказав він Страшилові, — і маєте повернутися якнайшвидше.

— Мені треба відправити Еллі до Канзасу, — поважно відповів Страшило. — Передайте вітання моїм підданим, і нехай не турбуються: мене неможливо поранити, я повернусь неушкодженим.

Еллі тепло попрощалася з Вартовим Брами, який зняв з усіх "окуляри, й подорожні рушили на південь. Погода була чудова, навколо простягалася прекрасна країна, і всі були у гарному настрої.

Еллі сподівалася, що Стелла поверне її до Канзасу; Тотошко вголос мріяв про те, як він розправиться з хвальком Гектором; Страшило й Дроворуб раділи, що допомагають Еллі; Лев втішався усвідомленням

своєї сміливості і з нетерпінням чекав зустрічі зі звірами, аби довести, що він — їхній цар.

Відійшовши на далеку відстань, подорожні востаннє озирнулися на башти Смарагдового міста.

— А Гудвін був не таким уже й поганим чарівником, — сказав Залізний Дроворуб.

— Ще б пак! — погодився Страшило. — Зумів же він дати мені мозок! Та ще й який гострий мозок!

— Якби він випив трохи сміливості, яку приготував для мене, то став би людиною хоч куди! — сказав Лев.

Еллі мовчала. Гудвін не виконав своєї обіцянки перенести її до Канзасу, але дівчинка не звинувачувала його. Він зробив усе, що зміг, і не його провина, що задум не вдалося здійснити. Адже Гудвін сам визнав, що він не був чарівником.

ПОВІНЬ

ілька днів мандрівники прямували на південь. Усе рідше й рідше траплялися ферми і нарешті зовсім зникли. Навкруги до самого обрію пролягав степ. Навіть дичини було мало у цих пустельних місцях, і Левові доводилося ночами довгенько полювати на здобич. Тотошко не міг у таких тривалих прогулянках супроводжувати Лева, але той, повертаючись, завжди приносив приятелю шматок м'яса в зубах.

Подорожніх труднощі не бентежили. Вони йшли тільки вперед та вперед.

Одного разу опівдні їх зупинила широка річка з низенькими берегами та вербами, єдина велика річка у Чарівній країні. Та сама

річка, де колись скоїлося лихо зі Страшилом, проте наші герої цього не знали. Вони спантеличено перезирнулися.

— Майструватимемо пліт? — спитав Залізний Дроворуб.

Страшило кисло скривився: він не забув пригоди з жердиною по дорозі до Смарагдового міста.

— Краще б нас перенесли Летючі Мавпи, — пробурчав він. — Якщо я знову захрясну посеред річки, то рятувати мене нікому: тут чорногузів немає.

Та Еллі не погодилась. Вона не бажала втрачати останній чар Золотої Шапки: адже невідомо, які ще труднощі ждуть попереду і як їх зустріне Стелла.

Залізний Дроворуб зробив до вечора пліт, і компанія почала переправлятися через річку. Страшило орудував жердиною обережно, тримаючись якнайдалі від краю. Зате Залізний Дроворуб працював щосили. Річка виявилася мілководною й тихою; подорожні подолали її благополучно і вийшли на плаский похмурий берег.

— Яке нудне місце! — заявив Лев, зморщивши носа.

— Та й переночувати ніде, — мовила Еллі. — Ходімо вперед.

Подорожні не зробили й тисячі кроків, як шлях їм знову перетнула річка. Виявилось, що вони на острові.

— Кепські справи! — сказав Страшило. — Дуже кепські! Доведеться викликати Летючих Мавп, пікапу, трикапу!

Та Еллі, розраховуючи вранці обпливти острів на плоту, вирішила переночувати тут, бо вже було пізно. Назбирали сухої трави й зробили для неї пристойну постіль. Повечерявши, Еллі вклалася спати під надійною охороною друзів. Лев і Тотошко мусили обійтися без вечері, та вони змирилися з цим і поснули.

Страшило і Залізний Дроворуб стояли біля сплячих і дивилися на берег річки. Хоча один мав тепер мозок, а другий серце, все ж таки вони ніколи не стомлювалися і не спали.

Спочатку все було спокійно. Але потім обрій освітила заграва, за нею друга, третя… Залізний Дроворуб стурбовано похитав головою. В країні Гудвіна грози траплялися рідко, але досягали неймовірної сили. Грому ще не було чути. Східний край неба швидко темнів: там нагромаджувалися пасма хмар, усе частіше освітлювані блискавицями. Страшило здивовано дивився на небо.

— Що там таке? — бурмотів він. — Часом це не Гудвін там, угорі, запалює сірники?

Страшило за своє коротке життя ще не бачив грози.

— Буде злива! — сказав Залізний Дроворуб.

— Злива! А що це таке? — стривожено допитувався Страшило.

— Вода, що падає з неба. Дощ шкідливий для нас обох: з тебе змиє фарбу, а я заіржавію.

— Ой-йой-йой! — забідкався Страшило. — Давай розбудимо Еллі.

— Зачекаймо трохи, — мовив Залізний Дроворуб. — Мені не хочеться її турбувати: вона так сьогодні стомилася. А гроза, можливо, піде стороною.

Та гроза наближалася. Незабаром хмари заступили півнеба, замигтіли блискавиці, і все чутнішими ставали перекати грому.

— Що там так шумить? — злякано питав Страшило.

Та Залізному Дроворубові ніколи було пояснювати.

— Кепські справи! — кинув він і розбудив Еллі.

— Що таке? Що трапилося? — запитала дівчинка.

— Наближається жахлива гроза! — закричав Залізний Дроворуб.

Лев теж прокинувся. Він ураз відчув небезпеку.

— Негайно викликай Летючих Мавп, інакше нам кінець! — заревів він на все горло.

Налякана Еллі, нетвердо тримаючись на ногах, почала промовляти чарівні слова:

— Бамбара, чуфара...

— У-ар-ра!.. — шалено вереснув вихор і зірвав Золоту Шапку з голови Еллі.

Шапка злетіла, білою зірочкою зблиснула у мороці і щезла.

Еллі заридала, та удар грому над головами подорожніх заглушив її ридання.

— Не плач, Еллі! — заревів їй на вухо Лев. — Пам'ятай, що я тепер найхоробріший з усіх звірів на світі!

— Пам'ятай, що в голові у мене чудовий мозок, повний надзвичайних ідей! — прокричав Страшило.

— Пам'ятай про моє серце, яке не потерпить, якщо хто образить тебе. Троє друзів оточили Еллі, мужньо готуючись зустріти натиск буревію.

І буря вдарила! Налетів вітер. Скісний дощ боляче стьобав великими краплями Лева та Еллі. Лев затулив спиною вітер, розчепіривши лапи і весь вигнувшись. Під ним утворився затишний курінь, куди заховалася Еллі з Тотошком від зливи.

Залізний Дроворуб схопився був за маслянку, але потім махнув рукою: від такої зливи йому можна було врятуватись лише у діжці з маслом.

Страшило, змоклий як хлющ й одразу обважнілий, мав жалюгідний вигляд. Своїми пухкими, неслухняними руками він захищав від дощу фарбу на обличчі.

— Ось що таке дощ! — бурчав Страшило. — Коли порядні люди хочуть купатися, вони лізуть у воду, їм немає потреби щоб хтось невидимий поливав їх зверху. Тільки-но повернуся до Смарагдового міста, видам закон про заборону дощів!..

Гроза не вщухала до ранку. На світанку з першим же промінням сонця друзі з жахом побачили, як бурхливі хвилі Великої річки заливають острів.

— Ми потопимося! — закричав Страшило, прикриваючи рукою напівзмиті очі.

— Тримайся міцніше! — відповів Залізний Дроворуб, намагаючись перекричати шум бурі й плескіт хвиль. — Тримайся за мене!

Він розставив ноги, зануривши їх у пісок, і міцно обіперся на сокиру. В такому положенні він був непохитний, мов скеля.

Страшило, Еллі і Лев вчепилися за Дроворуба і завмерли у чеканні.

Й ось, виручи, налетів перший бурун і накрив подорожніх з головою. Коли він схлинув, посеред води стояв Дроворуб, а решта подорожніх з відчайдушною мужністю чіплялися за нього. Залізний Дроворуб заіржавів, і тепер ніяка буря не зрушила б його з місця. Та решті доводилося погано. Легкий Страшило увесь був на поверхні води, і хвилі кидали його у різні боки. Лев стояв на задніх лапах, відпльовуючись від води. Еллі, охоплена жахом, борсалась серед хвиль.

Лев побачив, що дівчинка тоне.

— Сідай на мене, — пропихтів він, — попливемо на той бік. — І він опустився перед Еллі на всі чотири лапи.

Зібравши останні сили, дівчинка видерлася на спину Лева й судорожно вчепилася у мокру кошлату гриву. Тотошка вона міцно тримала лівою рукою.

— Прощавайте, друзі! — проревів Лев і, відштовхнувшись від Залізного Дроворуба, запрацював лапами, щосили розтинаючи хвилі.

— … щавай! — ледь чутно долинув голос Страшила, і Залізний Дроворуб зник за завісою дощу.

Лев плив довго й вперто. Сили полишали його, та сміливість наповнювала серце, і, гордий собою, він грізно заревів. Цим урочистим ревом Лев хотів засвідчити, що він ладен загинути, але жодна краплина боягузтва не закрадеться у його сміливе серце. Але що за диво?

Із вологої імли у відповідь почулося лев'яче ревіння.

— Там земля! Туди! Туди!

З подесятеренною силою Лев рвонувся вперед, де забовванів невідомий високий берег. Йому відповідав не лев, а відлуння!

Лев вибрався на берег, поклав на землю закляклу Еллі, обняв її передніми лапами і почав відігрівати своїм гарячим диханням.

Страшило чіплявся за Залізного Дроворуба, доки змоклі руки ще слугували йому. Потім хвилі відірвали його від Дроворуба й понесли, похитуючи, немов тріску. Розумна голова Страшила з дорогоцінним мозком виявилася важчою від тулуба. Мудрий правитель Смарагдового міста плив униз головою, і вода змивала залишки фарби з його рота, очей та вух.

Залізний Дроворуб ще виднівся поміж хвиль, та вода підступала й затоплювала його. Над водою стриміла лише лійка, а потім не стало і її. Без страшний добродушний Залізний Дроворуб зник у хвилях розбурханої річки.

* * *

Еллі, Лев і Тотошко три дні чекали на березі доки спаде повінь Погода була чудова, яскраво світило сонце, і вода у Великій річці спадала швидко. Четвертого дня Лев поплив на острів Еллі з Тотошком на руках сиділа на його спині.

Ступивши на острів, Еллі побачила що річка вкрила його мулом і баговинням. Лев і дівчинка пішли у різні боки навмання. Незабаром попереду забовваніла безформна фігура обліплена мулом та обплутана водоростями. У цій фігурі неважко було впізнати Залізного Дроворуба. На поклик Еллі примчав Лев й розкидав засохлу грязюку водорості.

Непереможний Залізний Дроворуб знаходився у тому ж положенні, в якому його накрили хвилі. Еллі жмутком трави старанно відтерла заіржавілі його деталі, відв'язала від пояса маслянку й змастила йому щелепи…

— Дякую, люба Еллі, — мовив він, — ти знову повертаєш мене до життя. Здрастуй, Леве, давній друже! Який я радий бачити тебе!

Лев відвернувся" він плакав од радощів й спішив витерти сльози кінчиком хвоста.

Незабаром усі суглоби Залізного Дроворуба стали діяти, і він весело закрокував поруч з Еллі, Тотошком та Левом. Вони шукали пліт. Дорогою Тотошко кинувся до купи водоростей, принюхався і почав розривати її лапами.

— Водяний щур? — спитала Еллі.

— Стану я турбуватися через таку погань, — зневажливо відказав Тотошко. — Ні, тут дещо краще.

Під водоростями щось раптом зблиснуло, і, на превелику радість Еллі, з'явилася Золота Шапка. Дівчинка ніжно пригорнула песика й поцілувала його в замурзану мулом мордочку, а Шапку заховала до кошика.

Подорожні знайшли плота, міцно прив'язаного до жердин, забитих у землю. Обчистивши плота від мулу й багна, вони попливли вниз за течією річки з наміром обігнути острів, на якому зазнали лиха. Поминувши довгу піщану косу, мандрівники потрапили у головне русло Великої річки. На правому березі виднівся_чагарник. Еллі попрохала Залізного Дроворуба кермувати туди: вона побачила на кущі капелюх Страшила.

— Ура! — закричали всі четверо.

Швидко знайшли й самого Страшила, який висів на кущі у чудернацькій позі. Мокрий і розшарпаний, він не відповідав на запитання товаришів: вода зовсім змила з нього рота, вуха й очі. Не вдалося лише віднайти чудовий ціпок Страшила — подарунок Мигунів: напевне, його десь занесла вода.

Друзі витягли Страшила на піщаний берег, витрусили і розстелили на сонечку солому, повісили сушитись каптан і капелюх. Голова сушилася разом з висівками; витрушувати дорогоцінний мозок дівчинка не наважилася.

Підсохлою соломою знову напхали Страшила, поставили на місце голову, і Еллі витягла з-за пояса фарби й пензлик, що зберігалися у непромокальній жерстяній коробці, якими вона запаслася ще у Смарагдовому місті.

Перш за все Еллі намалювала Страшилові праве око, і воно дружньо і дуже ніжно підморгнуло дівчинці. Потім з'явилось друге око, а за ним в а, Еллі ще не закінчила рота, як веселий Страшило вже співав, заважаючи дівчинці малювати:

— Ей-гей-гей-го! Еллі знову врятувала мене! Ей-гей-гей-го! Я знову, знову, знову разом з Еллі!

Він співав, пританцьовуючи, і вже не лякався, що його побачить хто-небудь із підданих: адже це була зовсім пустельна країна.

ЛЕВ СТАЄ ЦАРЕМ ЗВІРІВ

відпочивши після пережитого, мандрівники рушили далі. За річкою місцевість повеселішала. З'явились тінисті діброви й зелені галявки. Через два дні подорожні увійшли до великого лісу.

— Який чарівний ліс! — захоплено вигукнув Лев. — Я ще не бачив таких пречудових глухих лісів. Мій рідний ліс. набагато гірший.

— Тут похмуро, аж занадто, — зауважив Страшило.

— Анітрішечки! — заперечив Лев. — Погляньте, який м'який килим із сухого листя під ногами! І який густий та зелений мох звисає з дерев! Я хотів би залишитися тут назавжди!

— У цьому лісі, напевне, є дикі звірі, — сказала Еллі.

— Дивно було б, щоб таке чудове місце не було заселене, — відповів Лев.

І, ніби на підтвердження цих слів, із гущавини лісу долинуло глухе ревіння багатьох звірів. Еллі налякалася, та Лев заспокоїв її.

— Під моєю охороною ти у безпеці. Хіба ти забула, що Гудвін дав мені сміливість?

Уторована стежка ввела їх на велику галяву, де зібралися тисячі звірів. Там були ведмеді тигри, вовки, лисиці й чимало інших звірів. Усі з цікавістю розглядали Лева; по всій галяві вже рознеслося про його прибуття.

Шум і ревіння вщухли. Великий тигр виступив наперед і низько вклонився Левові:

— Вітаємо тебе, царю звірів! Ти прибув вчасно, щоб знешкодити нашого ворога і принести мир звірам цього лісу.

— Хто ваш ворог? — спитав Лев.

— У нашому лісі з'явилося страшне звірисько. Схожий на павука, але удесятеро більший за буйвола. Коли він суне лісом, то від нього залишається широкий слід від повалених дерев. Хто б до нього не потрапив, він хапає передніми лапами підносить до рота і висмоктує кров. Ми зібралися порадитися, як нам його позбутися.

— А леви у вашому лісі є? — спитав він.

— На наше нещастя, жодного.

— Коли я знищу вашого ворога, чи визнаєте мене своїм царем і чи будете мені підкорятись?

— О, з задоволенням! З великим задоволенням! — дружно заревіло звіряче збіговище.

— Я йду на бій! — відважно заявив Лев. — Охороняйте моїх друзів, доки не повернуся. Де те чудисько?

— Он там, — показав Тигр. — Іди стежкою, доки дістанешся великих дубів. Там павук перетравлює спійманого вранці бика.

Лев дійшов до лігвища Павука, оточеного повваленими деревами. Павук був значно бридкішим за дванадцятиногого звіра, виготовленого Гудвіном, і Лев розглядав ворога з огидою. До величезного тулуба Павука кріпилися могутні лапи зі страшними пазурами. На вигляд звір був досить могутнім, однак голова його була посаджена на досить тонку шию.

"Ось найслабше місце потвори", — подумав Лев. Він вирішив кинутися на сплячого Павука негайно.

Приловчившись, Лев зробив довгий стрибок і упав прямо на спину звіра. Перш ніж Павук прокинувся, Лев ударом пазуристої лапи

перервав його тонку шию і миттю відстрибнув. Голова Павука покотилася геть, а тулуб задряпав пазурами землю і невдовзі затих.

Лев пішов назад. Прийшовши на галяву, де звірі з нетерпінням чекали на його повернення, він гордо заявив:

— Віднині можете спати спокійно: страшне чудовисько знищене!

Звірі захоплено заревіли й урочисто присягнули йому на вірність. Тоді Лев сказав:

— Я повернуся, ось тільки відправлю Еллі до Канзасу, і буду правити вами мудро і милостиво.

СТЕЛЛА, ВІЧНО ЮНА ЧАРІВНИЦЯ РОЖЕВОЇ КРАЇНИ

ешту дороги через ліс пройшли без пригод. Коли мандрівники вийшли з лісу, перед ними постала висока кругла скеля. Її неможливо було обійти — обабіч дороги були глибокі провалля.

— Важкенько дертися на оцю гору! — сказав Страшило. — Але гора — це ж не рівнина, і коли вона стоїть перед нами, то, виходить, через неї треба перейти!

І він поліз нагору, щільно притискаючись до скелі й чіпляючись за кожен її виступ. Решта подорожніх рушила за Страшилом. Вони вже піднялись досить високо, як зненацька грубий голос гримнув із-за скелі:

— Назад!

— Хто там? — запитав Страшило.

З-за скелі висунулась чиясь дивовижна голова.

— Це наша гора, і нікому не дозволено на неї-ступати.

— Але ж нам треба її перейти, — ввічливо заперечив Страшило. — Ми йдемо в країну Стелли, а іншої дороги тут немає.

— Ми, Маррани, нікого не пропускаємо через свої володіння!

На скелю з реготом вискочив маленький кремезний чоловічок з великою головою на короткій шиї. Його товсті руки були стиснуті в здоровенні кулаки, якими він погрожував подорожнім. Чоловічок не здавався грізним, і Страшило сміливо поліз далі.

Але тут сталося дивовижне. Чудернацький чоловічок, пружно відштовхнувшись од землі, підстрибнув у повітря, немов гумовий м'яч, і з розгону вдарив Страшила у груди головою та дужими кулаками. Страшило сторчака полетів до підніжжя гори, а чоловічок, хвацько ставши на ноги, зареготав і крикнув:

— Ой-ля-ля! Отак діють у нас, Марранів. — І ніби за сигналом із-за скель і пагорбів повискакували сотні Стрибунів: так називали їх сусідні народи.

— Ой-ля-ля! Ой-ля-ля! Спробуйте пройти! — загув різноголосий хор.

Розлютований Лев кинувся в атаку, грізно рвучи і хльоскаючи себе хвостом по боках. Але кілька Стрибунів, підбігши, сильно тицьнули його в груди своїми плескуватими головами й міцними кулаками, що Лев теж покотився вниз, перевертаючись і нявкаючи від болю, мов звичайнісінький кіт. Він устав присоромлений і, шкутильгаючи, відійшов од підніжжя гори.

Залізний Дроворуб змахнув сокирою, спробував гнучкість своїх суглобів і рішуче поліз вгору.

— Вернися, вернися! — загукала Еллі й, плачучи, схопила його за руку. — Ти розіб'єшся об скелі! Як ми тоді складемо тебе у цій дикій країні?

Сльози Еллі примусили Дроворуба повернутись.

— Покличмо Летючих Мавп, — запропонував Страшило. — Без них тут не обійтись, пікапу, трикапу!

Еллі зітхнула:

— Може, Стелла зустріне нас непривітно, тоді ми станемо зовсім беззахисні…

І тут раптом заговорив Тотошко:

— Соромно зізнаватися розумному псові, але правду не сховаєш: ми з тобою, Еллі, великі дурні.

— Чому? — здивувалась Еллі.

— А тому! Коли нас із тобою ніс вожак Летючих Мавп, він розповів нам історію Золотої Шапки… Адже Шапку можна передавати!

— То й що? — все ще не розуміла Еллі.

— Коли витратиш останній чар Золотої Шапки, передай її Страшилові, і в нього знову буде в запасі три чари.

— Ура! Ура! — закричали всі. — Тотошенько! Ти наш рятівник!

— Шкода, звичайно, — скромно мовив песик, — що ця геніальна ідея не спала мені на думку раніше. Ми б тоді не постраждали від повені.

— Нічого не вдієш, — сказала Еллі. — Що минуло, те не повернеш…

— Дозвольте, дозвольте, — втрутився Страшило. — Це що ж виходить… Три, та три, та три… — Він довго рахував на пальцях. — Отже, я, та Дроворуб, та Лев, ми зможемо наказувати Летючим Мавпам цілих дев'ять разів!

— А про мене ти забув? — ображено запитав Тотошко. — Адже я також можу бути володарем Золотої Шапки!

— Я про тебе не забув, — зітхнувши, зізнався Страшило, — та я вмію рахувати тільки до десяти…

— Це великий недолік для правителя, — серйозно зауважив Залізний Дроворуб, — і я займуся тобою у вільний час.

Тепер Еллі могла сміливо витратити своє останнє чародійство. Вона вимовляла чарівні слова, а Страшило повторював їх, пританцьовуючи від радощів і погрожуючи кулаками войовничим Марранам.

У повітрі зашуміло, і зграя Летючих Мавп опустилася на землю.

— Що накажете, володарко Золотої Шапки? — спитав вожак.

— Віднесіть нас до палацу Стелли, — відповіла Еллі.

— Слухаємо!

І мандрівники вмить опинилися у повітрі.

Пролітаючи над горою, Страшило робив потворні гримаси Стрибунам і відчайдушно лаявся. Стрибуни високо підскакували у повітря, та дістати Мавп не могли і шаленіли від люті.

Кільце гір, а з ними й уся країна Марранів швидко лишилися позаду, і зорові мандрівників відкрилась мальовнича родюча країна Балакунів, котрою правила добра чарівниця Стелла.

Балакуни були милі, привітні й працьовиті люди. Вони мали єдиний недолік — страшенно полюбляли базікати. Навіть на самоті могли цілими годинами говорити самі з собою.

Всевладна Стелла ніяк не могла відучити їх від балаканини. Одного разу вона поробила їх німими, та Балакуни швидко знайшли вихід: почали спілкуватися жестами і днями юрмилися на вулицях і майданах, розмахуючи руками. Стелла побачила, що навіть їй не під силу переробити Балакунів, і повернула їм голос.

Улюбленим кольором у країні Балакунів був рожевий, тоді як у Жуванів — блакитний, у Ми-гунів — фіолетовий, а в Смарагдовому місті — зелений. Будинки й паркани були рожеві, а мешканці вбрані у яскраво-рожевий одяг.

Перед палацом Стелли Мавпи опустили друзів. Вартували біля палацу три красиві дівчини. Вони з подивом й острахом спостерігали появу Летючих Мавп.

— Прощавай, Еллі! — сумно сказав вожак Мавп Уорра. — Сьогодні ти викликала нас востаннє.

— Прощавайте, прощавайте! — закричала Еллі. — Красно дякую!

І мавпи, зареготавши, з шумом полетіли.

— Не дуже радійте! — гукнув їм навздогін Страшило. — Наступного разу у вас буде новий повелитель, і від нього ви так легко не відкараскаєтеся!

— Чи можна бачити добру чарівницю Стеллу? — з похололим серцем запитала Еллі дівчину з варти.

— Скажіть, хто ви такі і чого сюди прибули, і я доповім про вас, — відповіла найстарша.

Еллі розповіла, і дівчина пішла доповідати, а інші почали розпитувати мандрівників. Та не встигли вони ще нічого дізнатись, як дівчина повернулася:

— Стелла запрошує вас до палацу.

Еллі умилася, Страшило почистився, Залізний Дроворуб змастив суглоби і ретельно надраїв їх ганчірочкою з наждачним порошком, а Лев довго обтрушувався, здіймаючи пилюку. Їх нагодували ситним обідом, а потім провели у розкішно прибрану рожеву залу, де на троні сиділа чарівниця Стелла. Вона видалася Еллі дуже гарною, доброю і надзвичайно юною, хоча уже чимало століть правила країною Балакунів. Стелла лагідно усміхнулась до прибульців, запросила їх сісти у крісла і, звертаючись до Еллі, мовила:

— Розповідай свою історію, дитя моє!

Еллі розповідала довго. Стелла та її помічники слухали з великою цікавістю та співчуттям.

— Чого ж ти від мене хочеш, дитя моє? — запитала Стелла, коли Еллі скінчила.

— Поверніть мене у Канзас, до тата і мами. Як подумаю, що вони побиваються за мною, то серце моє крається від болю й жалю…

— Але ж ти казала, що Канзас — нудний і сірий курний степ. А в нас бач як гарно!

— І все ж таки я люблю Канзас більше ніж вашу чудову країну! — палко відповіла Еллі. — Канзас — моя батьківщина.

— Твоє бажання здійсниться. Але ти повинна віддати мені Золоту Шапку.

— Ой, з задоволенням, добродійко! Щоправда, я хотіла передати її Страшилові, але певна, що ви розпорядитесь нею краще за нього.

— Я зроблю так, щоб чари Золотої Шапки пішли на користь твоїм друзям, — мовила Стелла і звернулася до Страшила; — Що ви думаєте робити, коли Еллі покине нас?

— Я волів би повернутися до Смарагдового міста, — статечно відповів Страшило. — Гудвін призначив мене його правителем, а правитель мусить жити у тому місті, яким він править. Бо я не можу керувати Смарагдовим містом, коли залишусь у Рожевій країні! Але мене тривожить зворотний шлях через країну Марранів і Велику річку, де я тонув.

— Одержавши Золоту Шапку, я викличу Летючих Мавп, і вони віднесуть вас у Смарагдове місто. Не можна позбавляти народ такого чудового правителя.

— То це правда, що я чудовий? — просявши, запитав Страшило.

— Більше того: ви єдиний! І я хочу, щоб ви стали моїм другом.

Страшило вдячно вклонився добрій феї.

— А ви що хочете? — звернулась Стелла до Залізного Дроворуба.

— Коли Еллі покине цю країну, — сумно почав той, — я дуже нудьгуватиму. Але я хотів би потрапити до країни Мигунів, які обрали мене своїм правителем. Я намагатимусь добре керувати Мигунами, котрих дуже люблю.

— Другий чар Золотої Шапки примусить Летючих Мавп перенести вас у країну Мигунів. У вас немає такого чудового мозку, як у вашого товариша Страшила Мудрого, зате ви маєте любляче серце, у вас такий блискучий вигляд, і я певна, ви будете чудовим правителем для Мигунів. Дозвольте і вас вважати своїм другом.

Залізний Дроворуб поволі схилився у поклоні перед Стеллою.

Потім чарівниця звернулася до Лева:

— Тепер ви розкажіть про ваші бажання.

— За країною Марранів є чудовий дрімучий ліс. Звірі того лісу визнали мене своїм царем. Тому я дуже хотів би повернутися туди і там доживати віку.

— Третій чар Золотої Шапки перенесе Сміливого Лева до його звірів, котрі, звичайно, будуть щасливі, маючи такого царя. І я теж розраховую на вашу дружбу.

Лев поважно подав Стеллі велику міцну лапу, і чарівниця дружньо потисла її.

— Потім, — сказала Стелла, — коли здійсняться три останні чари Золотої Шапки, Я поверну її Летючим Мавпам, щоб ніхто і ніколи більше не зміг турбувати їх виконанням своїх бажань, часто безглуздих і жорстоких.

Усі погодилися з нею, що краще розпорядитися Золотою Шапкою неможливо, й прославили доброту і мудрість Стелли.

— Але як же ви повернете мене до Канзасу, добродійко? — нагадала дівчинка.

— Срібні черевички перенесуть тебе через ліси і гори, — відповіла чарівниця. — Коли б ти знала їхню чудодійну силу, то повернулася б додому того ж таки дня, коли твій будиночок розчавив злу Гінгему.

— Але в такому разі я не одержав би свій чудовий мозок! — вигукнув Страшило. — Я й досі лякав би ворон на фермерському полі.

— А я не одержав би своє любляче серце, — сказав Залізний Дроворуб. — Я стояв би у лісі, іржавів, аж доки розсипався б на порох!

— А я й досі лишався б боягузом, — проревів Лев, — і, звичайно, не зробився б царем звірів!

— Ваша правда, — відповіла Еллі, — і я аніскілечки не шкодую, що мені так довго довелось прожити у Країні Гудвіна. Я всього лиш слабка маленька дівчинка, але я любила вас і намагалася допомогти вам, любі мої друзі! Тепер, коли здійснились ваші заповітні бажання, я мушу повернутися додому, — так записано у чарівній книзі Вілліни.

— Нам боляче і сумно розлучатися з тобою, Еллі, — мовили Страшило, Дроворуб і Лев, — та ми благословляємо ту хвилину, коли буревій закинув тебе до Чарівної країни. Завдяки тобі ми пізнали найдорожче і найкраще, що є на світі — дружбу!..

Стелла усміхнулася до дівчинки. Еллі обняла за шию великого Сміливого Лева і лагідно скуйовдила його густу кошлату гриву. Потім поцілувала Залізного Дроворуба, і той гірко заплакав, забувши про свої

щелепи. Відтак погладила пухкого, напханого сбломою Страшила й поцілувала його миле, добродушне, розцяцьковане обличчя…

— Срібні черевички мають багато чарівних властивостей, — сказала Стелла, — та найдивовижніша з них та, що, ступивши три кроки, вони перенесуть тебе хоч на край світу. Варто лише стукнути каблучком об каблучок і назвати місце…

— То нехай же вони зараз перенесуть мене до Канзасу!

Та коли Еллі подумала, що вона назавжди розлучається зі своїми вірними друзями, з котрими їй довелося стільки всього зазнати, котрих вона стільки разів рятувала і котрі, в свою чергу, самовіддано рятували її, серце в неї стислося від болю, і вона голосно заридала.

Стелла зійшла з трону, ніжно обняла Еллі і поцілувала її на прощання.

— Вже час, дитя моє! — лагідно промовила вона. — Розлучатися важко, та час зустрічі солодкий. Згадай, що за хвилину ти будеш удома і обіймеш своїх батьків. Прощавай, не забувай нас!

— Прощавай, прощавай, Еллі! — вигукнули друзі.

Еллі схопила Тотошка, стукнула каблучком об каблучок і гукнула черевичкам:

— Перенесіть мене в Канзас, до тата і мами!

Шалений вихор підхопив Еллі, все попливло перед її очима, сонце заіскрилось на небі вогненною дугою, і, перш ніж вона устигла злякатися, так раптово опустилася на землю, що перевернулась кілька разів і випустила з рук Тотошка…

ЗАКІНЧЕННЯ

оли Еллі опам'яталася, то побачила неподалік новий будиночок, котрий збудував її тато замість фургона, віднесеного буревієм аж на край світу.

Мама, вкрай здивована, дивилася на неї з ґанку, а від скотарні, відчайдушно розмахуючи руками, біг радісний тато.

Еллі кинулася до них і помітила, що вона в самих лише панчохах: чарівні черевички десь загубилися під час останнього, третього, її кроку. Та Еллі не пошкодувала за ними: адже у Канзасі чудес немає. Вона опинилася в маминих обіймах, і та обсипала її цілунками й плакала від щастя.

— Ти, часом, не з неба повернулася до нас, моя крихітко?

— О, я побувала у Чарівній країні Гудвіна, — просто відповіла дівчинка. — Та я весь час думала про вас… І… чи ти їздив, татусю, на ярмарок?

— Ну, що ти, Еллі, — відповів батько сміючись і плачучи водночас, — хіба нам було до ярмарку? Ми подумали, що ти загинула, і дуже побивалися за тобою!

Кілька днів Еллі безперервно розповідала про дивовижну країну Гудвіна та про вірних друзів — Мудрого Страшила, Доброго Дроворуба, Сміливого Лева.

Тотошко був присутній при цьому. Він не міг підтвердити розповіді Еллі словами, бо, повернувшись до Канзасу, втратив мову, однак його хвостик красномовно підтверджував усе, що казала Еллі.

Зайве говорити, що поєдинок із сусідським Гектором відбувся того ж таки вечора, після повернення Тотошка із Чарівної країни. Поєдинок закінчився внічию, і супротивники сповнилися такою великою повагою один до одного, що стали нерозлучними друзями, й відтоді відбивалися від навколишніх одноплемінців удвох.

Фермер Джон поїхав у сусіднє місто на ярмарок, узяв із собою Еллі й зводив її до цирку. Там вона несподівано зустріла Джеймса Гудвіна, і радості обох не було меж.